



T.C.
OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
ANA BİLİM DALI

YEREL SİYASETTE KADININ YERİ VE POLİTİK
SÜREÇLERE KATILIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Döndü KURU

OSMANIYE / 2024

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YEREL SİYASETTE KADININ YERİ VE POLİTİK SÜREÇLERE
KATILIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Döndü KURU

Danışman: Prof. Dr. Müjdat AVCI
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Recep ELMAS

OSMANİYE / 2024

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne;

Yerel Siyasette Kadının Yeri ve Politik Süreçlere Katılımı başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Müjdat AVCI

(Danışman)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Recep ELMAS

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2024

Eyyup TEL

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.



T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK BEYANI FORMU

FORM
TEZLİ YL-27

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Osmaniye

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım; **Yerel Siyasette Kadının Yeri ve Politik Süreçlere Katılımı** başlıklı Yüksek Lisans Tez çalışmamda;

- Sunulan verilerin; gerekli izinleri alınmış ve denetimli laboratuvar koşullarında tarafımdan veya ilgili görevlilerce elde edildiğini ya da izin belgesine dayalı olarak ve kaynak göstermek suretiyle kullanıldığını,
- Kullanılan veriler üzerinde herhangi bir değişiklik veya eksiltme yapılmaksızın etik kurallara uygun olarak işlenip sunulduğunu,
- Maddi veya manevi destek sağlamış olan Kurum, Kuruluş ve kişilere destek türü de belirtilerek, varsa proje protokol numarası ile yoksa ismen Ön Söz/Teşekkür Bölümlerinde yer verildiğini,
- Yararlanılan kaynaklara Tez metni içinde atıf göstermek suretiyle değinildiğini ve bunların Kaynaklar Bölümüne eklendiğini,
- Teknik/Bilimsel Eser niteliği taşıyan Tezin özgün parçalarının bir başka ortamdan kopyalanarak alınmadığını ve bu parçaların bir başka Kurum/Kuruluş bünyesinde akademik amaç veya unvan almak amacıyla hiçbir suretle kullanılmadığını ve bir başkasının kullanımına izin verilmediğini,
- Burada belirttiğim hususların aksinin tespit edilmesi halinde tüm yasal sorumluluğun şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

31.10.2024

Döndü KURU

ÖĞRENCİ NO	2121510105
ANABİLİM/ ANA SANAT DALI	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
PROGRAMI (VARSA)	
ENSTİTÜ KAYIT TARİHİ	14.09.2021

ÖZET

YEREL SİYASETTE KADININ YERİ VE POLİTİK SÜREÇLERE KATILIMI

Döndü KURU

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Müjdat AVCI

Eylül 2024, 115 sayfa

Kadının yerel siyasetteki rolü ve politik süreçlere katılımı, içinde bulunduğu toplumun demokratik gelişimi için büyük bir öneme sahiptir. Tarihin ilk çağlarından günümüze gelinceye dek kadının siyasetteki yeri ve katılımı artış gösterse dahi günümüzde halen pek çok toplumda eşit temsilin sağlanamadığı görülmektedir. Kadının yerel siyasetteki rolüne bakıldığında, içinde yaşanılan toplumun çeşitliliğini yansıtabilmesi için büyük bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Kadının sahip olduğu farklı bakış açısı, yaşadığı deneyimler ve ihtiyaçlar, politik süreçlere dahil olduğunda çok daha kapsayıcı ve etkili politikaların oluşturulmasına fayda sağlayacaktır. Bununla birlikte kadının önüne çıkan kültürel, sosyal ve ekonomik engeller, kadının siyasi alanda aktif olmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu noktada kadının politik süreçlere dahil olabilmesini sağlayacak çeşitli adımların atılması gerektiğini söylemek mümkündür. Özellikle bilinçlendirmeye ve eğitime yönelik olarak gerçekleştirilecek politikalar ve pozitif ayrımcılığı hedefleyen önlemler kadının siyasete katılımı konusunda teşvik edici faktörler olacaktır. Bununla birlikte toplumun kadının liderlik rolüne bakış açısının değiştirilmesi de oldukça önemlidir. Kadının yerel siyasetteki yerinin güçlendirilmesi ile birlikte daha demokratik bir toplumun ortaya çıkacağını söylemek mümkündür. Kadının siyasi karar alma sürecine etkin bir şekilde dahil olması, çok daha kapsayıcı, dengeli ve adaletli politikaların oluşturulmasına olanak tanımaktadır. Bu durum ise toplumun genel refahı ve gelişimi için oldukça önemli bir unsurdur. Bu bilgilerden hareketle hazırlanan çalışmada kadının politik süreçlere katılımının yanında yerel siyasete kadın katılımıyla birlikte meydana gelecek olumlu tablo üzerinde durulmuştur. Literatürde kadının siyasal süreçlere katılımına dair pek çok araştırma bulunduğundan, hazırlanan bu çalışmanın da alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadının Siyasi Katılımı, Yerel Yönetimler, Seçim, Politika

ABSTRACT**THE PLACE OF WOMEN IN LOCAL POLITICS AND WOMEN'S
PARTICIPATION IN POLITICAL PROCESSES****Döndü KURU****Master Thesis, Department of Political Science and Public Administration****Supervisor: Prof. Müjdat AVCI****September 2024, 115 pages**

The role of women in local politics and their participation in political processes is of great importance for the democratic development of the society in which they live. Although the place and participation of women in politics have increased from ancient times to the present, it is still seen that equal representation is not achieved in many societies today. When looking at the role of women in local politics, it can be said that it is of great importance in reflecting the diversity of the society in which they live. The different perspectives, experiences, and needs that women have can contribute to the creation of much more inclusive and effective policies when involved in political processes. However, cultural, social, and economic barriers make it difficult for women to be active in the political field. Therefore, it can be said that various steps should be taken to enable women's participation in political processes. Policies and measures aimed at awareness-raising and education, as well as those targeting positive discrimination, will be encouraging factors for women's participation in politics. Additionally, changing society's perception of women's leadership roles is also very important. Strengthening the role of women in local politics will lead to a more democratic society. The effective inclusion of women in the political decision-making process allows for the creation of much more inclusive, balanced, and fair policies. This is a very important element for the overall welfare and development of society. Based on this information, the study focuses not only on women's participation in political processes but also on the positive outcomes that will occur with the participation of women in local politics. Given the many studies in the literature on women's participation in political processes, it is thought that this study will also contribute to the body of knowledge.

Keywords: Women's Political Participation, Local Governments, Elections, Politics

ÖN SÖZ

Hazırlanan çalışma kadının yerel siyasetteki rolü ve politik süreçlere katılımının demokratik bir toplumun gelişimi için taşıdığı büyük önemi ortaya koymaktadır. Tarihin ilk çağlarından günümüze gelinceye dek kadınların siyaset içerisindeki yeri ve katılımı artış gösterse de günümüzde pek çok toplumda eşit temsil hakkı halen sağlanamamaktadır. Kadınların farklı bakış açıları, deneyimleri ve ihtiyaçları, politik süreçlere dahil edildiklerinde daha kapsayıcı bir politik yapının ortaya çıkmasına imkan tanımaktadır. Bununla birlikte kültürel, sosyal ve ekonomik engeller kadınların siyasi alanda aktif olmasını zorlaştırmaktadır.

Kadınların politik süreçlere etkin bir şekilde katılabilmesi adına atılacak adımlar üzerinde durulması büyük bir öneme sahiptir. Bilinçlendirme ve eğitim politikaları ile birlikte pozitif ayrımcılığı hedefleyen önlemler kadınların siyasete katılımını teşvik eden faktörler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda toplumun kadının liderlik rolüne bakış açısının değiştirilmesi de oldukça önemlidir. Kadının yerel siyasetteki yerinin güçlendirilmesi ile birlikte daha demokratik bir toplumun ortaya çıkacağı unutulmamalıdır.

Hazırlanan çalışmada kadının politik süreçlere katılımının önemi ve yerel siyasete kadın katılımıyla beraber ortaya çıkacak olumlu tablo üzerinde durulmuştur. Literatürde kadının siyasi süreçlere katılımına dair pek çok araştırma bulunmakla birlikte bu çalışmanın da literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

İlk olarak tez çalışmamın planlanmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleri ile bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Öğr. Üyesi Müjdat AVCI'ya anlayışı ve katkıları için minnettarım.

Yüksek Lisans program sürecimde her zaman yanımda olduğunu hissettiren değerli tez savunma jüri üyelerim Dr. Öğr. Üyesi Levent BÖRKLÜOĞLU ve Dr. Öğr. Üyesi Recep ELMAS akademik gelişimim sürecindeki yardımları, rehberlikleri ve destekleri için sonsuz teşekkür ederim.

Beni her konuda destekleyen, her zaman yanımda olan sevgili annem, babam ve kardeşlerime destekleri ile süreci kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim.

Son olarak her koşulda olduğu gibi tez sürecim boyunca da beni destekleyen sevgili hayat arkadaşım Muhammed Onur KURU'ya, hayatıma kattığı anlam için sonsuz teşekkür ederim.

Kadınların yerel siyasette daha etkin bir rol üstlenmeleri dileğiyle...



İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR.....	ix
BÖLÜM I.....	1
1. Problemin Tespiti	1
2. Araştırmanın Amacı	5
3. Araştırmanın Metodolojisi	6
4. Tezin Bölümleri.....	6
BÖLÜM II	8
2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	8
2.2. Toplumsal Cinsiyete Dair Kuramlar	11
2.2.1. Biyolojik Kuram.....	11
2.2.2. Sosyal Kuramlar	11
2.2.2.1. Sosyal Rol Kuramı	12
2.2.2.2. Sosyo-Biyolojik Kuram.....	14
2.2.2.3. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kimliği Kuramı.....	15
2.2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı	16
2.2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	17
2.2.2.6. Feminizm.....	18
2.2.3. Psikolojik Kuram.....	20
2.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	21
2.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler	24
2.4.1. Aile	24
2.4.2. Eğitim	26

2.4.3.	Medya ve Kitle İletişim Araçları.....	28
2.4.4.	Çocukluk Döneminde Oyun ve Oyuncaklar.....	30
2.5.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	32
2.6.	Kadının Çalışma Hayatındaki Yeri	36
BÖLÜM III.....		45
2.7.	Siyasal Katılım	45
2.8.	Siyasal Katılıma Etki Eden Faktörler	47
2.8.1.	Meslek	47
2.8.2.	Eğitim Düzeyi.....	49
2.8.3.	Gelir Seviyesi	50
2.8.4.	Yaş.....	52
2.8.5.	Cinsiyet.....	53
2.9.	Dünyada ve Türkiye’de Kadınların Siyasal Katılımı	54
2.9.1.	Tarihi Süreç	54
2.9.2.	Mevcut Durum	56
2.10.	Kadınların Siyasete Katılımını Etkileyen Faktörler	59
2.10.1.	Demografik Faktörler	60
2.10.2.	Sosyo-Ekonomik Faktörler.....	61
2.10.3.	Psikolojik Faktörler	62
2.10.4.	Siyasal Faktörler	63
2.11.	Türkiye’de Kadınlara Tanınan Siyasal Haklar	65
BÖLÜM IV.....		68
2.12.	Yerel Yönetimler	68
2.13.	Yerel Yönetimlere Katılım.....	70
2.13.1.	Halk Katılımı.....	70
2.13.2.	Siyasal Katılım	72
2.13.3.	Geleneksel Katılım Yöntemleri.....	73

2.13.4.	Modern Katılma Yöntemleri	75
2.14.	Yerel Yönetimlere Kadının Siyasal Katılımı	76
2.14.1.	Yerel Yönetimlerde Kadın Aktörler.....	78
2.14.2.	Kadın Meclis Üyeleri ve Kadın Meclisleri.....	79
2.15.	Yerel Siyasete Yönelik Gerçekleştirilen “Yarın İçin Bugünden” Kampanyası.....	81
2.16.	Birleşmiş Milletler Ortak Programı Olan “Kadın Dostu Kentler” Projesi	83
2.17.	Kadınların Yerel Yönetimlere Katılımda Karşılaştığı Sorunlar	84
2.18.	Siyasette Kadın Katılımının Gerekliliği.....	86
2.19.	Siyasette Kadın Katılımını Artırmak İçin Çözümler.....	88
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	96

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1. 2023 Yılında Kadın bakan oranının en fazla olduğu 10 ülke (Euronews, 2023).
.....42
- Şekil 2. 2023 Yılında Kadın temsilinin en az olduğu 10 ülke (Euronews, 2023)..... 42



KISALTMALAR

% :	Yüzdelik Dilim
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
akt. :	Aktaran
ANAP:	Anavatan Partisi
BM:	Birleşmiş Milletler
BMGK:	Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun
CEDAW:	Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
DYP:	Doğru Yol Partisi
IPU:	Parlamentolar Arası Birlik
KA-DER:	Kadın Adayları Destekleme Derneği
OECD:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
s. :	Sayfa Sayısı
SHP:	Sosyal Demokrat Halk Partisi
TCK:	Türk Ceza Kanunu

BÖLÜM I

GİRİŞ

1. Problemin Tespiti

Kadınların siyasette geri planda kalması sorunu çok uzun yıllar boyunca tartışılan bir konu olmuştur. Dünya genelinin yanı sıra Türkiye özelinde de bu sorunun tamamı ile çözüme kavuşturulduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir. Günümüz toplumlarının demokrasi çağında yaşadığı düşünüldüğü zaman bu dönemde demokrasinin temel ilkelerinin uygulanabilirliğinin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Demokrasinin en temel ilkelerine bakıldığında ise eşit temsil ve katılım ilkelerinin öne çıktığı görülmektedir. Bu ilkelere uyum sağlanması, ülkelerin gelişmişliğinin en önemli göstergesini meydana getirmektedir. Türkiye özelinde bakıldığında, kadınların diğer ülkelere nazaran siyasi haklarında çok daha önce kavuştuğu görülmektedir. Buna rağmen günümüzde kadının siyasi alanda temsil ve katılımının dünya genelinden çok da farklı olmadığı dikkat çekmektedir. Hatta Türkiye’de kadının yerel siyasete katılımı incelendiğinde, diğer ülkelere göre çok daha düşük oranlarla karşılaşılmaktadır. Bu noktada Türkiye’de kadının siyasi katılımının yanında temsilinin yetersiz olduğu da söylenebilir.

Toplumda ortaya çıkan cinsiyet algısı ise bu noktada öne çıkan en büyük olumsuzluğu meydana getirmektedir. Ataerkil toplumlarda ortaya çıkan kısıtlamaların çoğu, siyasi hayat içerisinde pek çok engelin meydana gelmesine yol açmaktadır. Dünya çapında bir değerlendirme yapıldığı zaman, kadının yerel ve ulusal siyasete katılım oranının, erkeğe nazaran çok daha düşük oranlı olduğu görülmektedir. Ortaya çıkan bu olumsuz tablonun en büyük nedeni ise, genellikle yerel yönetimlerin tamamen eril bir yapıya sahip olması ve erkek egemen toplumun meydana getirdiği etkilerdir. Bütün bu olumsuzluklar, kadının siyasete katılımının azalmasına yol açarak onların yeteri kadar temsil edilememesine de sebep olmaktadır. Kadının temsil oranının düşmesi ise siyasette karar sürecine aktif bir şekilde katılamamalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda dünya genelinde eril siyasetin içselleştirilmesi ile birlikte kadın farkındalığı azalmakta, bu durum da kadının karar mekanizmasında yer alsa bile karara katılım konusunda etkisiz olmasına yol açmaktadır.

Dünya nüfusunun yarısını meydana getiren kadının, karar sürecine dahil olamaması, siyasi alanda erkeklerle eşit bir şekilde temsil edilmemesi gibi konular ise önemli bir demokrasi meselesidir. Demokrasinin en temel unsurlarından birinin eşit temsil ve katılım olduğu göz önünde tutulduğunda, bu iki faktörün kadınlar için hayata geçirilememesinin önemli bir eşitsizlik sorunu olduğunu söylemek mümkündür. Bu eşitsizlik sorunu beraberinde ise ciddi bir demokrasi ihlalini getirmektedir. Demokrasi olgusunun bütün siyasi tartışmaların odağını meydana getirmesine rağmen kadının eksik temsil edilmesi konusu her daim göz ardı edilmektedir. Kısacası kadınsız demokrasi dünya genelinde oldukça olağan karşılanmaktadır.

Günümüz koşullarında ülkelerin karar mekanizması incelendiğinde, her ne kadar nüfusunun yarısını oluşturan kadın nüfusunun temsil edilmediği ve buna bağlı olarak da o ülkede alınan kararların demokratik olmadığı ayrıca eşitsizliğin bu nüfus oranına rağmen yaşandığı göz önüne çarpsa da gerek demokratikliğe bir eleştiri içeren bu niceliksel katılım verilerinin sorunun çözümünde etkin bir rol oynamaması gerekse de ortaya atılacak çözümde niceliksel verilerden ziyade niteliksel bir takım güdüleyicilerin demokratiklik tartışmalarının etkinliğe ulaşmasında daha fonksiyonel olduğunu söylemek de ayrıca gerekmektedir. Bu açıdan demokratik hayatın daha güçlü bir hale gelmesi ve cinsiyete dayanan eşitsizliğin ortadan kaldırılması konusunda hem kadının siyasete erkeklerle eşit oranda katılımının önemini hem de katılımın etkin bir demokratik ortam oluşturmakta niteliksel çıktılarının olmasını sağlamak oldukça önemlidir. Kadının siyasete katılımı noktasında öne çıkarılan sebeplerden en önemlisi kadının siyasete ilgisizliği ya da toplumsal ve kültürel yapı olarak görülmektedir. Ancak öne çıkarılan bütün savların temeline bakıldığında tarihi süreç içerisinde süregelen eril düzenin büyük bir etki yarattığı söylenebilir.

Anayasalarda ve İnsan Hakları Bildirgelerinde tüm bireyler için eşit haklar ilkesi kabul görmesine rağmen insanın toplumsal konumu tarihin başından beri eril bir ideoloji üzerine kurgulanmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek arasında var olan eşitsizlik günümüzde farklı alanlarda ve boyutlarda kendini göstermektedir. Siyasi alanda ortaya çıkan bu eşitsizlik ise dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Erkeğin güçlü, yöneten ve akıllı olarak görüldüğü bu düzende, kadın korunması gereken ve yönetilen olarak algılanmaktadır. Burada ortaya çıkan erkek egemen zihniyet ise kadının siyasi hayatta yer almasının önündeki en önemli engeli meydana getirmektedir.

Türkiye’de Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte süregelen zaman diliminde çağdaş uygarlığa ulaşabilmek için gerçekleştirilen tüm devrimler kadın haklarının elde edilmesi için oldukça önemlidir. Atatürk önderliğinde gerçekleştirilen tüm bu devrimler öncelikli olarak eğitimi sonrasında ise toplumsal yaşamı büyük ölçüde düzene sokmuştur. Medeni Kanun’un kabul edilmesi ile birlikte ise Türkiye Cumhuriyeti’nde yaşayan tüm yurttaşlara eşit haklar tanınmış ve devrimin en ileri halkasını meydana getiren tüm kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bu hakkın elde edilmesi ile birlikte ise kadın haklarında büyük aşamalar kat edilmiştir. Atatürk önderliğinde yalnızca yasalar çıkarılmamış aynı zamanda yapılan devrimler bu yasaların etkili bir şekilde uygulanmasına da yardımcı olmuştur.

1930 yılından sonra Türkiye’de kabul edilen yasalar ışığında aşamalı bir şekilde haklarını elde eden kadınlar ilk olarak Belediye seçimlerine dahil olmaya başlamıştır. 1933 yılında ise Köy Kanunu’nda yapılan değişiklikle birlikte kadının köyde yapılacak tüm seçimlerde hem seçilme hem de seçme hakkı olabileceğine karar verilmiştir. 1930 yılına gelindiğinde Anayasa’da gerçekleştirilen değişiklikle birlikte kadınların milletvekili olarak seçilme hakkı elde edilmiş aynı zamanda milletvekili seçme konusunda da özgür olacaklarının altı çizilmiştir (Oruç ve Bayrakçı, 2018, s. 463-464). 1924 yılında kabul edilen Anayasa’nın onuncu maddesi “Onsekiz yaşını ikmal eden her erkek Türk mebusan intihabına iştirak etmek hakkını haizdir” iken, “Milletvekili seçmek, yirmi iki yaşını bitiren kadın, erkek her Türk’ün hakkıdır” olarak revize edilmiştir. Yine aynı Anayasa’nın 11. maddesi de “Otuz yaşını bitiren kadın, erkek her Türk milletvekili seçilebilir” şeklinde değiştirilerek bu döneme kadar yalnızca erkeklere tanınan tüm haklar kadınlara da tanınmaya başlamıştır. Görüldüğü üzere Türkiye’de yaşayan kadınlar Batı’da bulunan pek çok ülkeye nazaran daha erken yıllarda seçme ve seçilme hakkını elde etmiştir. Tarihi belgelerde seçme ve seçilme hakkının kadınlara Fransa’da 1944, İtalya’da 1948, Japonya’da 1950 ve İsviçre’de ise 1971 yılında tanındığı bilinmektedir (İKKB, 2016, s. 1).

Kadınların tüm bu hakları elde etmesi ile birlikte ise zamanla kadının siyasi hayat içerisinde varlığını güçlendirici düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar Anayasaya, siyasi parti yasalarına ya da yerel yönetimler mevzuatlarına eklenmeye çalışılmıştır. Bütün bunlara ek olarak zaman içerisinde kadın ve erkeğin eşitliğini sağlayabilecek kurumlar meydana getirilmiş ve aynı zamanda çeşitli politikaların geliştirilmesine çabalamıştır. Buna rağmen

gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin yeterli olmadığını söylemek mümkündür. Çünkü tüm bu gelişmelere rağmen Türkiye’de yaşayan kadınlar hem yerel hem de ulusal siyasal katılımında dünya genelinin altında kalmaktadır. Geçtiğimiz 20 yıllık sürece bakıldığında kadının katılımının yetersiz olmasına rağmen küçük oranlarda artış yaşandığını söylemek mümkündür. Ulusal seviyede gerçekleştirilen katılımlar da 2002 ve 2015 yıllarına bakıldığında bu oranların %4,4’ten %14,7’ye çıktığı görülmektedir. Burada önemli bir artışın yaşandığı oldukça bariz olmasına rağmen halen daha erkek katılımı kadınlardan daha fazladır (Sağıt, 2016, s. 1). Kadının siyasal düzende aktif bir şekilde var olmasıyla beraber toplumsal alana katılımının da artış göstereceği düşünülmektedir. Çünkü kadının siyasi süreçlere aktif bir şekilde katılımıyla beraber toplum yapısı güçlenecek ve bu durum da kadının kendi ile alakalı kararları alması doğrultusunda daha pozitif bir tablo çizecektir.

Kadının sadece siyasi hayatta değil aynı zamanda iş hayatında var oluşunun göz ardı edilmesi, toplumun yarısını oluşturan kadının göz ardı edilmesi anlamını içermektedir. Bu düşünceden hareketle, kadının topluma katılabilmesi için işgücü olarak da desteklenmesi gerektiğini söylemek mümkündür. Kadının yerel yönetimlerde var olması, mevcut politikalara katkıda bulunacağından ülke geneli için olumlu bir etki oluşturacaktır. Bütün politik süreçlerde kadının etkin bir şekilde katılımının sağlanması, erkek ve kadın eşitliğini sağlayacak sürecinin desteklenmesi ile mümkündür.

Kadının siyasi alanda eşit ve etkin bir şekilde temsil edilmesinin önünde duran en önemli engel ise, geleneksel işbölümü ile ortaya çıkan eşitsizliktir. Erkek egemen bir şekilde oluşturulan siyasi kültürün kolay bir şekilde aşılması ise ne yazık ki mümkün değildir. Kadınların yasa önünde eşit olduğu ya da siyaset kapısının kadınlara açık olduğu anlayışı bu erkek egemen kültürün ortadan kalkması için yeterli değildir. Seçim kampanyalarında öne çıkarılan ve sürekli olarak adı geçen kadınlar seçim sürecine aktif olarak dahil edilmemekte ve hatta aday listeleri açıklandığında en alt sıralarda yer aldıkları görülmektedir. Aynı zamanda kadının aday olmaya cesaret etmesi ya da erkekler gibi mücadele etmesini destekleyen söylemler de hayati gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Milletvekili ya da Belediye Başkanlığı için aday olabilmek yalnızca parti başkanının yetkisinde bulunmaktadır. Buna ek olarak parti içi demokrasinin bulunmadığı durumlarda kadının sürece dahil olması da ne yazık ki mümkün değildir. Dolayısıyla bu noktada farklı çözüm yöntemlerine odaklanması kadının siyasi alanda başarılı olabilmesi için önemli bir koşuldur.

1985 yılında Türkiye tarafından onaylanan ve uygulanması düşünülen "BM Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nde yer alan 4. maddede kadın ve erkek arasında kurulacak eşitliğin fiilen sağlanabilmesi ve bu eşitlik sürecinin hızlanabilmesi için Anayasa ve gerekli durumlarda yasalarla özel önlemler alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda bu durumun yasa önünde eşitlik ilkesi ile çelişkili olmadığı da altı çizilmiştir. Burada öne çıkan taahhütlerin uygulanması aynı zamanda Anayasada yer alan 10. maddede belirtilen "..kadın erkek eşitliğinin yaşama geçirilmesi yükümlülüğünün yerine getirilmesi" anlamına da gelmektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Türkiye'de demokrasinin sağlıklı bir şekilde sürdürülebilmesi için çağdaşlaşma ve kalkınma konularında kadın katkısına ihtiyaç duyulmaktadır. Demokrasi pek çok özelliğinin yanında halkın farklı kesimlerinin temsil edilmesini ve yönetimde söz sahibi olması gerektiğini de anlatan bir kavramdır. Kadınlar toplumun yarısını meydana getirdiğinden onların görüşlerinin ve katkılarının demokrasiyi zenginleştireceği çok önemli bir gerçektir. Kadınların siyasal süreçlere aktif bir şekilde katılımı yalnızca temsilde eşitlik sağlamakla kalmamakta aynı zamanda toplumsal sorunların geniş bir perspektiften ele alınmasına da olanak tanımaktadır. Eğitim ve donanım sahibi kadınların ekonomik, sosyal ve politik alanlarda etkin bir şekilde yer alması, demokrasiye daha kapsayıcı ve adil bir nitelik kazandırmaktadır. Kadının bakış açısıyla geliştirilecek pek çok politika Türkiye'nin daha çağdaş bir yapıya sahip olmasına yardımcı olacaktır. Kadınlar sahip oldukları yaşam deneyimleri ve toplumsal roller sebebiyle sorunlara farklı perspektiflerden yaklaşma yetisine sahiptir. Ortaya çıkan çeşitlilik ise politika yapımında inovatif ve etkili çözümler sunulmasını sağlamaktadır. Kadınların aktif katılımıyla yapılacak politikalar, sağlık, eğitim ya da çalışma hayatı gibi birçok alanda eşitlikçi ve modern yaklaşımları getirmektedir. Konuya örnek vermek gerekirse kadınların eğitim ve iş hayatına katılımını artıracak politikalarla beraber ekonomik kalkınmanın hızlanacağı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin destekleyeceğini söylemek mümkündür. Ancak günümüzde halen eğitilmiş ve donanımlı kadın potansiyelinden faydalanılmadığı ve yıllardır süregelen eşitsizlik sorununun aşılamadığı görülmektedir. Türkiye'de kadınlar eğitim alanında ciddi ilerlemeler kaydetse dahi işgücüne katılım oranları ve karar alma süreçlerindeki temsilleri hala arzu edilen seviyede değildir. Eğitilmiş ve yetenekli kadınların ekonomiye, topluma ve politikaya tam anlamıyla entegre olamaması hem

bireysel hem de toplumsal kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan cinsiyet eşitsizliği kadınların fırsat eşitliğinden faydalanamamasına ve potansiyelini gerçekleştirememesine yol açmaktadır. Bu durum da toplumsal ilerlemeyi büyük ölçüde yavaşlatmaktadır. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için gerçek demokrasinin benimsenmesi ve bir an önce kadınlarla ilgili yaptırımların düzenlenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Kadınların toplumsal hayatın her alanında eşit bir şekilde yer alabilmesi için üretilecek çözümlerden biri de yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması gerekliliğidir. Bu durum yalnızca kadın haklarını koruyan yasaların yürürlüğe alınmasıyla değil aynı zamanda ilgili yasaların etkin bir şekilde uygulanmasıyla da mümkün hale gelmektedir. Kadınların eğitim, istihdam ve siyasete katılımını büyük ölçüde teşvik eden politikaların geliştirilmesi ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabileceği düşünülmektedir.

Hazırlanan bu çalışma Türkiye’de demokrasinin yalnızca teorik olarak değil pratikte de etkin bir şekilde işleyebilmesi için kadın katkısının vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır. Kadınların eğitim, siyaset ve iş hayatında daha fazla yer bulması Türkiye’nin çağdaş ve modern bir toplum olma yolunda önemli bir adım atmasına imkan tanıyacaktır. Bu sebeple kadının toplumsal ve ekonomik hayata katılımını artıracak, eşitsizliği ortadan kaldıracak ve demokratik değerleri güçlendirecek politikaların hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi oldukça önemlidir. Bu durum yalnızca kadınların değil bütün toplumun refahının ve gelişiminin sağlanabilmesi için oldukça önemli bir konudur.

3. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışma nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan durum çalışması yöntemi ile oluşturulmuştur. Araştırma sürecinde etkin olarak literatür taraması gerçekleştirilmiş ve bu kapsamda Dergi Park, Google Scholar ve yok.tez.gov sitesinden, "kadının siyasete katılımı, yerel yönetimler, seçimlerde kadının yeri, kadının meclisteki konumu" gibi anahtar kelimelerle çeşitli makaleler, tezler ve kitaplar taranmıştır.

4. Tezin Bölümleri

Çalışmanın ilk bölümünde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde durulmuştur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkışında öne çıkan faktörler ve kadının çalışma hayatındaki yerine odaklanılan bu bölümde aynı zamanda tarihi süreç

içerisinde kadının gelişimi ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kısmında ise kadının politik süreçlere katılımı kapsamında, sosyal katılım kavramı, dünya geneli ile Türkiye özelinde kadınların siyasal katılımı ve kadınların siyasete katılımını etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Çalışmanın son kısmında ise yerel siyasete kadının katılımı değerlendirilmiş ve siyasette kadının katılımının gerekliliği ile bu katılım düzeyini artırmak adına çözüm önerileri sunulmuştur.



BÖLÜM II

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE KADIN

2.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet en genel haliyle fizyolojik, biyolojik ve genetik anlamda canlının eril ya da dişil özelliklerini tanımlamaktadır (Özcan, 2012, s. 5). Temelde bir kimlik tanımlaması şeklinde kabul gören cinsiyet olgusu, yaşayan tüm bireylerin kadın ya da erkek şeklinde adlandırılmasına yardımcı olmaktadır (Akkaş, 2022, s. 58). Cinsiyet, biyolojik anlamda anne karnında başlamakta ve doğumdan sonra edinilen bedensel bir sıfatı ifade etmektedir. Cinsiyetle birlikte edinilen özellikler kadın ve erkeğin birbirinden ayrılmasını sağlamanın yanında bireye farklı görev ve sorumluluklar da atfetmektedir. Bahse konu olan tüm bu görev ve sorumluluklar neticesinde cinsiyet, bireyin doğumundan hayatının sonuna kadar nasıl bir hayat tarzına sahip olacağını da belirlemektedir (Göktaş, 2020, s. 30).

Kişinin cinsiyeti, hem toplumsal hem de biyolojik anlamda pek çok noktada çeşitli işlevlere sahip olmaktadır. Kadın ya da erkek olarak doğmak nüfus dağılımı için dengeleri değiştiren bir role sahip olduğundan, cinsiyete dayanan toplumsal ayrım ya da cinsiyet eşitsizliği gibi konularda başrolü oynayan en önemli öge kişinin biyolojik olarak edindiği cinsiyettir. Bu noktada kişinin sahip olduğ u biyolojik cinsiyet ve toplumsal olarak edindiği cinsiyet farklı şekillerde değerlendirilmektedir (Bingöl, 2014, s. 108). Biyolojik anlamda erkek ya da kadın olmak doğuştan edinilen doğal bir özellik olarak kabul edilirken, erkeklik ve kadınlık olguları toplumsallaşmayla birlikte ortaya çıkan kültürel yapılanmayı gözler önüne sermektedir (Hepeşen, 2010, s. 14). Dolayısıyla bu noktada kadın ve erkek olmakla, kadınlık ve erkeklik kavramlarının aynı şeyler olmadığını söylemek mümkündür. Buradan yola çıkıldığında insan, biyolojik anlamda bir dişi ya da eril bedenle dünyaya gelmesine rağmen sonradan edineceği özelliklerinin farklı olabileceği söylenebilir. Bedenin sahip olduğ u cinsiyet, doğuştan edinilen en temel özelliklerden birisi olmaktadır. Tıpkı bedenin zayıf mı yoksa ince mi, doğurgan mı yoksa doğurtan mı olacağı gibi tüm bu ayrımlar biyolojik anlamda edilen verilerle

temellenmektedir. Biyolojik anlamda tanımlanan kadın ya da erkek beden cinsiyeti ise yalnızca bunlardan ibarettir (Bingöl, 2014, s. 110).

Biyolojide öne çıkan temel anlayışa göre dişi ya da eril arasında ortaya çıkan farklılıklar doğumdan sonraki bütün süreçler için temel belirleyici niteliğindedir. Örnek vermek gerekirse cinsiyete dayalı iş bölümü olarak görülen tüm süreçler toplum olarak belirlenirken, biyoloji bu belirlemenin ön koşulunu oluşturmaktadır (Akkus, 2022, s. 94). Buradan yola çıkıldığında biyolojik cinsiyet ayrılıklarının önemsenmesi gerektiği görülmektedir (Wallace ve Wolf, 2004, s. 446). Doğuştan edinilen biyolojik cinsiyetin aksine toplumsal cinsiyet kavramı ilk kez 1968 yılında kullanılmıştır. Psikiyatrist Robert Stoller tarafından kullanılan bu kavram ilk kez biyolojik cinsiyetten farklı bir cinsiyet olgusunun olabileceği düşüncesiyle öne çıkarılmıştır. 1972 yılında ise toplumsal cinsiyet kavramı tamamıyla sosyoloji bilimine dahil edilmiştir (Avşar, 2017, s. 226).

Bingöl (2014) tarafından yapılan bir araştırmada toplumsal cinsiyet kavramı, biyoloji tarafından kodlanan bedene manevi anlam yüklemek suretiyle bedeni kültürel bir şekilde ayırmak olarak tanımlanmıştır. Başar (2017) ise yapmış olduğu bir tanımda toplumsal cinsiyeti, kadının ya da erkeğin kendini nasıl algıladığıyla ilgili bir kavram olarak ifade etmiştir.

İnsanın hayatına devam ettiği toplumun sahip olduğu sosyal kültürel yapı, erkek ya da kadının davranış şeklinin yanında nasıl davranması veya nasıl düşünmesi gerektiğini de şekillendirmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı; biyolojik cinsiyetin ötesinde ortaya sosyal kimlikler de koyar, bu sosyal kimlikler ise bireyin toplumsal ilişkisinde şekillenir. Bu açıdan ele alındığında toplumda kadın ve erkek kimliklerinin dışında pek çok toplumsal cinsiyetten bahsetmek mümkündür. Toplumsal cinsiyet söz konusu olduğunda mesele sadece biyolojik cinsiyet olmamakta, cinsiyete biçilen sosyal kimliklerin de hesaba katılması gerekmektedir. Her ne kadar toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farklı cinsiyet gruplarının özne olarak alındığı başta LGBTİ+ çalışmaları olmak üzere pek çok toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmış cinsiyet grubu yer alsa da gerek bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden kadınlar özelinde geliştirilmiş olması gerekse de çalışmanın kendi sınırlarında kalması amaçlandığı için çalışmada bu kimliklerden kadınlar özelinde araştırma yürütülmüştür. Çalışmamızın kadın ve erkek kimlikleri üzerinden yürütülmesinde, kadın ve erkek kimlikleri dışında ki toplumsal cinsiyet türlerini yadsımak keza reddetmek değil çalışmanın kendi sınırlarında özenmesi amaçlanmıştır.

Kişi hayatına başladığında biyolojik cinsiyet ile ilişkili bir şekilde içinde bulunduğu toplumda bir kimlik evrenine dahil olmaktadır (Vatandaş, 2020, s. 747). Kültürel ya da içinde yaşanılan topluma göre anlaşılan kimlik kavramı belli şeylerin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Burada kültürel ve toplumsal rollerin belirlendiğini söylemek mümkündür. Bu sayede toplum tarafından uygun görülen beklentiler anlam kazanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ise bu beklentiler kapsamında inşa edilmekte ve cinsiyet kavramı zaman içerisinde bu kapsamda değişime uğramaktadır. Kadın ya da erkek sahip olduğu cinsiyetten kaynaklanan bir şekilde toplumda farklı şekillerde nitelendirilmektedir (Gürhan, 2010, s. 58-59).

Örneğin erkekler genellikle fiziksel güçleri ile değerlendirilirken, kadınların karakter yapısına vurgu yapılmaktadır. Toplumsal anlamda ortaya çıkan tüm bu beklentiler insanın doğuştan sahip olduğu biyolojik cinsiyete dayalı bir şekilde farklılık gösterse de tüm bu beklentiler kültürel ve toplumsal değerlerle anlamlı olarak şekillenmekte ve genellikle ataerkil toplum yapısına bağlı bir şekilde değişikliğe uğramaktadır. Sanayi Devrimi neticesinde ortaya çıkan tüm bu ayrımcılıklar ise zaman içerisinde derinleşerek kadınların dezavantajı duruma gelmesine yol açmıştır. Ataerkil kuramları savunan düşünürler Sanayi Devrimi ile birlikte değişikliğe uğrayan sistemlerin yoğunlaştığına dikkat çekerek bu durumun toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinde büyük ölçüde etkili olduğu sonucuna varmıştır (Sancar, 2009, s. 9). Genel anlamda kadın ve erkeğin sınırları ve eylem alanları ise toplumun onlara atfettiği roller üzerinden şekillenmektedir. Ortaya çıkan bu ikilik cinsiyet farklılıklarının daha belirgin hale gelmesine yol açmakla birlikte dişi ve erkek arasında bulunan doğal benzerliklerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Tüm bu farklılıklar neticesinde ise eril ve dişil roller net bir şekilde birbirinden ayrılmaktadır (Connel, 1998, s. 127).

Kadınlık, kadınsılık, erkeklik ya da erkeksilik tamamı ile toplumsal olaylar neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu oluşumların tamamı birbirinden farklı yer ve zamanlara göre çeşitlenmektedir. Birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan tüm topluluklar kadın ve erkekte beklenen rollerin farklılaşmasına yol açabilir. Konuyla ilgili ortaya pek çok fikir sunan teorisyenler kadın ya da erkekliğin biyolojik olduğunu savunmanın yanında sahip oldukları davranış şekillerinin kökeninin biyolojik olmadığını vurgulamaktadır. Biyolojik olmayan tüm bu davranış şekilleri ise kişinin içinde yaşadığı toplumsal özelliklere ve erkek ya da kadına atfedilen rollere göre değişiklik göstermektedir (Giddens, 2012, s. 506).

2.2. Toplumsal Cinsiyete Dair Kuramlar

2.2.1. Biyolojik Kuram

Tarihin başından beri erkek ve kadın arasında ortaya çıkan farklılıklara çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Biyologlar ortaya çıkan farklılığının en temel kaynağının biyolojik özellikler olduğunu öne sürerken farklı teorisyenler bu farklılıkların daha değişik argümanlara dayandığını ne sürmüştür. Biyologların ne sürdüğü biyolojik özelliklere dayanan teori, bu biyolojik özellikler kapsamında üstlenilen role dayanmaktadır. Rollerin farklılaşmasına yol açan en önemli etmenler ise kadınların ocuk doğurma yeteneği ve erkeklerin buna nazaran ocuk doğuramamasıdır. Üreme yeteneğinin bir neticesi olarak ise erkekler ilk günden itibaren dış evre ile mücadele etmeye başlamış kadınlarsa evle ilgili işleri üstlenmiştir. Burada erkekler başat davranış örüntüsü sergilerken kadınlar edilgen davranış örüntüsü sergilemektedir. Rol dağılımında ortaya çıkan bu farklılaşma ise günümüzde kurulan çekirdek aileleri ve doğum kontrol yöntemleri büyük ölçüde etkilemiştir (Batı, 2023, s. 19).

Biyolojik kuram en genel haliyle doğumdan sonra iki cinste de salgılanan hormonları, gelişim sürecinde farklılaşan hormon dengelerini ve beyinde bulunan yapısal farklılıkları göz önünde tutmuştur. Bu kuram gereğince kadınların erkeklerden ayrışmasının en önemli sebebi doğumda salgılanan hormonlar ve fizyolojik yapısıdır. Yukarıda da özetlendiği gibi kadının üreme yeteneği onun evin içinde çeşitli sorumluluklara sahip olmasına yol açarken, üreyemeyen erkeklerin rolü kamusal alana taşınmıştır.

2.2.2. Sosyal Kuramlar

Bilişsel gelişim kuramı tamamıyla bilişsel gelişimi konu almaktadır. Bireyin kendi bilişsel tutarlılığı içerisinde hangi cinsiyete ait olduklarına karar verme yetisine sahip olduğu bilinmektedir. Toplumda ortaya çıkan kadın ya da erkek cinsiyetleri arasında hangisine ait olduğuna karar vermesinden sonra ise o cinsiyete ait sahip olduğu bilgilerden faydalanılmaktadır. İlgili kuramda bireyin dış görünüşü bilişsel tutarlılık ilkesi açısından büyük bir öneme sahiptir (apcıoğlu ve etin, 2020, s. 14).

2.2.2.1. Sosyal Rol Kuramı

Alice Eagly ve Wendy Wood tarafından geliştirilen sosyal rol kuramı 1980 yılından günümüze gelinceye dek pek çok bileşeni kapsayacak bir şekilde genişlemiştir. Bahse konu kuram erkek ve kadın davranışlarını belirleyen farklı nedenleri ele almakta ve bu nedenleri çok daha geniş bir teorik ağ içerisinde analiz etmektedir. Kuram hem erkek hem de kadın rollerinin kökenleri anlamlandırmaya çalışırken eşzamanlı olarak hormonal sosyal davranışların nasıl düzenlendiğini de ele almaktadır. Sosyal rol kuramı temelde cinsiyet farklılıklarının nihai kökenlerini açıklamaya amaçlarken erkek ve kadının toplumsal yapı içerisinde konumlarının belirlenmesinde de önemli bir görev üstlenmektedir (Eagly ve Wood, 2024, s. 459-461).

Sosyal rol kuramı toplumsal cinsiyete dair rollerin üstlenilmesini sosyobiyojik kurama karşı bir açıklama ortaya koyarak değerlendirmektedir. İnsanlar belirli aktiviteleri gerçekleştirirken gözlemlediğinde, grupta bulunan insanların ilgili aktivite için gereken yetenekleri taşıdığına inanılmaktadır. Pek çok kültürde çocuk bakımının kadınlar tarafından gerçekleştirildiği durumundan yola çıkıldığında ise, kadınların çocuk büyütme konusunda yetenekli olduğu, şefkatli ve bakım verici özelliklerinin bulunduğunu düşünmek daha kolay bir hal almaktadır. Çoğu toplumda erkeklerin çocuk bakımı açısından yetersiz özelliklere sahip olduğu düşüncesinden yola çıkıldığında ise genel olarak erkeklerin çocuk bakımı açısından yetersiz olduğuna dair bir yargı ortaya çıkmaktadır. Sosyal rol kuramının değişkenlik gösteren sosyal ve ekonomik koşullar altında cinsiyet farklılıklarının değişikliğe uğrayabileceğini göz önünde tuttuğunu söylemek de mümkündür (Öztekin, 2020, s. 1).

Koenig ve Eagly (2014) sosyal rol kuramı kapsamında farklı sosyal grupların tipik mesleki rollerine dayalı olarak stereotiplerin nasıl oluştuğunu ortaya koymak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Araştırmada katılımcı gruplarının tipik rollerine atfedilen özelliklerin grup stereotipleri ile güçlü bir şekilde ilişkide olduğu öne sürülmektedir. Bununla birlikte grupların gelecekteki tipik sosyal rollerinde yapılan değişikliklerin bahse konu grupların projeksiyon stereotiplerini mevcut grup stereotiplerinden daha fazla etkilediği ortaya koyulmuştur (Koenig ve Eagly, 2014).

Sosyal rol kuramının temel ilkelerine bakıldığında ise aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır (Eagly ve Wood, 2024, s. 461);

- Sosyal rol kuramı, toplumsal cinsiyet rollerinin insanların erkek ve kadın davranışlarını gözlemleyerek cinsiyetlere atfedilen özellikler olarak geliştiğini öne sürmektedir. Örneğin sanayileşmiş toplumlarda kadınların daha çok bakım veren rolleri üstlenmesi, onların daha şefkatli ve topluluk odaklı bireyler olarak algılanmasına neden olmaktadır.
- Erkeklerin fiziksel olarak daha büyük, hızlı ve güçlü olmaları, kadınların ise çocuk doğurma ve emzirme görevlerini üstlenmeleri, toplumların bazı görevleri cinsiyetlere göre daha verimli bir şekilde gerçekleştirmesine yol açmaktadır. Bu fiziksel farklılıklar, toplumsal ve kültürel koşullarla etkileşime girerek, erkeklerin ve kadınların farklı sosyal rollere dağılımını sağlamaktadır.
- Fiziksel farklılıkların sonucu olarak ortaya çıkan görev uzmanlaşması, topluluk çıkarlarını ilerleten bir iş bölümü oluşturmaktadır. Bu iş bölümü, kültürler arasında farklı biçimler alabilir, ancak genel olarak kadınlar ve erkekler arasında bir iş birliği anlamına gelmektedir.
- Toplumlar, erkek ve kadınları tipik aile ve iş rolleri için hazırlamak amacıyla geniş kapsamlı bir sosyalleşme süreci yürütmektedir. Bu süreç, cinsiyet rollerinin içselleştirilmesi ve toplumsal beklentilere uygun davranışların geliştirilmesini sağlamaktadır. Hormonal dalgalanmalar, cinsiyet rollerine uygun davranışların düzenlenmesinde kimyasal sinyaller olarak işlev görmektedir.
- Sosyal rol kuramı cinsiyet farklılıklarının nedenlerini açıklarken biyolojik ve psikolojik süreçleri bir arada ele almaktadır. Hormonal düzenlemeler, bireylerin kendi davranışlarını cinsiyet rolleri standartlarına göre düzenlemeleri ve başkalarının beklentileri doğrultusunda sosyal düzenlemeler yapmaları gibi süreçler, bu kuramın önemli bileşenleri olarak ifade edilebilir.

Koenig ve Eagly (2014) sosyal rol kuramı grup üyelerinin davranışlarının gözlemcilerin gruba atfettiği özellikler kapsamında nasıl şekillendiğini açıklamaktadır. Bahse konu kuram sosyal yapının statü ya da karşılıklı bağımlılık gibi unsurlarını stereotiplerin ana kaynakları olarak öne sürülen davranışlara odaklanmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde kolay bir şekilde stereotiplerin edinilmesi basit süreçlerin stereotipleme konusunda öncül olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sosyal rol kuramının grupların toplumsal rolleri üzerindeki gözlemlerinin, bu grupların

stereotiplerini oluşturduğunu ve bu stereotiplerin grupların toplumsal gerçekliğini yansıttığını savunduğu söylenebilir. Bu kuram, stereotiplerin grup üyelerinin tipik rollerine dayalı olarak genellikle doğru olduğunu öne sürmekte ve bu rollerin dağılımının gözlemlenmesine dayalı olarak oluşturulduğunu vurgulamaktadır (Koenig ve Eagly, 2014).

2.2.2.2. Sosyo-Biyolojik Kuram

Sosyo-biyoloji, hayvanlar ve insanlar da dahil olmak üzere sosyal davranışların biyolojik temellerini inceleyen bilim dalı olarak ifade edilebilir. Sosyo-biyolojik kuram ise evrimsel teoriyi kullanarak sosyal davranış kalıplarını doğal ve cinsel seçim yoluyla evrimleşmiş adaptasyonlar olarak tanımlamakta ve analiz etmektedir. Sosyo-biyolojik düşünce, etoloji ve karşılaştırmalı psikoloji gibi daha eski bilimsel disiplinlere dayanmakla birlikte, Edward O. Wilson'un "Sociobiology: The New Synthesis" adlı eserinin 1975 yılında yayımlanmasıyla belirgin ve ayrı bir davranış biyolojisi dalı olarak ortaya çıkmıştır (Machalek, 2024, s. 1-2). Edward O. Wilson'un geliştirdiği sosyo-biyoloji teorisi, sosyal davranışların biyolojik temellerini sistematik olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Ortaya koyulan bu teori, hayvan topluluklarının nüfus yapısını, kastlarını, iletişimlerini ve sosyal uyumun altında yatan fizyolojiyi incelemektedir. Bununla birlikte erken dönem insan davranışlarını ve daha ilkel çağdaş insan topluluklarının uyumlu özelliklerini ele aldığı söylemek de mümkündür (Wilson, 1975, s. 1-2).

Canlıların hayatta kalma ve soyunu devam ettirme güdüsü üzerinde kurulan sosyal biyolojik kurama göre, insanlar hayatta kalabilmek ve soylarının devamlılığını sağlayabilmek adına farklı rolleri benimsemektedir (Çapcıoğlu ve Çetin, 2020, s. 13). Doğal seçim bir popülasyonun bireyleri arasındaki genotipik varyasyonlara bağlı üreme başarılarındaki farklılıklara işaret etmektedir. Seçim güçleri arasında yer alan faktörlere bakıldığında ise hastalık, iklim, yiyecek bulunabilirliği, rekabet, avcılık ve parazitizm gibi faktörler dikkat çekmektedir. Bireysel uygunluk bir bireyin genlerini bir sonraki nesile aktarma başarısını ifade ederken, kapsayıcı uygunluk, bireyin bireysel uygunluğu ile yakın akrabalarının uygunluğuna katkısını toplamaktadır. Cinsel seçim ise farklı fenotiplere sahip bireylerin eş bulma başarısındaki farklılıkları ifade etmektedir (Machalek, 2024, s. 4). Sosyo-biyolojinin etkisiyle sosyologlar, evrimsel biyolojiden esinlenerek evrimsel sosyoloji adlı yeni bir alan geliştirmiştir. Bahse konu bu alanla

birlikte, insan doğası ve sosyal davranışların evrimsel biyolojiye dayalı yeni bir modeli ortaya çıkmaktadır (Machalek, 2024, s. 1).

Sosyo-biyoloji, omurgalı ve omurgasız topluluklar arasındaki fonksiyonel benzerliklere odaklanmakta ve bu iki tür toplumun organizasyonel detaylarının evrimsel optimizasyon süreciyle nasıl geliştiğini açıklamaktadır. Termitler ve maymunlar gibi toplulukların her ikisi de benzer sinyal sistemleri kullanır ve grup içi işbirliği eğilimleri, özellikle akrabalara yönelik evrimsel avantaj sağlamaktadır (Wilson, 1975, s. 7-10). Bu bağlamda sosyobiyojoloji, hayvan davranışlarının integratif nörofizyoloji ve davranışsal ekoloji çerçevesinde açıklanacağını öngörmekte ve mevcut etoloji ve karşılaştırmalı psikolojinin ötesine geçerek, davranış biyolojisinin geleceğini yeniden şekillendirmeyi hedeflemektedir (Wilson, 1975, s. 11-12).

2.2.2.3. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kimliği Kuramı

Spence'in (1993) geliştirmiş olduğu bu teori bireyin cinsel kimliklerinin kişilik özellikleri, tercih, davranış ve tutum gibi pek çok farklı faktörün birleşimi ile meydana geldiğini ileri sürmektedir (Spence, 1993, s. 625). Çok faktörlü toplumsal cinsiyet kimliği kuramı toplumsal cinsiyetle ilişkili özelliklerin tek bir boyutta değil birden fazla boyutta incelenmesi gerektiğini savunmaktadır. Jean M. Twenge'in 1999 yılındaki çalışmasına göre, bu kuram maskülen ve feminen özelliklerin çok çeşitli alanlarda ortaya çıktığını öne sürmektedir. Araştırmacıya göre bu alanlar, kişilikte araçsallık, meslekler ve boş zaman ilgi alanları, fiziksel ya da maddi özellikler, sembolik davranışlar, sosyal ilişkiler, feminist tutumlar ve kendini maskülen veya feminen olarak değerlendirme, şeklinde sıralanabilir (Twenge, 1999).

Çok faktörlü toplumsal cinsiyet kimliği kuramının temel bileşenlerine bakıldığında ise ilk sırada toplumsal cinsiyet kimliğinin yer aldığı görülmektedir. Bireyin temelde kendini erkek ya da kadın olarak tanımladığı kimlik oldukça önemlidir. Bu kimlik bireyin toplumsal cinsiyetle alakalı kendilik kavramının küresel bir özeti olarak değerlendirilebilir. Bahse konu kuramın bir diğer bileşeni ise enstrümantal ve ifade edici olmasıdır. Özellikle batı toplumlarında erkekler ve kadınlara yüklenen stereotip özellikler öne çıkmaktadır. Bu bileşenlerden bir diğeri ise rol davranışları ve tutumlar olarak ifade edilmektedir. Bu da toplumlarda kadın ve erkek için eşit rollerin ne kadar benimsendiği ile doğru orantılı bir şekilde gelişim göstermektedir. Son olarak cinsel yönelim tercihleri

ve davranışları ilgili teorinin bileşenleri arasında yer almaktadır (Koestner ve Aube, 1995: s. 685-701)

Kuramın test edilebilmesi için gerçekleştirilen çalışmalarda toplumsal cinsiyetle alakalı değişkenler farklı anketler ve video kayıtlarıyla ölçümlenmiştir. İki değişken arasında gerçekleştirilen ikili korelasyonlar ve faktör analizi, kadın ve erkek için meslek ve boş zaman ilgi alanlarını birleştiren güçlü bir faktör ortaya koymaktadır. Araştırmada elde edilen sonuçlar çok faktörlü bir yaklaşımı desteklemekte ancak erkekler için maskülen özelliklerle geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri arasında bir bağlantı olduğunu da doğrulamaktadır (Twenge, 1999, s. 485-502).

2.2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

İnsanların başkalarını gözlemleyerek yeni davranışlar öğrenebileceğini öne süren sosyal öğrenme kuramı, çevresel uyarılara karşı verilen fiziksel ödül ya da ceza gibi tepkilere odaklanan öğrenme teorilerinden farklıdır. Bu kuram sosyal çevrenin özellikleri ile bireylerin bu özellikleri nasıl algıladığı ve bahse konu davranışları yeniden üretme motivasyonu arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Yani kurama göre insanlar çevrelerini hem etkilemekte hem de bu çevreden etkilenmektedir (HC3, 2024: 1-3).

Sosyal öğrenme kuramına bakıldığında bireyler cinsiyet davranış kalıplarını sosyalizasyon ile öğrenmektedir. Yani toplumda bulunan roller taklit ve gözlem yoluyla öğrenilmekte sonrasında sürdürülen ödül ve ceza sistemiyle ise benimsemektedir (Çapcıoğlu ve Çetin, 2020, s. 13). Sosyal öğrenme kuramı gereğince iki farklı öğrenme yönteminden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi Burrhus Frederic Skinner tarafından öne çıkarılan edimsel koşullanmayla öğrenmektir. Bu koşullanma çocuğun sahip olduğu cinsiyeti uygun bir şekilde ödüllendirilmesine ya da cezalandırılmasına dayanmaktadır. Sosyal öğrenme kuramının öne sürdüğü ikinci öğrenme yöntemine bakıldığında ise model olma ve taklit etme üzerine kurulu bir öğrenme yönteminin ortaya çıktığı görülmektedir. Cinsiyete dair rollerin öğrenilmesi temelde aile içinde kız çocuğunun annesini modellemesi, erkek çocuğun ise babasını örneklemesi ile ortaya çıkmaktadır. Çocuklar bu dönemde aileyi sosyal çevre, medya ve öğretmenler perspektifinden izlemekte ve bu sayede davranışlarını şekillendirmektedir (Kırhan, 2007, s. 35-37). Çocuklar bu dönemde gözlemlediği olaylardan yaptığı çıkarımlar neticesinde nasıl davranması gerektiğine karar vermekte ve bu sayede toplumsal mülkiyet rollerini edinmektedir. Bandura tarafından temelleri atılan bu kuram gereğince, birey doğum esnasında herhangi bir cinsiyet rolüne

sahip olmaktadır. Ayrıca yukarıda sayılan bütün sebepler toplumsal cinsiyet kimliğinin meydana gelmesine yardımcı olan faktörler arasında sayılmaktadır (Esen, 2021, s. 5). Sosyal öğrenme kuramı karmaşık dağılır davranışları açıklamak ya da başkaları ile etkileşim gerektiren davranışları belirlemek için faydalanılan bir kuramdır. Bir davranışı benimsemek ya da uygulamak için engellerin aşılması gerektiğine inanan bu kuram insanların başkalarının yaptıklarını görerek davranışları benimseme eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (HC3, 2024, s. 1-3).

2.2.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, cinsiyetin kişinin kültürünün normlarının bir ürünü olduğunu ifade eden bilişsel bir teoridir. 1989 yılında psikolog Sandra Bem tarafından ortaya atılan bu teori, insanların bilgiyi kısmen cinsiyete bağlı bir şekilde algıladığını ve işlediğini öne sürmektedir (Vinney, 2019, s. 1).

Vinney (2019); Sandra Bem'in cinsiyet şeması teorisini ortaya koyduğu makalesinde, kadın ve erkek arasında ortaya çıkan cinsiyet farklılıklarının insan toplumdaki temel örgütsel yapılardan biri haline geldiğini ifade etmiştir. Araştırmacı psikanalitik teori ve sosyal öğrenme teorisinin bu süreci ele aldığını ifade etmektedir. Ancak ortaya koyulan teoriler cinsiyete dair ne öğretildiğini ya da cinsiyete dair yeni bilgilerle karşılaştığı zaman ne yapılması gerektiğini açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu noktada Bem, 1960 ve 1970'lerde cinsiyete karşı yaklaşımın değişiminden etkilenerek farklı bir bakış açısı sunmaya çalışmıştır (Vinney, 2019, s. 1).

Bu kuram bireyin cinsiyetle alakalı bilgileri nasıl organize ettiğini ve ilgili bilgilerin davranışları, kararları ve algıları nasıl etkilediğini ortaya koyan bir teoridir. İlgili kuram bilişsel gelişim kuramlarının ve sosyal öğrenme kuramının temel görüşlerini bir araya getirerek cinsiyet kimliğinin ve rollerinin nasıl geliştiğini anlamlandırmayı hedeflemektedir. Toplumsal cinsiyet şeması kuramı, cinsiyet tipolojisinin kısmi olarak cinsiyet temelli şematik işlemeyle ilişkili sürmektedir. Yani cinsiyet şemasını meydana getiren cinsiyetle bağlantılı ilişkiler temelde bilgi işleme hazırlığında kaynaklanmaktadır. Bu teori gereğince, kişi kendi benlik kavramını cinsiyet şeması kapsamında biçimlendirmektedir. Özellikle çocukluk döneminde toplumsal cinsiyet şemasının içeriği öğrenilirken, çocuk kendi cinsiyeti ile bağlantılı özelliklerin neler olduğunu öğrenmektedir. Bu da kişinin çocuk yaşta kendi ile bağlantılı özellikleri öğrenmesi anlamına gelmektedir (Bem, 1981, s. 354-357).

2.2.2.6. Feminizm

Feminist teori toplumsal dünyada her daim ortaya çıkan eşitsizliği, adaletsizliği ve baskıyı ele alan aynı zamanda adalet arayışını teşvik eden bir teoridir. Bu teori aynı zamanda kadınların ve kız çocuklarının bakış açısını tarihsel olarak ele almakta ve dünya nüfusunun yarısını meydana getiren kadınların toplum içerisindeki etkileşimine ve deneyimine odaklanmaktadır (Crossman, 2020, s. 1).

Feminizm kadınlara alakalı çalışmaların yapıldığı yorum amacı ve eleştiri yöntemlerle ilişkili ideolojik bir yaklaşım şeklidir. 1970 yılından sonra daha fazla kabul gören teminizm kuramı, feministlerin kendi tarzında feminizm tanımlaması ile gerçeklik kazanmıştır. Kadın hareketi olarak ortaya çıkan bu kavram feminist değer ve hedefleri destekleyen tüm bireylerin düşüncelerini ve uygulamalarını kapsamaktadır (Ersoy Çak, 2010, s. 102).

Feminist teori genel anlamda güç ve baskı sistemlerini istikrarsızlaştırma amacını taşıyan eleştirel teoriler kapsamında ele alınmaktadır. Egbert ve Sanden'e (2020) göre, bazı akademisyenler eleştirel paradigmaları yorumlayıcının uzantıları olarak görmektedir. Ancak feminizmde öznelci epistemolojide temellenen baskı ve yaşanmış deneyime de vurgu yapılmaktadır (Arinder, 2024, s. 1).

18. yüzyıldan 21. Yüzyıla kadar değişim ve dönüşüm içerisinde olan feminizm akımı 3 dalga halinde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki liberal feminizm olarak da adlandırılan toplumsal cinsiyet konusunda kadın ve erkek eşitliğine dem vuran birinci dalga feministlerden oluşmaktadır. Liberal feminizm özünde eşitlik, özgürlük ve adalet temaları üzerinde durmaktadır. Liberalizmin de ana ilkelerinden olan bireycilik ilkesini yine temeline oturtan liberal feminizm ayrımcılığa zemin oluşturabilecek cinsiyet, ırk, renk, inanç veya din gibi tüm unsurlarda da eşitlik talep etmektedir (Heywood, 2014, s. 305).

İkinci dalga feministler liberal feminizm akımından hemen sonra ortaya çıkmış, biyolojik cinsiyet farklılıkları ile cinsellik konularını ele almışlardır. İkinci dalga feministler aynı zamanda marxist feminizm anlayışının da içerisinde kendine yer bulmuştur. Liberal feminizm tartışmalarından hareketle eşitsizliğin özünde yer alan temel ana etkenin cinsiyet kavramından ziyade sınıf farklılığı olduğuna dikkat çekmektedir (Dikici, 2016, s 526-528).

İkinci dalga feministlerden olan Julia Kristeva feminizmi çok katmanlı ve karmaşık bir şekilde ele alınır, geleneksel feminist yaklaşımları sorgular ve bunların ötesine geçmeye çalışır. Özellikle psikanaliz, dilbilim ve felsefi teoriler aracılığıyla feminizme özgün bir bakış açısı sunar. Kristeva'nın feminizm anlayışı, psikanalitik ve dilsel teorilerle şekillenir. O, kadın kimliğini, anneliği ve cinsiyet farkını sadece toplumsal veya biyolojik bir olgu olarak görmez; bunları daha derin, bilinçdışı süreçler ve dil yapıları üzerinden açıklar (Kristeva, 1981) Kristeva'nın feminizmi, sabit kimliklere karşı çıkar ve kadınların çok katmanlı, sürekli dönüşen öznel deneyimlerini öne çıkarır. Geleneksel feminist yaklaşımlara eleştiriler getiren Kristeva, kadınların özgürleşmesi için dilin, kimliğin ve bedensel deneyimlerin yeniden düşünülmesi gerektiğini savunur (Schippers, 2011)

Son olarak ise daha keskin çizgileri olan ve tarihsel olarak günümüz dönemine denk gelen üçüncü dalga feministlerin fikirlerinden oluşan radikal feminizm akımı yer almaktadır. Radikal feministler ikinci dalga feministlerden ziyade kapitalizm eleştirisi ve emek sömürüsü konularının üzerinde yoğunlaşmışlardır. Temel argümanını ataerkillik üzerinden şekillendirmiş, ataerkilliğin vücut bulabileceği tüm ortamlarda eşitsizliğin inşa edilebileceğinden bahsetmiştir. Cinsiyet çatışmasının toplumsal alanda ki en temel ve büyük çatışma olduğuna dikkat çekmişlerdir (Atan, 2015, s 8-12).

Liberal feminizmin toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunda önermiş olduğu kadının bireyselleşmesi çözümünün süreci toplumsal ve kültürel bağlamdan koparıyor olması gerekçeleri ile eleştirilmiştir. Gayatri Chakravorty Spivak Güney Kore'de bir kadın işçinin grevini örneklem olarak ele alan çalışmasında dil, dünya ve bilinç kavramlarından bahsetmiş, bu 3 değişken kavramın önemine liberal feminizm savunularında eleştirel noktada dikkat çekmiştir (Spivak, 2006). Ayrıca bunlara ek olarak Gayatri Chakravorty Spivak'ın "Three Woman Text and a Critique of Imperialism" adlı makalesi, 19. yüzyıl İngiliz edebiyatındaki emperyalist söylemi ele alır ve özellikle kadın karakterler ve emperyalizmin kesişim noktasında durur. Spivak, Batı edebiyatından incelediği 3 örnek eser üzerinden kadın bireyciliğinin, özellikle feminist eleştirilerde, emperyalizmin temel varsayımlarını yeniden üretebileceğini öne sürer. Batı'daki feminist bireycilik ve emperyalizm ilişkisini incelerken, özellikle Batılı feminist eleştirilerin sıklıkla üçüncü dünya kadınlarının marjinalleşmesine katkıda bulunduğunu ve bu süreçte emperyalist söylemleri yeniden ürettiğini ileri sürer (Spivak, 1985).

2.2.3. Psikolojik Kuramlar

Toplumsal cinsiyete dayalı psikolojik kuramlara bakıldığında psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet şema kuramı, bilişsel gelişim kuramı ve sosyal rol kuramı şeklinde farklı kuramların ortaya koyulduğu görülmektedir.

Psikanalitik kuram toplumsal cinsiyetin oluşumunda üç ayrı dönemin bulunduğu savını ortaya koymuştur. Bu kurama göre 0-3,5 yaş arası dönem, 3,5-5 yaş aralığında kalan dönem ve odipal dönem şeklinde üç ayrı dönemden bahsedilmektedir. Psikanalitik kuram, doğum sonrası süreçte erkek ve kız çocuklarının cinsiyetinin erkeksi olduğunu öne sürmektedir. Bu nedenle hem erkek hem de kız cinsiyetine sahip olan çocukların annesi ile kurduğu ilişki tamamıyla karşı cins ilişkisi olarak değerlendirilmektedir. Çocuğun ikinci döneminde ise erkekle kadın arasında var olan biyolojik farklılıklar algılanmaya başlanmaktadır (Esen, 2021, s. 4). Bu dönem içerisinde erkek çocuklar cinsel ilgisini annesine yönlendirmekte ve babasını bir tehdit unsuru olarak görmektedir. Aynı dönem içerisinde kız çocuklarının sergilediği tavırlar ise genellikle agresyona bağlı bir şekilde gelişim göstermektedir. Freud tarafından sunulan bu kuramın son döneminde ise erkek çocukları babasını tehdit olarak algılamaktansa onunla özdeşleşmeye başlamaktadır. Kız çocuklarının bu dönem içerisinde sahip olduğu cinsel ilgisi ise tamamı ile baba üzerinde yoğunlaşmakta ve bu bağlamda anne bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Freud tarafından öne sürülen psikanalitik kuram, kadınların hem ahlaki hem de cinsel anlamda erkekler kadar üstün olmadığı sonucuna varmakta ve bunu savunmaktadır (Zeyneloğlu, 2008, s. 9).

Psikanalitik Kuram, temel olarak Freud'un görüşlerine dayanmakla birlikte toplumsal cinsiyetin gelişimine dair ortaya koyulan ilk kuramsal açıklamalardan birisini tanımlamaktadır. Freud, toplumsal cinsiyetin oluşmasına dair cinsel ilgiyi kavramlaştırmaktadır. Libido olarak da tanımlanan cinsel ilgi, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti oluşturan ve biyolojik temellere dayanan bir cinsel enerjiyi ifade etmektedir (Dökmen, 2010, s. 42). İlgili kuram gereğince çocuklar cinsel kimlik gelişimi esnasında yani dört ila beş yaşları arasında ebeveynlerince sergilenen cinsiyet rolü davranışları benimsemektedir. Erkekler genellikle babasının rollerinden faydalanmakta kızlar ise annesine örneklemektedir (Özdemir vd., 2019, s. 2015).

Farklı bir psikolojik kuram olan bilişsel gelişim kuramı ise temel de bireyin çevresinden aldığı bilgileri toplaması ve bunları organize etmesine dayanmaktadır.

Kohlberg tarafından geliştirilen bu kuram, kişinin cinsel kimliğini edinmesi sürecini etkin bir şekilde yönettiğini öne sürmektedir. Her bireyin benzer şekilde gelişim gösterdiğini ve bunun neticesinde cinsel kimlik kazandığını öne süren bu kuram, toplumsal cinsiyete dair sergilenen davranışların oluşturulan cinsel kimliğe bağlı bir şekilde sürdürüldüğünü ifade etmektedir (Akgül Gök, 2013, s. 27).

İlk kez Bem tarafından geliştirilen bu kurama göre çocuk, gelişim süreci esnasında çevresel faktörleri gözlemlemek suretiyle tüm bu faktörlerden etkilenmekte ve bu faktörlere bağlı bir şekilde davranış geliştirmektedir. Çevresel faktörlerin yanında cinsel kimliğin oluşumu bilişsel yapıyla da alakalı olmaktadır. Toplumsal cinsiyet şema kuramında oluşturulan şemalar kişinin etrafında meydana gelen durum, olay, kişi ve nesnelere alakalı bilgilerini şekillendirmekte ve bunları örgütlemektedir. Tüm bireyler sahip oldukları şemalarla dışardan edindikleri bilgileri kolay bir şekilde kodlamakta ancak bunları çok farklı perspektiflerden gerçekleştirmektedir (Esen, 2021, s. 6). Burada elde edilen bilgiler çok yönlü bir kimlik sergilerken bunu kodlayacak kişi kendi sahip olduğu temalarla bu bilgiyi kategorize edecektir (Akgül Gök, 2013, s. 28).

Sosyal rol kuramı cinsiyete atfedilen özelliklerin doğuştan sunulmadığını ve toplum içerisinde edinilecek rollerle bağdaştırıldığını öne sürmektedir. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse bu kuram kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini çok farklı şekilde edindiğini ifade etmektedir. Bu durum farklı sosyalleşme alanlarının varlığıyla ilintilidir. Toplumun bireye atfettiği rollerin tam anlamıyla yerine getirilebilmesi için kişi, kendinde halihazırda bulunan özellikleri zaman içerisinde edindiği özelliklerle birleştirmektedir. Bu sayede cinsiyete özel çeşitli toplumsal roller meydana gelmektedir (Keskin ve Ulusan, 2016, s. 53-54).

2.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Kimlik, kişinin biyolojik anlamda ayrıldığı kadın ya da erkek olma durumunun yanı sıra bireyin diğerlerinden ayrılmasına sebep olan özellikleri de kapsamaktadır. Toplum içerisinde sergilenen roller ise, belirli bir toplumsal yapıda yaşamak zorunda olan kişinin cinsiyetinden ötürü sergilemesi beklenen davranış ya da tutumları ifade etmektedir. Yani cinsel kimlik, kişinin kadın ya da erkek olmasına dair sürdürdüğü iç yaşantısıdır. Cinsel roller, bir toplumun cinsiyetlere daha önceden atfettiği tüm davranış ve rolleri kapsamaktadır (Özcan, 2016, s. 6). Birbiriyle bu kadar iç içe geçmiş kavramların doğru bir şekilde öğrenilmesi ise oldukça önemlidir. Cinsiyet, tamamıyla doğuştan

edinilen biyolojik bir kavramı nitelerken, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rolleri daha sonradan insanların meydana getirdiği olgular şeklinde değerlendirilmektedir. Kişi, soyunu devam ettirebilme sürecinde erkek ya da kadın bireylere yüklenmesi beklenen rollerin bir bütün olarak cinsiyet rolleri edinmektedir. Erkek ve kadın arasında ortaya çıkan farklılıklar ve bağlar ise onların sahip olduğu fizyolojik yapısının değil toplumların bir çıktısı şeklinde kavramsallaşmaktadır (Marshall, 1998, s. 163).

Toplumsal cinsiyet rollerine bakıldığında hem gerçek hayatta hem de literatürde iki ayrı şekilde kategorize edildiği görülmektedir. Bunlardan ilki feminen yani dişil cinsiyet rolü iken tamamıyla kadınlara biçilmiş davranışları kapsamaktadır. Diğeri ise maskülen yani eril cinsiyet rolü olmakta ve erkeklere atfedilen davranışları ifade etmektedir. Feminen bir role sahip olan kişiler, hassas, anlayışlı ya da kadınsı özelliklerin çok daha baskın olduğu bir yapıya sahiptir. Daha maskülen cinsiyet rollerine sahip olan kişiler ise duygularını gizleyen, sorumluluk ve özgüven sahibi, erkeksi ve aynı zamanda sert bir yapıya sahip olmaktadır (Akyıldız, 2019, s. 11).

Toplumsal cinsiyet rolleri bir toplum içerisinde ortaya çıkan cinsiyet kalıp yargılarıyla doğmaktadır. Ortaya çıkan kalıp yargılarının tamamı ise toplumun geleneklerinden, göreneklerinden ya da inançlarından ileri gelmektedir. Bu kalıp yargıları, toplumun neredeyse tamamı tarafından kabul edilmektedir. Cinsiyet kalıpları içerisinde hayatına devam etmek zorunluluğunda bulunan kişiler ise bunların olumsuz sonuçları ile yüzleşmek zorundadır. Cinsiyete dair kalıp yargıların tamamı çocukluk döneminden başlayarak kişinin tüm hayatı süresince etkin bir şekilde varlığına devam etmektedir. Ataerkil toplumlara bakıldığında cinsiyet kalıplarının çok daha baskın olduğu ve durumun tamamen erkeklerin lehine olduğu görülmektedir. Kısacası cinsiyet kalıplarının ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin büyük çoğunluğunu kadınlar deneyimlemektedir. Çocukluk döneminden itibaren kadınlar için biçilen kırılğan, duygusal, güçsüz ya da olumlu gibi çeşitli özellikleri mecburiyetten sergilemek zorunda kalan kadınlar, kendine atfedilen rolleri en doğru şekilde sürdürmeye çabalamaktadır (Özcan, 2012, s. 10). Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse toplumsal cinsiyet rolleri bir kişinin bir topluma ait olabilmesi için öne çıkan en önemli görevlerdendir. Kişinin hayatı boyunca neyi hangi koşullarda ya da nasıl gerçekleştirmesi gerektiğini ortaya çıkaran toplumsal cinsiyet rolleri, onun toplumda benimsenmesine de yardım etmektedir. Edinilen rollerin tamamı ise cinsiyetler arasında farklılık gösterdiği gibi aynı cinsiyete sahip olan kişiler arasında çeşitli etkenler nedeniyle de farklılaşabilmektedir (Akyıldız, 2019, s. 14). Ortaya çıkan farklılıklar kadın ve erkek arasında var olan rollerin

aktifleştirilmesi için cinsiyet temeline dayanan bir iş bölümüne de yol açmaktadır. Kişiler gönüllü bir şekilde kabul ettiği toplumsal rollerinin gerekliliğini gerçekleştirebilmek için ise hayatı boyunca çabalamaktadır. Bu sayede toplumda gerçekleştirilecek bütün işler paylaşılacaktır. Cinsiyet rollerinin kaçınılmaz bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durum ise kişinin günlük işlerini dahi etkilemektedir. Kadın ve erkek arasında ortaya çıkan farklı toplumsal cinsiyet rolleri yerine getirildiğinden bu rollere bağlı bir şekilde farklı ihtiyaçlar da doğmaktadır (Aksoy, 2006, s. 76).

Beauvoir (1993), toplumsal cinsiyet ve biyolojik cinsiyeti köklü bir şekilde ayırmış ve kadın doğulmayacağı ancak kadın olunacağı ifadesini aktarmıştır. Bu ifade toplumsal cinsiyetin kültürel, toplumsal ve tarihsel koşullarla şekillendiğini göstermektedir. Kız ya da erkek bebek olarak doğan insan, zaman içerisinde başına gelen olaylarla kadın ya da erkeğe dönüşmektedir. Bu süreç ise yalnızca sosyalleşme olarak değerlendirilemeyecek oldukça kapsamlı ve sistematik bir süreci tanımlamaktadır. Kişinin benliğini bulması konusunda oldukça önemli olan karmaşık ilişkiler bir taraftan kişisel düzeyde kadın ve erkeklığe öte yandan da toplumsal düzeyde eril sisteme işaret etmektedir. Buradan yola çıkıldığında kadın ve erkeklerle ilgili değerlerin eril sistem tarafından belirlendiğini söylemek de mümkündür (Beauvoir, 1993).

Eril sistem genel olarak iktidar araçlarının tamamının erkeklik değerine sahip olmasını ve aynı zamanda erkekler tarafından temsil edilen bir düzeni tanımlamaktadır. Erkek egemen toplumun merkezine bakıldığında ise egemen erkeklik değerlerinin bulunduğu görülmektedir. Böyle bir iktidar düzeni genel perspektiften değerlendirildiğinde ise kadınlık konumunu denetim altında tuttuğu görülmektedir. Kurulan bu sistemin en önemli egemenlik alanı cinsiyetten meydana gelmektedir. Erkek egemen sistem toplumsal cinsiyet rollerini tamamıyla değiştirmektedir. Bununla birlikte toplumsal cinsiyet kavramı, erkek egemen sistemle beraber ele alındığında analitik bir kapsama sahip olmaktadır. Bu durum özne ile beraber toplumsal yapının ya da ilişkilerin incelenmesine olanak tanımaktadır (Bolat, 2018, s. 1677-1678).

Erkek egemen toplumlar incelendiğinde erkeklerin daha maskülen düşünmeye ve davranmaya zorlandığı, kadınlarınsa tamamıyla feminen davranışlara yönlendirildiği dikkat çekmektedir. Belirlenen bu sınırların dışında hareket edenlerin cezalandırılması ise tarihin başından beri süregelen bir alışkanlıktır. Tarihin ilk çağlarından günümüze gelinceye dek erkeksi olarak adlandırılan tüm özellikler kadınsı özelliklerden daha fazla takdir edilmiştir (Harari, 2015, s. 159-165).

2.4. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler

2.4.1. Aile

Kişinin çocukluk döneminden sonra yetişkinlik dönemine kadar geçen süreç içerisinde sosyalleşme evreleri yaşanmaktadır. Bu evrelerin meydana gelmesinde ise, içinde bulunulan toplumun sosyal, kültürel ve geleneksel yapısı büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle kişi sosyalleşme sürecini tamamıyla toplumun atfettiği cinsiyet rolünü içselleştirerek geçirmektedir. Kişi, cinsiyet temelli rolleri ilk kez aile ortamında benimsemektedir. Toplumun en küçük yapı taşı şeklinde değerlendirilen aile, cinsiyet temelli rollerin en temel şekilde benimsendiği ortamdır. Aile ortamında ortaya çıkarak toplumun bütün alanlarına yayılan cinsiyete dayalı rol dağılımı ise iki cins arasında eşitsizliğin oluşmasına sebebiyet vermektedir. Ortaya çıkan bu eşitsizlik ise genellikle kadın ve erkek arasında bulunan objektif kıstaslardan kaynaklanmakta ve tamamıyla toplumların subjektif değerlendirmelerine dayandırılmaktadır (Ataklı Yavuz, 2016, s. 78).

Kız ve erkek çocukların öz benliğinin gelişimi konusunda onlara yöneltilen hitap şekillerinin önemli olduğu ve sürdürülen hitap şekilleri neticesinde çocukların kendini erkek ya da kız olarak tanımladığı söylenebilir. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi konusunda ilk olarak ebeveynlerin daha sonrasında ise kardeşlerin büyük etki yarattığı görülmüştür. Konuyla ilgili gerçekleştirilen pek çok araştırma insan hayatının 0 ile 6 yaş aralığındaki döneminin en önemli yıllar olduğunu tespit etmiş ve kişisel kimliğin çok büyük bir kısmının bu yıllarda şekillendiği üzerinde durmuştur (Akkaş, 2019, s. 106). Dolayısıyla bu dönemde çocukların erkeksi ve kadınsı davranış modellerinin oluştuğunu söylemek olasıdır. Bu davranış modelini oluşturan kişiler ise genellikle çocuğun ebeveynleridir. Anne ve babanın çocuğa karşı sergilediği davranış şekilleri, çocuğun cinsiyet algısında büyük farklılıklar oluşturmaktadır (Sırma, 2023, s. 15).

Dünya genelinde ataerkil yapıya sahip olan toplumların, anaerkil toplumlardan daha fazla olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte ataerkil yani erkeğin egemen olduğu toplumlarda erkeklerin, kadına nazaran öne çıktığı ve aynı zamanda zeka, başarı ya da güç gibi sıfatların tamamının erkeklikle ilişkilendirdiği görülmektedir. Bunun yanında ataerkil toplumlarda kadınlar genellikle çekingen, kırılğan ya da narin gibi sıfatlarla hayatına devam etmektedir (Yazıcı ve Değer Şahbaz, 2020, s. 132). Görüldüğü gibi ataerkillik, aile kurumu içerisinde babanın hakim olduğu bir düzeni nitelemektedir. İlk

kez erkek aile reisinin egemen olduğu toplumsal yapıyı tanımlamakta kullanılan ataerkillik kavramı, günümüzde halen eril düzeni tanımlayacak bir şekilde kullanılmaktadır (Marshall, 1998, s. 47). Ataerkil sisteme sahip olan yapılarda kadın ve erkek arasında bulunan eşitsizliğin daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu açıdan ataerkil düzen, erkeğin kadına baskı gösterdiği bir hiyerarşik düzeni incelemektedir. Ataerkil düzende kadının ücretli çalışma hayatında gözetim altında tutulduğu ve aynı zamanda karar sürecine etkin bir şekilde dahil olamadığı söylenebilir. Bununla birlikte karar sürecinde ve uygulama anlamında kadının söz hakkının erkeğe nazaran daha az olduğunu söylemek de mümkündür. Ataerkil yapının gözleendiği toplumlarda kurulan sosyal ilişkilere bakıldığında, erkeklere üstünlük tanındığı ve bu durumun da erkeği daha güçlü bir hale getirdiğini söylemek de olasıdır (Ataklı Yavuz, 2016, s. 78). Çekiç (2021) yapmış olduğu bir araştırmada erkek baskısının sosyal düzende hissedilmesinin, toplumsal alanda ortaya çıkan ataerkil yapının sonucu olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte araştırmacıya göre erkek tahakkümü, ataerkil mevcudiyetinin önemli bir göstergesi olmakta aynı zamanda hiyerarşinin en tepesine erkek gücünü yerleştirmektedir. İdeal aile bir taraftan ataerkil aileye karşılık geldiğinden temel olarak sorunlu bir yapıya büründüğünü söylemek mümkündür. Toplumsal inşa sürecinin uzantısı olarak ortaya çıkan ataerkil aile yapısı baba soyuna ve otoritesine dayanan meşru bir düşünceyi ifade etmektedir. Bu kapsamda aile, ataerkil hegemonyanın benimsendiği ve erkek egemenliğinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dayatıldığı bir kurum halini almaktadır. Ataerkil aile yapısına bakıldığında kadınların sergilediği rol ve görevlerin tanımının yapıldığı farklı bir perspektiften ise bu görev ve rollerin dayatıldığı bir yapının ortaya çıktığı görülmektedir. Romalılarda kullanılan anlamına bakıldığında ehlileşmiş köle anlamını içeren aile kavramı, aslına bakıldığında günümüzde de benzer bir anlam içermektedir (Adak, 2013, s. 165).

Toplumsal hayat içerisinde kadının evdeki köleliği normalleştirilmektedir. Aile içinde ortaya çıkan cinsiyete dayalı işbölümü ve aile üyelerinin hiyerarşik konumu sebebiyle aile devamlılığını sağlamaya dair üretim, yeniden üretim gibi faaliyetler ve gelirler aile üyeleri arasında eşitsiz bir şekilde dağıtılmaktadır. Ortaya çıkan eşitsizliklerin tanımlanması sürecinde ise toplumsal cinsiyet temelli analizlerin merkezi bir rolü bulunduğunun vurgulanması oldukça önemlidir. Bu kapsamda toplumsal cinsiyet, aile içerisinde bulunan ve aileye bağlı olmayan kurumlarda sürdürülen ilişkileri anlamak için önemli bir analitik araç halini almaktadır. Toplumsal cinsiyet analizine dayanan bir bakış

açısı erkek ve kadın olmanın sosyal anlamda nasıl oluştuğunu da göstermektedir (Dedeoğlu, 2000, s. 139).

2.4.2. Eğitim

Eğitim temelde bireyin değer yargılarını, fikirlerini ve davranış şekillerini değiştirmektedir. Dolayısıyla eğitimle beraber sosyal hayat içerisinde sürdürülen değer yargılarının, toplumsal fikirlerin ve toplumların davranışının gelecek nesillere aktarılacağını söylemek mümkündür. Bu sayede toplumun sosyo kültürel yapısının sağlamlaşması ve diğer kuşaklara aktarılması da sağlanmaktadır (Özcan 2012, s. 13). Bu bağlamda eğitimin ve öğretimin temelini oluşturulduğu okulların, toplumsal cinsiyet kalıpları için oldukça önemli bir merkez olduğunu söylemek mümkündür. Çocuk için aileden sonra gelen en önemli yapı okuldur. Çocukların sürdürdüğü etkileşim, okullar sayesinde daha güçlü bir hal almaktadır. Bununla birlikte toplumların eğitime karşı bakış açısının da sosyal ve kültürel yapıya bağlı bir şekilde değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür. Çoğu toplumda kızların ve erkeklerin sosyalleşmesi hususunda farklı davranış tipleri sergilenmektedir. Sosyalleşmeye yönelik erkek çocuklarına bakıldığında daha teşvik edici bir yaklaşım sürdürülürken, kız çocukları genellikle arka planda tutulmakta ve onlara ailesel sorumluluklar yüklenmektedir. Özellikle ataerkil toplumlarda sergilenen bu davranış şekli, kız ve erkek çocuklarının ileride dönüşeceği kadın ve erkek tiplerini için önemli bir belirleyicidir (Atalay ve Dinç, 2020, s. 608). Özcan (2012) toplumsal hayatta erkek ve kızların yaptığı kılık kıyafet tercihlerinin ve davranış şekillerinin beklentilere göre şekillendiğini ileri sürmektedir. Özellikle hangi mesleğin kendilerine uygun olacağına yönelik yapılan tercihin, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı bir şekilde değişiklik gösterdiğini söyleyen araştırmacı bu düşüncenin aile ve okul tarafından sağlandığını ve devamlı hale getirildiğini öne sürmektedir.

Bununla birlikte aynı yaşta ve aynı ortamda bulunan çocukların kendileriyle aynı cinsiyete sahip olan arkadaşlarına erkeksi ya da kadınsı cinsiyet rollerini öğretmek gibi bir rolü de bulunmaktadır. Ergenlik döneminde çocukların etrafında bulunan arkadaşları tarafından onay alması oldukça önemli bir davranıştır. Bu aynı zamanda çocuğun sergileyeceği tutumlar açısından da oldukça önemlidir. Çocuk kendi yaşlıları içerisinde, kendi cinsiyetine uygun davranışta bulunduğu onaylanacağını düşünmekte, tam tersi durumda ise onaylanmayacağını düşünerek toplumsal anlamda dışlanacağına

inanmaktadır. Ortaya çıkan bu durum ise çocuğun toplumsal cinsiyet rollerini büyük ölçüde etkilemektedir (Sırma, 2023, s. 11).

Toplumsal cinsiyet rolünün pekişmesi konusunda çocukların eğitimine dair hazırlanmış olan ders kitapları ve aynı zamanda basılı yayınların kullanılması ise oldukça önemlidir. Okullarda okutulan ders kitaplarının, toplumsal cinsiyet rolleri anlamında değerlendirilmesi ise bu noktada oldukça önemlidir. Cumhuriyetin kabulünden sonra özellikle ders kitaplarının çok daha eşitlikçi bir zemine sahip olduğu ve 1950 yılından sonra kadının aktif olmayan bir birey olarak değerlendirildiği dikkat çekmektedir. Bu açıdan okullarda kullanılan tüm eğitici materyallerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi büyük bir gereklilik halini almıştır. 2007 yılında bu hususta Milli Eğitim Bakanlığı tarafından bir komisyon oluşturulmuş ve bu kapsamda pek çok kitap şekillendirilmiştir (Özcan, 2012, s. 14). Toplumsal cinsiyet rollerini dikkate almayan kitaplarda kadınlar genellikle bulaşık, ütü ya da temizlik gibi ev işleriyle uğraşan aynı zamanda yalnızca çocukları ve eşi ile ilgilenmek zorunda kalan bireyler olarak tanımlanmakta, erkek ise karar yetkisine sahip ve hayatının her aşamasında aktif bir role sahip şekilde tasvir edilmiştir. Ortaya çıkan bu durum kadının eş ya da anne olma rolleri ile sınırlandırılmasına sebep olmuş ve erkeğin hem kamusal hem de sosyal anlamda daha aktif bir yapıya sahip olmasına sebep olmuştur (Atalay ve Dinç, 2020, s. 609).

Bu süreçte okulların rolüne bakıldığında toplumsal normların pekiştirilmesi için önemli bir kurum olduğunu söylemek mümkündür. Eğitim kurumları toplumun cinsiyet rollerine dair beklentilerini pekiştiren mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Okulların, çocukların sosyalleşmesinde ve toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesinde kritik bir merkez olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu kurumlar çocuğun hangi davranışının kabul edilebilir olduğunun öğrenilmesinde de önemli bir rol üstlenmektedir. Okullarda aynı zamanda çocuklar kendi cinsiyetlerindeki arkadaşlar tarafından kabul görebilmek adına belli cinsiyet rolleri sergileme eğilimi göstermektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin çocukların sosyal çevresi tarafından nasıl pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Çocuklar toplum tarafından dayatılan normlara uygun bir şekilde davranarak sosyal onay kazanma çabasında kendine sunulan rolü içselleştirmektedir. Okulun yanı sıra aile de toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirilmesinde temel kurumlardan birisi olmaktadır. Ataerkil toplumlarda aile içerisinde erkek çocukların fazla sosyalleşmeye teşvik edilmesi, kız çocuklarının ise ailesel sorumluluklarla görevlendirilmesi ortaya çıkan ataerkil ayrımcılığın en önemli örneklerindedir. Tüm bunlara ek olarak okullarda kullanılan ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığı ve pekiştirdiği de oldukça önemli

bir konudur. Ders kitapları büyük ölçüde kadınları ev işleriyle meşgul olan rollerle tanımlarken erkekleri karar verici ve aktif bir şekilde gösteren anlayışı yansıtmaktadır. Bu durum kadın ve erkek çocukları ileride toplumda üstleneceği rolleri şekillendiren önemli bir faktördür.

2.4.3. Medya ve Kitle İletişim Araçları

Medya ve kitle iletişim araçlarının günümüzde ulaştığı nokta göz önünde tutulduğunda, bu araçların yalnızca toplumsal cinsiyet rollerinin değil aynı zamanda insanların yaşayışının, aldığı kararların, birbirlerine hitap şekillerinin ve hatta neyi nasıl yapacağını dahi şekillendiği bir mecra olduğunu söylemek mümkündür. Karanfil (2019) yapmış olduğu bir araştırmasında kitle iletişim araçlarının imgeyi somutlaştırma becerisine sahip olduğunu ifade etmiştir. Ona göre kitle iletişim araçları bir düşüncüyü arzu ettiği şekilde biçimlendirmekte ve halka sunmaktadır. Kitle iletişim araçları kişinin toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde büyük bir etki yaratmaktadır (Atalay ve Dinç, 2020, s. 609). Oldukça geniş bir etki alanı bulunan ve bireylerin gündelik hayatının oldukça önemli bir parçasını tamamlayan kitle iletişim araçları, kişinin toplumsal cinsiyet rolünün inşa edilmesine ve aynı zamanda bu rolünü sağlamlaştırılmasına olanak tanımaktadır (Zeybekoğlu Dünder, 2012, s. 121). Geçmişten günümüze gelinceye dek en fazla faydalanılan kitle iletişim aracı olan televizyonların, kadın ve erkeğin cinsiyet rollerine yönelik olarak net mesajlar verdiğini söylemek mümkündür. 21. yüzyılda dahi kadının yalnızca cinsel obje olarak tanıtıldığı ve erkeğin eril yönlerinin kadının ise feminen yönlerinin ön planda tutulduğu görülmektedir. Bu bağlamda Özcan (2012) tarafından yapılan bir çalışmada televizyonda yayınlanmakta olan film ya da dizilerde erkek karakterlerin kadın karaktere nazaran daha agresif, özgürlükçü ve dominant karakterde olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacı, televizyonun toplumsal cinsiyet rolü ve geleneksel kalıp yargılarını yansıtan bir özelliğe sahip olduğu üzerinde de durmuştur.

Film, hikaye, dizi ya da romanlarda betimlenmekte olan kadınların nasıl şekilleneceğine dair kişinin bilinçaltına daimi olarak mesaj gönderilmektedir. Bununla birlikte kitle iletişim araçları sayesinde yansıtılmakta olan erkek ya da kadın modellerinin genellikle gündelik hayattaki gerçeklikten uzak bir yapıya sahip olduğunu söylemek de mümkündür (Zeybekoğlu Dünder, 2012, s. 125). Özellikle günümüz toplumlarında, televizyonda karşılaştığımız kadınların gerçekle örtüşmediğini söylemek olasıdır. İçinde bulunduğumuz çağ, kadının rolünün büyük ölçüde değişti bir çağdır. Günümüzde kadınlar

iş hayatına erkekler kadar katılım sağlamakta, maddi anlamda erkekler kadar gelire sahip olmakta, yalnızca eşi ya da çocuklarıyla sınırlandırılmamakta, sosyal anlamda aktif bir yaşama sahip olmakta ve tüm bunların yanı sıra üreme yeteneği de halen daha devam etmektedir. Dolayısıyla bu noktada kadının erkeğe oranla çok daha geniş vizyonlu bir yapıya sahip olduğunu ve zaman geçtikçe bu vizyonu geliştirerek hayatına devam ettiğini söylemek mümkündür.

Her ne kadar günümüz çağında kadının entelektüel birikimini artırarak daha geniş vizyonlu bir birey yapısına sahip olup hayatını bu yönde inşa ettiğini söylesek de sermayenin kol gücüne bağımlılığının azaldığını da hesaba kattığımızda kadınların emek sömürsünü Marksist söylem üzerinden de ele almak gerekmektedir. Sermayenin kol gücüne bağımlılığının azalması ile kadınların daha çok sömürülüp sömürülmediği meselesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, teknoloji, emek piyasası dinamikleri ve kapitalist üretim ilişkileri bağlamında ele alınması gereken karmaşık bir sorundur. Sermayenin kol gücüne bağımlılığının azalması, genellikle teknolojik gelişmelerin ve otomasyonun yaygınlaşması ile ilişkilidir. Geleneksel olarak ağır sanayi, madencilik ve inşaat gibi sektörlerde erkeklerin daha fazla istihdam edildiği ve bu işlerin fiziksel güce dayandığı bilinmektedir. Teknolojinin gelişmesi, kol gücüne dayalı işlerin azalmasına ve daha fazla zihinsel iş veya teknoloji destekli işlerin artmasına yol açar. Bu dönüşüm, kadınlar için bazı fırsatlar yaratabilir. Ancak sermaye sahipleri düşük ücretli, güvencesiz işlerde kadın emeğini kullanarak maliyetleri düşürme eğiliminde de olabilirler. Kadınlar sıklıkla düşük ücretli, yarı zamanlı ya da esnek işlerde çalıştırılmakta ve bu da onların emek sömürsüne daha açık hale gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca cinsiyetçi işbölümü düzenlemeleri bazı işlerin cinsiyete dayalı olarak kadınlara özgülenmesine neden olabilir. Özellikle bakım işleri, sağlık sektörü, eğitim gibi “feminen” olarak görülen işlerde kadınlar daha fazla istihdam edilebilir, ancak bu işler genellikle düşük ücretli ve değersizleştirilen işlerdir. Dolayısıyla, kadınlar bu alanlarda hem toplumsal cinsiyet kalıpları hem de düşük ücretler nedeniyle daha fazla sömürülür hale gelebilir.

Sermayenin fiziksel emek yerine bilgi teknolojileri ve esnek çalışma biçimlerine daha fazla yönelmesi, kadınları sömürüye daha açık hale getirebilir. Özellikle küreselleşme ile birlikte, kadınlar esnek, yarı zamanlı ve evde çalışma gibi işlerde daha fazla istihdam edilmekte ve bu tür esnek işler, güvencesiz ve düşük ücretli olma eğilimindedir. Ayrıca, kadınların işgücüne bu şekilde dahil edilmesi, onları daha kolay işten çıkarılabilir hale de getirmektedir.

Sermayenin kol gücüne bağımlılığının azalması, kadınların işgücüne daha fazla katılmasını sağlayabilir, ancak bu, onların daha fazla sömürülmesiyle de sonuçlanabilir. Kadınlar genellikle düşük ücretli, güvencesiz işlerde çalışmakta ve toplumsal cinsiyet rolleri onları ekonomik olarak dezavantajlı pozisyonlarda bırakmaktadır. Kapitalist sistemin dinamikleri, teknolojik dönüşüm ve küreselleşme gibi faktörler, kadın emeğini sömürülebilir bir kaynak olarak görme eğilimini devam ettirebilir. Bu nedenle, cinsiyet eşitliği sağlanmadıkça ve kadınların çalışma koşulları iyileştirilmedikçe, sermayenin kol gücüne bağımlılığı azaldıkça kadınların sömürülme riskinin arttığı söylenebilir.

Toplumsal cinsiyet kişinin sosyal çevresi tarafından belirlenen ve kültürel değerleri ile şekillenen cinsiyet rollerini tanımlamaktadır. İlgili roller medya aracılığıyla sürekli olarak üretilmektedir. Medya, özellikle sosyal medya toplumsal cinsiyetin oluşturulması ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Televizyon, gazete, dergi, radyo ya da sinemaya ek olarak günümüzde yaygınlaşan internet gibi kitle iletişim araçları, geniş kitlelere erişim sağlayarak toplumsal cinsiyetin tanımlanmasında ve şekillendirilmesinde belirleyici bir güç haline almaktadır. Bütün bu araçlar toplumsal yapıyı ilgilendiren değer yargılarını, beklentileri ve normları yayarak kişinin toplumsal cinsiyet kimliğini nasıl algılayacağını ve ilgili kimliği nasıl yaşayacağını belirlemektedir (Dündar, 2011, s. 92).

Sosyal medya erkek ve kadın imajlarını aktardığı ölçüde cinsiyet türlerinin şekillenmesinde katkı sağlamaktadır. Televizyon programları ve reklamlar aracılığıyla toplumsal cinsiyetin nasıl tanımlanacağı ya da nasıl yaşanacağı ortaya koyulmaktadır. Medya tarafından sunulan bu imge ve anlatılar, toplumsal cinsiyetin yaygın bir şekilde kabul gören tanımlarının meydana gelmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda medya tarafından sunulan kadın ve erkek tanımlamaları toplumsal cinsiyet algısının şekillenmesinde ve cinsiyet rollerinin oluşturulmasında kritik bir rol üstlenmektedir (Kaypakoğlu, 2004, s. 93).

2.4.4. Çocukluk Döneminde Oyun ve Oyuncaklar

Çocukluk döneminde oynanan oyunların vazgeçilmez bir yapıya sahip olması, kullanılan oyuncakların da büyük bir öneme sahip olmasına yol açmaktadır. Oyuncak, oyun oynama sürecinde kullanılan en temel araçlardır. Dolayısıyla oyuncaklar çocuk

gelişimini destekleme konusunda büyük bir öneme sahiptir. Çocuğun doğumundan sonra, ergenlik dönemine kadar aktif bir şekilde kullandığı oyuncaklar, yapısı nedeniyle tüm çocukların hayalini süsleyen ve onların kendi yarattığı dünyasının gelişimine katkı sağlayan araçlardır. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse oyuncaklar, çocuğun serbest bir şekilde zaman geçirdiği ve yeni ufuklara yelken açabildiği hayal dünyasının en önemli araçlarıdır. Bu açıdan oyun ve kullanılan oyuncaklar arasında kurulan bağ, oyuncağın sadece bir oyun aracı olarak görülmesini değil çocuklar için çok daha büyük anlamlara sahip olmasına sebep olmaktadır (Göktaş, 2020, s. 31).

Toplumsal cinsiyet rolleri doğumla birlikte ortaya çıkan kız ve erkek kimlikleri için toplum yapısı ve toplum pratikleri gereğince kurallar bütünü meydana getirmektedir. Dünyaya gelen bireyin renk seçiminden kıyafetlerine, oyuncaklarından oyunlarına kadar pek çok davranış, düşünme şekli ya da görünüm şekli temelli olgular da kendini göstermektedir. Ortaya çıkan bu anlayış bebeklik döneminden itibaren kişinin gelişim evrelerinde devam ettiği üzere sınırlamalarda daha kuralcı bir çerçevede de ortaya çıkabilir. Örnek vermek gerekirse kadın namus kavramı ile güvence altına alınmaya çalışılmaktadır. Bu durum kadının giydiği kıyafetten seçtiği mesleğe kadar pek çok alanda toplumun uygun gördüğü kurallar bütünüyle yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Kalıba sığmayan ya da öne çıkan rolleri gerçekleştirilmeyen kişiler ise doğru davranışları sergileyene dek topluluk içerisinde kabul görememektedir (Yavuz, 2017, s. 9). Ortaya koyulan çaba neticesinde erkek ve kadına dair net çizgiler ortaya çıkmaktadır. Bu durum kadının ev işleriyle ilgilenmesi ve erkeklerin ev işleriyle ilgilenmemesi gibi bir düşünceyi ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda kadın evde oturan, çocuklara bakan, ev işleriyle ilgilenen ve kocasını bekleyen kişi rolüne bürünmektedir. Çağdaş toplumlara bakıldığında ise bu durumun tam tersi bir yapının oluştuğu görülmektedir. Bu tarz toplumlarda aile ve meslek hayatı içerisinde kadın ve erkek ayrımı ortadan kalkmakta ve her iki cins aynı işlerde yan yana çalışmaktadır. Ev işi süreçlerine bakıldığında da yine aynı ortaklığın sürdüğü dikkat çekmektedir (Ergün, 1980, s. 112).

Çocuğun büyüme sürecinde oldukça önemli bir olgu olan oyun ve kullanılan oyuncaklar ise çocuğun davranış şekillerinin en önemli belirleyicisi haline gelmektedir. Çünkü oyun ve oyuncaklar, çocuklar için eğlenceli bir uğraş olmanın yanı sıra gizli bir eğitim ve öğrenim aracı da olmaktadır. Ebeveynlerin çocuğu için tercih ettiği oyuncakların seçimi ise bu noktada büyük bir önem arz etmektedir. Oyuncak seçimi gerçekleştirilirken pek çok faktöre özen gösterilmektedir. Günümüzde çocukların cinsiyeti oyuncağın seçimi ile alakalı öncelikli faktör haline gelmektedir. Yani oyuncağın

şekli, karakteri ya da rengi, erkek ya da kız çocuğa göre farklılıklara sahip olmaktadır (Sırma, 2023, s. 13). Ebeveynler bir oyuncacı seçerken o oyuncacın çocuğun cinsiyetine uygun olmasına özen göstermektedir. Ortaya çıkan bu durum ise genellikle toplumsal algının baskısı altında şekillenmektedir. Toplum genel olarak cinsiyetle alakalı olmayan zamanlarda dahi çocuğun cinsiyetini göz önünde tutarak oyuncakları sınıflandırmaktadır. Örnek vermek gerekirse, kız çocuklar genellikle bebekler, ayakkabılar ya da giysilerle ilgilenirken, erkek çocuklar genellikle araba, traktör ya da silah gibi oyuncaklara yönelmekte ve yönetilmektedir (Özcan, 2012, s. 15). Bu noktada bebeğin aldığı oyuncakla çocuğun cinsiyetine uygun ya da uygun olmayan sınırları çizmektedir. Çocuğun alınan oyuncaca karşı sergilediği tepkiye göre de çocuğun cinsiyet rolleri belirlenmektedir. Erkek çocuklar özeline bakıldığında genellikle babaların daha fazla rol atadığı ve çocuğun cinsel kimliğine yönelik daha büyük bir kaygı sergilediği dikkat çekmektedir. Annelerin bu noktada daha rahat bir yapıya sahip olduğu da görülmektedir (Bhasin, 2003, s. 1-5).

Oyuncak bağlamında bakıldığında ise oyuncakların kız ya da erkek değişkenlerine sahip olmasının yaşam şekillerine etki ettiği söylenebilir. Erkek ve kızların oyun kültürü birbirinden farklı olmakla birlikte erkek oyunları genellikle daha güdüsel bir şekilde sürdürülmektedir. Bu bağlamda erkekler kahramanları, askerleri ya da kovboyları taklit ederken, kızlar daha barışçıl ev ya da bakım gibi şeyleri taklit etmektedir (Sormaz, 2012, s. 149). Erkek ve kadın arasında ortaya çıkan içgüdüsel sezgiler oyun ya da oyuncak seçimlerinde de izlerini hissettirmektedir.

Günümüz oyuncak endüstrisine bakıldığında cinsiyete yönelik bir şekilde üretilen oyuncak yelpazesinin ise bir hayli geniş olduğu görülmektedir. Oyuncak mağazalarında kız ve erkek oyuncakları farklı bölümlerde sergilenmekle birlikte kız oyuncakları genellikle bebek, beşik, temizlik araçları ya da yemek pişirme araçlarıyla sınırlandırılmaktadır. Erkek oyuncakları ise genellikle savaşçı karakterler, silahlar ya da arabalardan oluşmaktadır. Tam olarak bu aşamada ortaya çıkan eğilimlerin toplumsal cinsiyetin bir sonucu olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür (Göktaş, 2020, s. 31).

2.5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İnsanın var oluşundan günümüze gelinceye dek en sık tartışılan konulardan birisi eşitlik sorunu olmuştur. Hem bireysel hem de toplumsal anlamda oldukça önemli olan bu

sorun, toplumsal eşitsizliklerin de ana kaynağıdır. Günümüzde toplumsal eşitsizliklerin oldukça yaygınlaştığı görülmekle birlikte, eşitsizliğin kaçınılmaz bir son olduğu düşüncesi de içselleştirilmiş durumdadır. Dolayısıyla bu noktada eşitsizliğin değiştirilemezliğine dair bir ön yargı bulunduğunu söylemek de mümkündür. Tüm toplumlarda etnik kimlik, din, ırk ya da cinsiyet gibi pek çok konuya dayanan eşitsizlikler görülmektedir. İnsan ırkının bir yarısının erkeklerden diğer yarısının ise kadınlardan oluştuğu göz önünde bulunduğunda ise ortaya çıkan eşitsizliklerin tamamının toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik olduğunu söylemekte olasıdır (Gözütok ve Toraman, 2017, s. 1036).

Toplumsal cinsiyet olgusu için eşitlik, erkek ve kadın arasında bir ayrıştırmanın bulunmamasını vurgulayarak, erkek ve kadının hayatın tüm alanlarında eşit muameleye maruz kalması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu şekilde tanımlanan eşitlik, cinsiyetler arasında oluşan durumu net bir şekilde açıklayamamakla beraber ortaya çıkışından itibaren kadının ve erkeğin birbirinden farklı yapıya sahip olduğunu göz ardı etmektedir. Erkek ve kadın sahip oldukları biyolojik farklılıkların yanında, hayatı yaşama ya da hayatı anlamlandırma şekilleri açısından da büyük farklılıklara sahiptir. Ancak ortaya çıkan tüm bu farklılıklar hiçbir şekilde eşitsizlik sebebi olarak görülmemelidir (Aydın Yılmaz, 2015, s. 86). Buna rağmen toplumların büyük bir kısmında kadın ve erkek arasında oluşan biyolojik ayırım, inanış ve uygulama esnasında yaygınlaşmaktadır. Bu ayrışma neticesinde ise toplumsal cinsiyet farklılıkları meydana gelmektedir. Bu farklılıklar sonrasında ise toplumsal cinsiyet kalıp yargıları oluşmaktadır. Bu kalıp yargılarının toplumlar tarafından içselleştirilmesi ile beraber ise cinsiyetten kaynaklı farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Gözütok ve Toraman, 2017, s. 1037).

Ecevit (2021) yapmış olduğu bir çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlamıştır. Araştırmacıya göre toplumsal cinsiyet eşitliği, biyolojik anlamda ortaya çıkan farklılıklara yönelik değil, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı bir şekilde açıklanmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının ve erkeğin toplumda eşit bir şekilde konumlanması olarak ifade edilmektedir. Benzer şekilde Güzel (2014) tarafından yapılan bir çalışmada erkek egemen ideolojiyi kabul eden kültürlerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tüm yapılarda kendini gösterdiği üstünde durulmuştur. Bu eşitsizlik eğitim ve politika gibi alanların yanı sıra ekonomi ya da kültür gibi alanlarda da ortaya çıkmaktadır. Eril ideolojinin hakim olduğu toplumlarda, kadın ve erkek arasında kurulan yapılanma dengesiz bir şekilde oluşturulmaktadır. Yani erkek toplumsal anlamda güçlü olarak algılanırken, kadınlar bu gücün altında kalmaktadır. Bu noktada araştırmacı

ortaya çıkan bu durumun normalleştirildiğini savunmaktadır. Kadın her daim içinde yaşadığı topluma göre davranışlarını düzenleyip hayatını sürdüren bir yapıyı kurgularken, toplumda bireyselleşememekte ve kendini öncelik haline getirememektedir.

Devletin kalkınması ve ilerlemesi konusunda bireylere düşen rol oldukça büyüktür. Buradan yola çıkıldığında bir ülkeyi etkileyen tüm konularda toplumsal cinsiyet eşitliğinin gözetilmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Ülkelerle alakalı politikalar ya da planların üretilmesi esnasında kadının ve erkeğin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin farklılığı göz önünde tutulmak zorundadır. Ortaya çıkan farklılıklara dikkat çekme sürecinde ise bireylerin eşitliği, üzerinde durulması gereken en önemli noktadır. Birleşmiş Milletler (BM), toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarının stratejik ve pratik ihtiyaçlar olarak ikiye ayrılması gerektiği üzerinde durmuştur. Burada öne çıkan stratejik ihtiyaçlar kadın ve erkek arasında kurulan eşitsizliği gidermeye yönelik gerçekleştirilmesi gereken faaliyetleri nitelerken, pratik ihtiyaçlar mevcut durumda cinsiyet eşitliğine yönelik bir çalışma yapmadan kadının hayatına odaklanmaktadır (Ecevit, 2021, s. 24-25). Toplumsal cinsiyet eşitliği nicelik ve nitelik olarak farklı anlamlara sahip bir konudur. Toplum içerisinde yaşayan kadınların, erkekler kadar temsiline odaklanan niceliksel özelliklerin yanında, bu temsili içerik ve özellik açısından da zengin olması gerektiğine dikkat çeken niteliksel özellikler üzerinde de durulmaktadır (Sayer, 2011, s. 23).

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi ve bunun sürdürülebilmesi sürecinde kadınların, kalkınma planlarına katılımı oldukça önemlidir. Kalkınma planları kapsamında kadının siyasi, sosyal ve ekonomik tüm alanlarda erkekler kadar aktif olabilmesi düşüncesi büyük bir öneme sahiptir. Bu önem özellikle gelişmekte olan ülkeler için daha da göz önünde olmaktadır. Yumuş (2011) tarafından yapılan bir çalışmada kadınların kalkınma planlarında aktif katılımının sağlanmasına dair çalışmaların üzerinde çalışılması gereken oluşumlar olduğu üstünde durulmaktadır. Araştırmacı, kadının istihdamının, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ekonomik boyutunu meydana getirdiğini öne sürmektedir.

Kadın ve erkek arasında kurulan bir eşitlik göz önünde tutulduğunda, kadın ve erkeğin eşit şartlara sahip olduğu işlere dahil edilmesi gereklidir. İş ilanlarında yer alan kilo, boy ya da cinsiyet gibi belli şartlarla kadının istihdamı önündeki engellerin kaldırılması gereklidir. Bu sayede kadınların da ekonomik özgürlüğe sahip bireyler olması sağlanacaktır. Bu durum beraberinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması daha kolay bir hal alacaktır. Sosyal ve siyasi hayata katılım konusunda da cinsiyet eşitliğinin sağlanması ana halterlerden birisidir. Kadının sağlık, eğitim ve benzeri sosyal

yaşam alanlarında erkeklerle eşit fırsatlara sahip olması önemlidir. Tüm coğrafi ağlarda erkek çocuklara sunulan eğitim şartlarının tamamının kız çocuklarına da sunulması gereklidir (Akyıldız, 2019, s. 16).

Toplumsal cinsiyet eşitliği ile alakalı üzerinde duran tüm konular genellikle kadınlar tarafından ele alınmaktadır. Bunun en önemli sebebi ortaya çıkan eşitsizliğin büyük ölçüde kadınları etkilemesidir. Dolayısıyla eşitsizliğin giderilmesi için yüksek sesle konuşan taraf her daim kadınlar olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin avantajlı tarafını meydana getiren erkekler ise çoğu zaman bu eşitsizlikten etkilenmemektedir (Sayer, 2011, s. 77). Ancak nadir durumlarda da olsa toplumsal cinsiyet eşitliğinin erkeği ilgilendiren bir kavram olduğu süreçler de yaşanmaktadır. Erkek perspektifinden bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitliğin bir sorun halini alması erkeklerin dışlanmasına da yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet açısından ortaya çıkan eşitsizliğin oluşturduğu beklentiler erkek üzerinde de yoğun bir baskı kurmaktadır. Zaman içerisinde cinsiyet eşitliği kadının peşine düşmesi gereken bir kazanım olmaktan çıkmakta ve erkeğin sorumluluğu haline gelen bir alan yaratmaktadır (Akyıldız, 2019, s. 17).

Tire ve Dikici (2002) tarafından yapılan bir çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile alakalı gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle beraber ülkede eğitim hakkına sahip olan kadın oranının arttığı üzerinde dururken, kadının aldığı eğitimi tüm alanlarda kullanmadığı vurgulanmaktadır. Ülkemizde kadınlar eğitim hakkına erişebilse dahi önüne çıkan sosyal, ekonomik ve siyasal etkiler sebebiyle iş yaşantısında pek çok engelle karşılaşmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile alakalı konulara yoğunlaşan Sofuoğlu Kılıç (2010) ve Kesgün (2020) yapmış oldukları çalışmada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilebilmesi için söylem alanında ciddi değişiklikler yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Söylem ve dilin toplumsal cinsiyet eşitsizliği önünde en önemli engellerden biri olduğunu öne süren araştırmacılar, eşitsizliğin giderilebilmesi konusunda dil ve söylemin önemli bir rolü olduğunu ifade etmiştir. Cinsiyetçi söylemler eril ideolojiye hizmet ettiğinden toplumsal cinsiyet eşitliğinin önünde duran ciddi bir engel halini almaktadır. Söylemin düzeltilmesi durumlarda ise herhangi bir alanda kadına yönelik yapılacak pozitif ayrımcılığın bir anlam ifade etmeyeceğini söylemek mümkündür. John Searle'nin Zihin, Dil ve Toplum (Mind, Language, and Society) adlı eseri ise insan zihni, dil ve toplumsal gerçeklik arasındaki ilişkileri ele alır. Eserin temel aldığı 3 tema olan zihin, dil ve toplumsal gerçeklik kavramları üzerinde Searle, dilin ve

zihnin toplumsal yapıları ve gerçeklikleri nasıl şekillendirdiğini açıklarken, toplumsal kuralların dil aracılığıyla oluşturulmasına ve devam ettirilmesine de vurgu yapar (Searle, 2000). Toplumsal gerçekliklerin insan bilinçliliği ve dilsel eylemlerle nasıl yaratıldığını detaylı bir şekilde açıkladığı bu eserden hareketle yapacağımız yorum ile sekretere yönetici asistanı, temizlikçiye yardımcı ya da kapıcıya apartman görevlisi denmesinin tahakküm ilişkilerini ortadan kaldırmayacağını söylemek mümkündür.

Ayrımcılığın kurulmasında özellikle medyanın önemli bir rolü olduğunu ifade eden Kesgin (2020) ise medya temsilinin kadının imajı için çok önemli olduğunu ve kadının güçlü bir imajla ifade edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Yılmaz (2018) yapmış olduğu çalışmada iş hayatında kadının yerini araştırmış ve istihdam alanında toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmadığı üzerinde durmuştur. Araştırmacı kadın emeğinin görünmez olduğunu ve kadınların erkeklerle kıyaslandığında daha ucuz bir iş gücünü meydana getirdiğini ifade etmiştir. Bu durum beraberinde kadının sosyal güvencesinin olmadığını da göstermektedir. Bütün bunlara ek olarak araştırmacı çocuk, yaşlı, hasta bakımı gibi işlerde ya da ev işlerinde kayıt dışı bir şekilde çalıştırılan kadınların da sayıca fazla olduğunu ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tam anlamıyla sağlanabilmesi için sürdürülebilirliğe de özen gösterilmesi gereklidir. Sürdürülebilirlik kapsamında kız çocuklarının ya da kadınların güçlendirilmesine dair çalışmaların gerçekleştirilmesi, çok daha adil bir toplumun meydana getirilebilmesi için önemlidir. Burada asıl eşitlik kadının güçlenmesi, farkındalığının artması ya da bilinçlenmesi ile sağlanacaktır (Ecevit, 2021, s. 15).

2.6. Kadının Çalışma Hayatındaki Yeri

Dünya geneli nüfus oranına bakıldığında kadın ve erkeğin birbirini dengelediği görülmektedir. Bu bağlamda ekonomik ve toplumsal yaşamın iki önemli parçasının kadınlar ve erkekler tarafından oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu verilere rağmen kadın ve erkeğin ekonomik anlamda etkinlikleri ve toplumsal hayata katılımı ne yazık ki aynı düzeyde değildir. Pek çok toplumda kadınların erkeğe nazaran daha geride kaldığı dikkat çekmektedir (Gökkaya ve Kocacık, 2005, s. 195-196). Kadınlar tarihin her döneminde farklı çalışma şekilleri ve üretim faaliyetleri içinde yer almıştır. Kadının çalışma şeklinde ortaya çıkan çeşitlilik ise, çalışma hayatına erkek ve kadın perspektifinden farklı anlamlar yüklemektedir. Kadının çalışma hayatı içerisinde yalnızca üretim faaliyetlerinde bulunmaması, önüne çıkan çalışma şartları ve çalışma hayatına

katılımı onun çalışma hayatında erkeklerden farklı özelliklere bürünmesine yol açmaktadır (Özçatal, 2011, s. 22). Toplumun gelişimi için oldukça önemli bir konuma sahip olan kadınların bu denli atıl kalması ise ülkelerin gelişmişliği için oldukça önemlidir. Üretken ve eğitilmiş kadınlara sahip olan toplumlar her zaman daha ileri gidecektir. Dolayısıyla bir ülkenin istikrarlı bir şekilde ilerleyebilmesi adına kadının çalışma hayatındaki katılımı oldukça önemlidir. Bu durum kadının toplumsal hayatta daha fazla yer bulmasına da yardımcı olmaktadır (Karabıyık, 2012, s. 240).

Kadının ev içinde ailesi ve kendisi için yaptıkları, piyasa değeri olmayan ve parasal karşılığı bulunmayan bir çalışma şekli olduğundan değersiz görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi yemek pişirme, çocuk bakma ya da temizlik gibi işlerin üretim faaliyeti sayılmaması ve istatistiklerde yer almamasıdır. Çalışma hayatına katılan kadınlar için devam etme zorunluluğu bulunan ev işleri ya da çocuk bakımı gibi karşılıksız işler halen kadının sorumluluğunda olmaktadır. Bu durum da kadının çalışma hayatına daha az katılımına sebep olmakta ve belli mesleklerde yoğunlaşmasına yol açmaktadır. İş konusunda ilerleme ve eğitilme imkânı kısıtlı olan kadın daha düşük ücretli ya da düşük statü işlerde çalışmak zorundadır. Ortaya çıkan bu durum kadının hem iş gücü olarak niteliklerinin eksilmesi hem de çalışma hayatında geri plana itilerek ikinci sınıf bir iş gücü haline gelmesine sebep olmaktadır (Özçatal, 2011, s. 22).

Kadınların çalışma hayatı tarihsel olarak incelendiğinde insanlık tarihi kadar eski olduğu görülmektedir. Ancak çalışma hayatındaki varlığı bu kadar eski olan kağıdının istihdama ücretli bir şekilde katılımı Sanayi Devrimine dayanmaktadır. İstihdama katılım oranının artış göstermesi ise dünya genelinde yaşanan savaşlarla mümkün hale gelmiştir. Son olarak kadının istihdam alanında yapısal değişimine bakıldığında hizmet sektörünün gelişimi ile meydana geldiği dikkat çekmektedir (Karagöz, 2020, s. 20). Görüldüğü gibi kadın toplumun içinde bulunduğu tüm yaşam şartlarında var olmaya çalışmış ancak bu yer bulma çabası içinde yaşadığı toplumun yapısal özelliklerine göre farklılaşmıştır. Aynı zamanda kadının gösterdiği çabanın zaman içerisinde geliştiği ve çeşitli aşamalardan geçtiği de görülmektedir. Yaşanan tüm aşamalar kadının içinde yer aldığı toplumun yapısına göre aktif ya da pasif rollere bürünmesine sebep olmuştur. Kadın üretim sürecinde asırlardır var olup emek harcası dahi ekonomik ve sosyal anlamda arzu ettiği değere yeteri kadar sahip olmamıştır. Dolayısıyla kadın dünya genelinde yoksulluğu en çok yaşayan kesimi oluşturmaktadır (Özer ve Biçerli, 2003, s. 56).

Tarihi süreç içerisinde kadına atfedilen roller ve karşılaştığı zorluklar sebebiyle sosyal ve ekonomik hayata erkeklere göre çok daha geç katılım gösterdiği ve her daim

geride kaldığı görülmektedir. Kadının sahip olduğu doğurganlık ve annelik özellikleri ile birlikte sosyal hayatta kendisine yüklenen sorumluluklar onun ev içerisinde belli başlı sorumlulukları yerine getirmesini zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla kadın, tarihin çok büyük bir kısmında yalnızca ev kadını rolünü üstlenmiştir. Sosyal hayatta bürünülen bu rol ise ekonomik hayatta bir karşılık bulamamaktadır. Toplumda kadının öne çıkan bu rolleri, toplumsal hayatın olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. İnsanlığın yerleşik bir yaşama geçmesi ile beraber ise kadın toprakla uğraşarak farklı meslek ya da konumlarda yer almaya başlamıştır. Sanayi Devrimi'nden öncesine kadar süregelen bu süreç, Sanayi Devrimi ile birlikte değişime uğramıştır. Sanayi Devrimi'nden sonra kadın ekonomik anlamda çalışma hayatında yer almaya başlamış ve bu dönemde kadının toplum içerisindeki statüsü daha önemli bir noktaya ulaşmıştır (Dublen, 2014, s. 32).

Toplumların erkeğe ve kadına biçtiği roller zaman içerisinde köklü bir hal alarak daha yerleşik bir düşünce kalıbı haline gelmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan algının hem toplumda hem de aile içerisinde değiştirilmesi oldukça büyük bir emek gerektirmektedir (Blue ve Ferber, 1990, s. 24). Toplumsal hayatta aktif bir şekilde varlığını sürdürmeye çalışan kadınların belirli ücretlerle işçi statüsünde çalışması, Sanayi Devrimi ile mümkün hale gelmiştir.

Tarihi süreçte toplumların anaerkil yapıdan ataerkil yapıya çevrildiğini söylemek mümkündür. İlk çağlarda güç ve otoritede anne söz sahibi olurken bu dönemde insan toplulukları göçebe bir hayat sürmüştür. Bu göçebe hayat beraberinde avcılık ve toplayıcılık uğraşlarının ortaya çıkması, erkeğin aktif bir role sahip olmasına yol açmıştır. Çünkü dönemde erkekler kas gücünün yoğun olması sebebiyle avcılık görevini icra ederken, kadın toplayıcı olarak görev almıştır. Kadın üstlenmiş olduğu toplayıcılık görevine eş bir şekilde avın pişirilmesi görevini de üstlendiğinden aile içerisinde farklı bir role bürünmüştür. Anaerkil düzenin hüküm sürdüğü bu dönem içerisinde kadın, aile içerisinde erkeğe nazaran daha güçlü bir konuma sahip olmuştur. Kadın doğurgan bir yapıya sahip olduğundan daha el üstünde tutulurken çocuğun bakımını ve ev ihtiyaçlarını üstlenmesi de kadının söz sahibi olması konusundaki en önemli etkenlerdendir. Bu dönemde toplumsal işbölümü cinsiyetlere uygun bir şekilde şekillenmeye başlamıştır (Can, 2013, s. 218). Göçebe bir şekilde hayatına devam etmeye çalışan bu toplumlar avcılık ve toplayıcılık yaparak geçimini sürdürmeye çalışmıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu dönemde kadının toplayıcılık görevinin yanı sıra çocuk bakımı ve ev işlerini

üstlenmesi, onu hem ev içinde hem de ev dışında aktif bir role sokmuştur (Aytaç vd., 2002, s. 1).

Toplumsal statüsü oldukça yüksek olan kadının bu dönemde oldukça farklı bir değeri bulunmaktadır. Kadın bu dönemde üretime katkı sağlamanın yanında toplum bilincini aşıl原因 ve kadın ile erkeğin ortak bir şekilde bir arada yaşamasına ortam hazırlayan bir değer olarak görülmektedir. Mağara duvarlarında yer alan insan figürleri incelendiğinde ilk çağlarda kadınların simgelediği dikkat çekmektedir. Kadının doğurganlığı ise bu dönemde bereket olarak nitelendirilmektedir. Mağaralarda kadın figürlerinin resmedilmesi, kadının ne kadar üretici ve yaratıcı bir güce sahip olduğunda göstermektedir. Özel mülkiyet kavramının bir anlamı bulunmayan bu dönem içerisinde erkekler ve kadınlar beraber yaşamak durumunda kalmıştır. Bu beraber yaşama sürecinde dahi kadın ve erkek birbirini toplumsal ve ekonomik anlamda ezmemiş aynı zamanda da sömürmemiştir (Michael, 1993, s. 25-30).

Sanayi Devrimi öncesine bakıldığında kadının çalışma hayatı içerisinde farklı konumlarda yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu dönemde kadın işçiliğinin yanında kalfalık, çıraklık ve hizmetçilik gibi farklı görevlerde yer almıştır. Sosyologlar tarafından yapılan araştırmalarda, kadının genellikle tohumlarla ve bitkilerle uğraştığı, balçığı şekillendirmek suretiyle çeşitli malzemeler elde ettiği ve aynı zamanda bez dokudukları sonucuna varılmıştır. Dönemle ilgili veriler değerlendirildiğinde kadının toplumsal statüsünün bu dönemde oldukça iyi olduğu da görülmektedir (Yurdakul, 1994, s. 13).

Göçebe yaşayan toplumların yerleşik düzene geçmesi ile beraber toplumsal yapıda rijit değişiklikler yaşanmıştır. Yerleşik düzene geçilmesi kadının geleneksel rolünün öne çıkmasına sebep olmuştur. Üretim faaliyetlerine bakıldığında erkeğin elinde tuttuğu toplumsal güce nazaran, üretimle ilgili faaliyetlerin sorumluluğu kadına yüklenmiştir. Bu dönem içerisinde kadının gerçekleştirdiği işlerin görünmez olması ve kadının ikinci plana atılmasının en önemli sebebi kadının ev işlerinin yanında tarımsal üretim faaliyetleri ile ortaya koyduğu emeğin bütünleşmesidir (Candan ve Günal, 2013, s. 93-101).

Tarım toplumunun gelişmesi ile beraber anne otoritesi ortadan kalkarak bu otoritenin yerini baba otoritesi almıştır. Dönem içerisinde toprakla uğraşılması ve sabanın kullanılması güç gerektirdiğinden erkeğin görevi olarak addedilmiştir. Kadının daha önceleri yerine getirdiği tarım ve bitki ile uğraşma görevini erkek üstlendiğinden, bu dönemde kadının sosyo ekonomik statüsünün azaldığını söylemek mümkündür. Bu gelişmeler neticesinde erkek hem ekonomik hem de sosyal anlamda daha üst bir statüye sahip olmuştur (Can, 2013, s. 219).

Tarihsel süreç içerisinde kadının işgücüne katılımının en hızlı geliştiği dönem olan Sanayi Devrimi ile beraber kadının toplumdaki ve çalışma hayatındaki konumu da değişikliğe uğramıştır. Sanayi Devrimi öncesinde yalnızca ev hanımlığı ya da anne rolünü üstlenen kadın Sanayi Devrimi ile birlikte çalışma hayatında aktif bir şekilde rol almaya başlamıştır (Özer ve Biçerli, 2003, s. 56). Sanayi Devrimi ile birlikte kadının evin dışına çıkması ve bir iş gücü haline alması toplumun temel aile yapısı üzerinde de değişikliğe sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu durum erkeğin ucuz emek karşısında zorlanmasına yol açmış ve kadının çalışma hayatında yer alması erkeğin ücretini düşüren bir durum olarak değerlendirilmiştir. Bütün bunlara ek olarak erkekler kadının iş hayatında yerleşik bir yer alması ile birlikte kendine hizmet etmeyeceğinden korkmaya başlamıştır (Urhan, 2009, s. 85).

Görüldüğü gibi Sanayi Devrimi ile birlikte çalışma hayatı büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. İstihdam olanaklarının Sanayi Devrimi ile birlikte artış göstermesi beraberinde insan hakları kavramının ortaya çıkmasına yol açmış, toplumların kadına bakış açısı da değişikliğe uğramıştır. Kadınlar için çok daha adil politikaların gündeme gelmesiyle birlikte ise kadının çalışma hayatındaki yeri sağlamlaşmış ve çok daha aktif bir yapıya bürünmüştür (Can, 2010, s. 9). İngiltere’de temelleri atılan Sanayi Devrimi ilk kez dokuma sektöründe ortaya çıkmıştır. Buharlı makinaların icat edilmesi ile beraber hızlı bir şekilde gelişim gösteren kitlesele üretim ise çok hızlı bir şekilde tüm Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Sanayi Devrimi’nin yarattığı bu zincirleme etki beraberinde ise üretimde kadının emeği artış göstermiştir. Yaşanan tüm bu gelişmeler üretimde pek çok yeniliğin ortaya çıkmasına da yol açmıştır. Sanayi Devrimi’nin yaşandığı ilk dönemlere bakıldığında kadının emeğinin genellikle dokuma sektöründe ortaya çıktığı ve bu dönemde kadının ilk kez emeğini ücretli bir şekilde sattığı görülmektedir. Ekonomide katı bir liberalliğin hâkim olduğu bu dönemde kadının öne çıkardığı emeğe, erkeğin öne çıkardığı emeğe nazaran çok daha düşük bir ücret sunulmuştur. Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan bu düşük ücretli kadın işgücü anlayışı ise beraberinde sömürü anlayışını ortaya çıkarmıştır (TİSK, 2002, s. 36). Kadının ücretli bir şekilde iş gücü sahnesinde yer almasına ön ayak olan Sanayi Devrimi pek çok anlayışı değişikliğe uğratmış ve getirdiği olumlu süreçlerin yanında bazı olumsuzlukları da doğurmuştur. Makinenin icat edilmesi ve üretimde daha basit hale gelen tekniklerin çoğalması ile birlikte uzmanlıklar ve işbölümü artış göstermiş bu durum da kadın emeğinden faydalanmayı bir gereklilik haline getirmiştir.

Sanayi Devrimi'nden sonra birinci Dünya Savaşı da kadının istihdamı için oldukça önemli bir role sahiptir. Kadın bu dönemde hemşirelik, öğretmenlik, memurluk ya da fabrika işçiliği sıfatlarının dışına çıkarak çok daha geniş alanlarda çalışma imkanı elde etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'na erkeklerin zorunlu olarak katılım göstermesi ve pek çoğunun ailesine geri dönmemesi ile beraber, erkek iş gücünün yoğun olduğu sektörlerde de kadınların istihdamı zorunlu hale gelmiştir. 1921 ile 1931 yıllarında meydana gelen ekonomik krizlerden ise en fazla etkiyi kadınlar görmüştür (Gözener, 2012, s. 8). Sanayi Devrimi'nden sonra çalışma hayatında kadın emeğinin artış gösterdiği bilinse de ikinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine kadar kadın her daim yedek iş gücü olarak değerlendirilmiştir. Erkeğin ortaya koyduğu emeğin yetersiz kaldığı durumlarda kadın yalnızca bu boşluğu doldurması için çağrılan bir iş gücü olmuş ve ihtiyaç duyulmadığı durumlarda yeniden eve gönderilmiştir. Bu sebeple tüm bu gelişmeler esnasında kadın emeğinin "yedek emek" olarak nitelendirildiğini söylemek mümkündür (Çitçi, 1982, s. 22-23). Sanayi Devrimi'nden sonra hızlı bir şekilde yaşanan sanayileşme sonrasında kentleşme de hızlı bir şekilde etkilerini hissettirmiştir. Kırsalda ücret almadan çalışan kadın kent hayatına geldiğinde "evinin kadını" rolünü üstlenmişti. Bu dönemde kadının yeterli eğitimi almaması da işgücüne katılımının önündeki en önemli engellerden birisi olmuştur. Eğitim seviyesi geri kalan kadın, iş gücü piyasasında yeteri kadar yer alamamıştır (Gönüllü ve İçli, 2001, s. 82-83). Sanayi Devrimi ile birlikte kadın, çalışma hayatında aktif bir role sahip olmuş ve ekonomik olarak özgürlüğünü elde etmiştir. Bununla birlikte kadın bu dönemde aile içerisindeki rolünü de bırakmaya başlamıştır. Sanayileşmeden önce kadın yalnızca aile içerisinde sınırlı bir şekilde söz sahibi olurken sanayileşme döneminde bu özellik ortadan kalkmıştır. Dönemde kapitalizmin ortaya çıkardığı etkiler de kadın emeğinin değersizleşmesine yol açmıştır. Ekonomik bir karşılığı bulunmayan ve yalnızca aile içerisinde ortaya koyulan kadın emeği önemsiz görülerek değersizleştirilmiştir (İçli, 2020, s. 31). Dünya ekonomisinin hızlı bir şekilde değişim ve gelişim göstermesi ile beraber ise kadın işgücü zaman içerisinde büyük ölçüde değişime uğramıştır. Bahse konu olan dönemden günümüze gelinceye dek yaşanan tüm gelişmeler kadının işgücüne katılımının artış göstermesine yardımcı olmuştur. Yaşanan tüm olumlu senaryolara rağmen, kadın her daim erkek iş gücünün gerisinde kalmış ve ikincil iş gücü konumunu her daim muhafaza etmiştir (Gündoğdu, 2018, s. 10-11). Tüm bu gelişmeler değerlendirildiğinde kadının Sanayi Devrimi ile birlikte iş hayatında yer aldığını söylemek mümkündür. Türkiye özeline bakıldığında ise kadının sosyal ve ekonomik

haklarını elde etmesi ve iş hayatında yer almasında Cumhuriyetin ilanının büyük bir etkisi olduğu dikkat çekmektedir.

Türk toplumuna bakıldığında kadının iş hayatında yer alması ile alakalı çok farklı görüşler olduğu dikkat çekmektedir. Toplumun genel kanısı ise kadının çalışma hayatına katılmamasına yönelik gelişim göstermiştir. Toplumsal bir şekilde ortaya çıkan bu algı, kadının toplum tarafından edindiği roller içerisinde yaşadığını gözler önüne sermektedir (Kılıç ve Öztürk, 2014, s. 120). Türkiye ataerkil aile yapısının etkilerinin en çok hissedildiği ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye’de özellikle kırsal bölgelerde kadının eğitim seviyesinin düşük olması da toplumun kendine biçtiği rollerde çalışmasına sebep olmaktadır. Burada kadından istenen en önemli görev Türk aile yapısına zarar vermeksizin aile ve iş arasında denge sağlamasıdır (Küçük, 2015, s. 3). Türk kadınının içinde yaşadığı dönem özelliklerine göre ekonomik ve toplumsal hayattaki konumu da değişiklik göstermiştir. Geçmişten günümüze gelinceye dek Türk topluluklarının göçebe bir hayat sürdürdüğü ve toplum içerisinde kadınların erkeklerden farklı rolleri üstlendiği görülmektedir. Zaman içerisinde toplumsal yapının değişiklik göstermesi ile birlikte ise kadının iş hayatındaki yeri değişikliğe uğramıştır (Sırım vd., 2021, s. 6-7).

Cumhuriyetin ilan edilmesinden önce yalnızca tarlada, pazarda ya da bağda çalışan kadın üretime direkt olarak katkıda bulunmuştur. Kadının üretime katkısı toplumsal konumuyla da ilintili olmaktadır. Osmanlı Devleti’nde maddi anlamda daha iyi konumda olan kadınlar gayrimüslimlerin evlerinde ya da okullarında öğrendikleri ile çalışma hayatında yer alırken, daha düşük gelire sahip olan kadınlar evlerini geçindirebilmek için uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde köyde yaşayan kadınlar üretim odaklı bir şekilde çalışarak para kazanmıştır. Batılı ülkelerde yaşayan kadınlarda da olduğu gibi Osmanlı Devletinde de kadınlar çalışma hayatına özel sektörle birlikte katılmıştır (Aslan, 2006, s. 121). Kadının kamusal alanda yer alması ise Tanzimatın ilanı ile birlikte meydana gelmiştir. İlk kez kamuda öğretmenlik yapan kadınlar 1913 yılında telefon hizmetlerinde çalışmaya başlamıştır. Kadınların Tanzimat Döneminde de belli hakları elde etmesi oldukça zor olmuştur. Ulviye Mevlan’ın kurduğu Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti’nin en gözde üyesi olan Bedia Osman Hanım’ın telefon şirketine yaptığı başvurunun ret cevap alması ile birlikte bu durum basın tarafından halka duyurulmuş sonrasında da Bedia Osman Hanım memur olarak çalışmaya başlamıştır (Aslan, 2006, s. 128). Görüldüğü gibi kadınların bu dönemde de haklarını elde etmesi uzun uğraşlar sonucu mümkün hale gelmiştir.

Kadının çalışma hayatında erkeklerden farklı koşullarda bulunmasının en önemli sebebi ataerkil toplumsal yapının yanı sıra ortaya çıkan kapitalist üretim ilişkisidir. Kapitalizmle birlikte toplumsal cinsiyet direkt olarak etkilenmekte ve kadınlar yedek iş gücü ordusu şeklinde konumlandırılmaktadır. Bu konuyla alakalı bazı görüşler, kadın iş gücünün bu konumunun yanlış değerlendirildiğini öne sürse de kapitalist düzen kadının yedek iş gücü olması gerektiğini sık sık hatırlatmaktadır (Omay, 2011, s. 137-165). Osmanlı Devleti'nin savaş halinde olması ve aynı zamanda eli silah tutan tüm askerlerin askere çağrılması sebebiyle çalışma hayatında çok büyük bir boşluk meydana gelmiştir. Ekonomik anlamda toplum üzerinde büyük etkiler yaratan bu durum sebebiyle ortaya çıkan boşluğu kadınlar doldurmuştur. Bu dönemde zorunlu olarak evinde çalışan tüm kadınlar fabrikalarda çalışmaya başlamış ve yeni fırsatlar ile karşılaşmıştır (Makal, 2012, s. 40). Birinci ve ikinci Dünya Savaşları sebebiyle çalışma hayatında oluşan iş gücü boşluğunun kadınlar tarafından doldurulması ise kadın istihdamının artmasının en önemli sebebidir. Özellikle ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarım dışı alanda işgücüne katılım sağlayan kadınların istihdamı bu süreçte hız kazanmıştır (Öztürk, 2007, s. 17). Birinci Dünya Savaşı tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de kadının toplumsal hayattaki rolünü farklılaştırmıştır. Erkeğin savaşa katılması kadının toplumsal hayatta farklı bir role sahip olmasına ve çalışma hayatında da daha aktif bir yapıya kavuşmasına sebep olmuştur. Bu dönemde kadınlar kamusal alanın yanında fabrikalarda çalışma imkânı da bulmuştur (Tekin, 2010, s. 88).

Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen kültürel, hukuki ve ekonomik düzenlemelerle beraber kadının çalışma hayatında yer alması durumu çok daha yaygın bir hal almıştır. Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte ekonomik olarak kalkınmanın sağlanması, yerli sanayinin kurulmasına yol açmış ve sanayileşme hareketleri bu dönemde daha fazla benimsenerek çeşitli konularda aktif bir şekilde çalışılmaya başlanmıştır (Çakır, 2011, s. 54). Kentleşme ve sanayileşme ile birlikte tüm toplumların değer yargılarında büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Kültürel ve toplumsal alanda meydana gelen tüm bu değişimler ailenin işlevini korumasına ancak yapısının değişmesine sebep olmuştur. Artık bu dönemde geniş aile yapısı terk edilerek daha çekirdek aileler ortaya çıkmıştır. Çekirdek ailelerin ortaya çıkmasıyla birlikte ise kadının aile içerisinde bakmakla mükellef olduğu aile üyesi sayısı minimuma inmiş ve bu durum da kadının çalışma hayatında daha aktif olmasına yardımcı olmuştur (Kaya, 2009, s. 36-37).

Türkiye’de 1950 yılından sonra gerçekleştirilen devrimlerle birlikte kadın istihdamı gelişmeye devam etmiştir. Kırsal alanlardan kentlere yaşanan göçlerle birlikte aile içerisinde kadının çalışma durumu da değişiklik göstermiştir. Kadın bu dönemde çalışma hayatında yer almayarak ev kadını rolüne bürünmüş ya da bazı sektörlerde sosyal güvenceye sahip olmadan çalışmıştır. Bu dönemde kadının genellikle giyim ya da gıda tarzı sektörlerde çalıştığı da söylenebilir (Can, 2010, s. 25).

Geçmişten günümüze gelinceye dek kadının çalışma hayatında var olabilmesi için pek çok gelişme yaşanmıştır. Günümüz koşullarına bakıldığında kadının çalışma hayatında bu denli aktif olarak yer alması hem ekonomik hem de toplumsal bir gelişme niteliğindedir. Kadının çalışma hayatında daha rahat bir şekilde yer alabilmesi için düzenlenen kanunlarla beraber kadının daha eşitlikçi bir yapıda istihdam edilmesine yardımcı olunmuştur. Ancak yaşanan tüm gelişmelere rağmen Türkiye’de kadın istihdamının pek çok ülkeye göre geri kaldığını söylemek mümkündür. Bu durumun en önemli sebebi ise kadının çalışma hayatını kolaylaştıran yeterli mekanizmanın meydana getirilmesidir. Kadına dair toplum tarafından öne çıkan ön yargılar ve geleneksel bakış açısı ise kadının pek çok işte ya da meslekte çalışmasına engel olmaktadır (Alıcı, 2008, s. 23).

BÖLÜM III

KADINLARIN POLİTİK SÜREÇLERE KATILIMI

2.7. Siyasal Katılım

Kavramsal olarak siyasal katılım, farklı yaklaşımlar kapsamında pek çok tanıma sahiptir. Katılım kavramının geniş bir tanımı olması ise siyasal katılımın tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Katılma en temel haliyle, bireyin üzerinde var olan kontrolünün kendisi tarafından kontrol edilebilirliğini nitelemektedir. Siyasal erkin toplumsal anlamda ortaya çıkardığı baskının katılımcılar tarafından farklı araçlarla denetim altında tutulması ise katılma olarak adlandırılabilir (Şeker, 2018, s. 1).

Günlük olarak sıklıkla kullanılan katılım kavramı, genel olarak herkesin kabul ettiği bir tanıma sahip olmamaktadır. Kavramın sınırları ve içeriği ise kimin ne zaman, neye ya da nasıl katılacağı gibi sorular sonucunda ortaya çıkan cevaplarla değişikliğe uğrayabilir. Genel ve yerel siyasette alınmış olan kararları etkileme, sendika ya da derneklerde görev yapma, özel firmada çalışan kişilerin yönetsel karar oluşumlarını etkilemesi gibi çok farklı konular katılım kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Siyasal katılım daha dar bir perspektiften değerlendirildiğinde yalnızca seçime dâhil olma şeklinde de nitelendirilebilir. Tüm bunlara ek olarak, siyasal karar alma mekanizmasının gerçekleştirdiği süreçlerin tüm aşamalarına dâhil olmayı da kapsayan katılım kavramı çok daha geniş anlamlara da sahip olmaktadır (Çukurçayır, 2012, s. 39).

Yalnızca seçimlerde oy kullanmaktan ibaret olmayan katılım kavramı bu ölçüde sınırlandırıldığında eksik ve yanlış bir şekilde tanımlanmaktadır. Katılım süreç olarak ortaya çıkan basit bir meraktan, ortaya koyulan yoğun bir etkinliğe kadar çok geniş bir anlam kapasitesine sahiptir. Günümüzde kabul gören modern demokrasinin gelişmişliği ise siyasal katılım düzeyinin yaygınlığı ve etkinliği ile ölçülmektedir (Kıslalı, 1993, s. 186). Bu bağlamda siyasal katılımı yalnızca seçim zamanlarında sandıkta oy kullanılması şeklinde tanımlamak oldukça yanlış bir sonucu ortaya koymaktadır (Baykal, 1970, s. 33).

Toplum içerisinde yer alan tüm üyeler siyasal sistemde aynı düzeyde katılım gösteremezler. Bütün bireylerin siyasal sisteme aynı düzeyde katılmasını beklemek ise oldukça yanlış bir beklentidir. Toplumun belli başlı bazı kesimleri siyasete ilgi

duymazken farklı bir kesim aktif bir şekilde siyaset içerisinde yer alabilmektedir. Ancak burada aktif olmasa bile toplumun her kesiminin dolaylı yoldan dahi olsa siyasete katılım gösterdiği bilinmektedir. Dolayısıyla insanın siyasetten tamamıyla soyutlanması mümkün olmamaktadır (Daver, 1993, s. 203).

Kışlalı (2003) vatandaşların gerçekleştirdiği, devletin karar ve uygulamalarını etkileyecek tüm eylemlerin siyasal katılımı ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Araştırmacıya göre katılma, özel bireyler tarafından ortaya koyulan yasal davranışların siyasi birey ve eylemleri etkilemesidir. Burada bahsi geçen özel bireyler gerçekleştirdiği tüm davranışları, siyasi bireyleri etkilemek için yapmaktadır. Dolayısıyla gerçekleştirilen bu tanım, profesyonel politikacıların dışında kalan özel bireylerin katılımını siyasi katılım şeklinde adlandırmaktadır (Verba vd., 1978, s. 46).

Siyasal katılma ile alakalı gerçekleştirilen araştırmalar ise üç ayrı grupta kategorize edilmektedir. Bunlardan birincisi siyasal katılımı, kişilerin sosyal ve ekonomik statülerinin bir fonksiyonu olarak değerlendirmektedir. İkinci kategori ise kişinin psikolojik ve şahsiyet yapısının ağırlığını göz önünde tutmaktadır. Son kategori ise siyasal davranışların tamamının siyasal unsurlara bir çeşit bağımlılığı olduğunu düşünerek hareket etmektedir (Baykal, 1970, s. 35). Siyasal katılımın sağlanabilmesi için ise bazı koşulların sağlanması oldukça önemlidir. Katılmanın koşullarına bakıldığında öne çıkan ilk koşul ortada bağımsız bir devletin bulunmasıdır. Ayrıca asgari koşulların sağlanması da önemlidir. Katılmanın sağlanabilmesinin bir diğer koşulu ise yönetilenlerin can güvenliğidir. Üçüncü koşul olarak toplumsallaşmanın temelini meydana getiren eğitim öne çıkmaktadır. Bununla birlikte siyasal katılımın sağlanabilmesi için hukuki bir çevrenin bulunması ve katılımın meşru olması gerekmektedir. Son olarak katılımı ilgili koşullar incelendiğinde, bir ülkede katılımın sağlanabilmesi için belli düzeyde iletişimin sağlanması gerekliliği öne çıkmaktadır (Şeker, 2018, s. 1).

Baykal (1970) siyasal katılımı üç farklı gruba ayırmıştır. Araştırmacıya göre siyasal olayları izlemek, bu olaylar karşısında tavır almak ve bu olaylara karışmak, siyasal katılımın üç ayrı kategorisidir. Siyasal olayları izlemek, medyadan faydalanarak siyasal alanda meydana gelen gelişmeleri yalnızca izlemek ya da mitinglere ve parti kongrelerine dinleyici rolünde katılım sağlamayı kapsamaktadır. Siyasal olaylar karşısında tavır almak ise, yaşanan siyasal gelişmelerin karşısında bir tutum benimsemeyi gerektirmektedir. Bu tutum medya aracılığıyla veya özel temaslarla çevreye yayılmaktadır. Buradan yola çıkıldığında siyasal olaylar karşısında tavır almanın, siyasal olayları izlemeye göre daha yoğunluklu bir katılım şekli olduğunu söylemek mümkündür. Siyasal olaylara karışmak

ise, siyasal derneklere üye olmayı ya da üye olunan partide aktif rol almayı, mitinglere katılım sağlamayı ve seçimlerde aday olmayı kapsamaktadır. Bu katılım şekli siyasal katılımın en ileri ve en yoğun şeklini ifade etmektedir. Siyasal katılım, bir toplumun demokratik anlamda ne kadar geliştiğini sergileyen en önemli gösterge niteliğindedir. Katılım, ülkede demokrasinin ne kadar benimsendiğini ve demokrasi ilkelerinin ne kadar işlediğini gözler önüne seren en önemli unsurdur. Katılma eylemi ise burada seçim kampanyalarında aktif bir şekilde çalışma, siyasal tartışmalara katılım sağlama, oy kullanma, mitingleri izleme, siyasi kararları etkileme, çıkarları koruma, bilgilenme ve aynı zamanda siyasal statüye kavuşma gibi farklı amaçlarla gerçekleştirilen eylemleri tanımlayabilir (Çağlar, 2011, s. 57). Çağdaş toplumların geleneksel toplumlardan ayrıldığı en önemli ölçütlerden birisi katılmadır. Çağdaş toplumlar çeşitli siyasi görüşlere dayanan dernekler, bağımsız medya kuruluşları, siyasi partiler ve farklı düzeyde siyaseti etkileme olanaklarıyla tanınmaktadır. Batı demokrasisi, Sanayi Devrimi ile beraber siyasal devrimi yaşamış ve günümüzdeki düzeyine ulaşmıştır. Batı demokrasisi dışında yer alan toplumların tamamı ise hukuksallık ve demokratik standartlarını kendi ülkelerinde sağlamaya çabalamamaktadır (Çukurçayır, 2012, s. 37-38).

Son olarak katılımda etkileyen ve etkilenen olmak üzere iki ayrı taraf olduğunu söylemek mümkündür. Katılım otoriteyi elinde tutanı etkileme amacı gütmektedir. Sosyal bilimciler tarafından karar verme konusunda iyi bir yönetim sağlama amacıyla kullanılan katılım, aynı zamanda özel baskı gruplarının ortaya çıkardığı negatif etkilerin önüne geçilmesi için de kullanılmaktadır. Bu açıdan katılım, kamu yararının gerçekleştirilmesi, aktif vatandaşlık ve siyasi çoğulculuk kavramları kapsamında değerlendirilmektedir. Katılım, vatandaşın siyasi olarak eğitilmesine yardımcı olan, gelişmesini sağlayan ve içinde yaşamakta olduğu toplumla bütünleşmesine yol açarak aidiyet duygusu edinmesine sebep olan önemli bir araçtır (Genç, 2012, s. 49).

2.8. Siyasal Katılma Etki Eden Faktörler

2.8.1. Meslek

Günümüzde kişinin sosyal durumunu gözler önüne seren en önemli öğelerden birisi o kişinin mesleğidir. Bireyin sosyal statüsünü ortaya koyan bu ölçüt onun toplum içerisinde edineceği yerin belirleyicisidir. İçinde bulunan ortam, yetiştirilme tarzı ya da alınan eğitim mesleğin belirlenmesi konusunda önemli bir role sahiptir. Kişinin

mesleğinin toplumsal statüsü üstündeki rolü göz önünde tutulduğunda bu toplumsal statünün yükselmesi ile beraber politikaya ilgi düzeyinin artacağını söylemek de mümkündür (Çukurçayır, 2012, s. 87). Tüm bunlara ek olarak meslek, kişinin gelir durumunu direkt olarak etkilemekte ve eğitimle direkt olarak bağlantılı olmaktadır. Alınacak iyi bir eğitimle birlikte daha iyi bir mesleğin edinilmesi mümkün hale gelmekte bu durumda çok daha iyi bir gelire ve çevreye sahip olmak anlamına gelmektedir.

Kişinin edindiği mesleğin toplum içerisindeki statüsünün yüksek olmasıyla beraber o kişinin siyasi konulara dair ilgisi artış gösterirken bürokratik ilişkiler kurması da daha kolay bir hal almaktadır. Tüm bunlara ek olarak yüksek statüye sahip olan meslekleri edinen kişiler pek çok siyasi katılma türünü, daha düşük statü mesleklere nazaran daha rahat bir şekilde gerçekleştirmektedir. Çeşitli meslek grupları siyasi sürece katılım konusunda daha aktif olmakta ve karar mekanizmasında direkt olarak yer alabilmektedir. Gerçekleştirilen işin niteliğine bağlı bir şekilde farklı meslek erbablarının siyasete daha fazla ilgi duyduğu bilinmektedir. Örnek olarak memur ve işçi sendikaları verilebilir. Bu sendika üyelerinin ortak çıkarlar etrafında toplandığı göz önünde tutulduğunda, siyasi iktidar üstünde çok daha güçlü bir baskı oluşturduğu görülmektedir (Özer, 1988, s. 163).

Diğer taraftan mesleğin ortaya koyuluş şekli de siyasal katılımı etkileyen faktörler arasındadır. Toplu bir şekilde çalışanlar, daha küçük iş yerlerine nazaran siyasete daha fazla ilgi duymaktadır. Daha fazla boş zamana olanak tanıyan meslekler ise siyasi alana ilginin ve bilincin gelişimine katkı sağladığı yoğun bir siyasi katılıma olanak tanıyabilmektedir (Özdemir, 2019, s. 256). Daha kısa bir şekilde tanımlamak gerekirse sosyo ekonomik statünün belirlenmesine fayda sağlayan meslek, eğitim ve gelir gibi farklı faktörlerin kişinin siyasal katılım davranışını etkilediği görülmektedir.

Mesleklerle yakın bir şekilde ilişkili olan statü, eğitim ve gelir gibi kavramlar birbirini etkileyen unsurlar olmaktadır. Bu unsurlara sahip olan kişilerin kendine harcayacağı zaman da oldukça fazladır. Böyle kişiler kitle haberleşmeye açık olduğundan dünyayı anlamlandırma arzusu duymaktadır. Tüm bunlar beraberinde dünyayı anlamlandırma çabası siyasal etkinliğe inancı doğurmakta ve bu durum da siyasi sürece etkin bir şekilde katılım sağlayan davranışları getirmektedir (Lane, 1965, s. 148).

Hangi tarz mesleklerin siyasi faaliyetlere etki ettiğine dair birçok görüş bulunmaktadır. Turan tarafından yapılan bir çalışmada avukatların diğer meslek gruplarına kıyasla siyasete yoğun bir şekilde katılım sağladığı ifade edilmektedir.

Gözlemsel olarak doğrulanmasa dahi Türkiye’de ilkökul öğretmenlerinin gelir ve eğitim düzeyleri sebebiyle yüksek siyasi ilgiye sahip oldukları gözlenmektedir (Turan, 1986: 77). Bununla birlikte Çukurçayır en etkili siyasi katılımın serbest meslek gruplarında görüldüğünü ifade etmektedir. Siyasi kararlardan direkt olarak etkilenen mesleklerin katılımı daha çok ilgili olduğunu ifade eden araştırmacı kitlesel bir şekilde gerçekleştirilen işlerde çalışanların siyasi katılıma daha fazla duyarlı olduğunu ifade etmektedir (Çukurçayır, 2002, s. 85). Sitebölükbaşı ise farklı mesleklerle karşılaştırıldığı zaman eğitim düzeyi yüksek olan meslek gruplarının siyasete karşı daha fazla ilgili ve bilgi sahibi olduğunu ifade etmektedir (Sitebölükbaşı, 2001, s. 44).

2.8.2. Eğitim Düzeyi

Kişinin siyasi realite ile alakalı bilgi sahibi olabilmesi ve elde ettiği bilgileri yorumlayabilmesi eğitimle mümkün hale gelmektedir. Bununla birlikte siyasi gerçeklik ve sorunlar arasında ilgili bağlantının kurulmasına yardımcı olan eğitim faktörü, siyasi katılımın artmasında önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte eğitim, kişiye çevresinde bulunan sosyal ve ekonomik yapıları daha akılcı bir şekilde analiz etme fırsatı sunarak onun istediği amaca ulaşması konusunda yeterli beceriyi elde etmesine olanak tanımaktadır. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse eğitim düzeyi yüksek olan kişiler içinde bulunduğu toplumda yer alan karmaşık siyasi ilişkileri daha net bir şekilde analiz edebilecek soyut düşünce sistemine erişmektedir. Bu durum beraberinde ise siyasi hayatta daha etkin bireylerin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Tüm bu veriler değerlendirildiğinde siyasi katılımı belirleyen en önemli öğelerden birinin eğitim olduğunu söylemek mümkündür (Turan, 1986, s. 49). Buna ek olarak eğitim seviyesinin yükseldiği doğrultuda, pasif siyasi katılımdan daha kapsamlı katılma davranışlarının ortaya çıktığı görülmektedir (Özdemir, 2019, s. 256).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkmasında ve sürüdürülmesinde hem negatif hem de pozitif anlam taşıyan eğitim konusunun araştırma açısından önemi tam da bu noktada göze çarpmaktadır. Eğitim konusu hem yoksunluğunda toplumsal cinsiyet eşitsizliği mekanizmasını körükleyen bir nitelik taşımakta hem de varlığı ve işlevsel yönde geliştirilmesi halinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı siyasal temsil mekanizmasında yaşanan olumsuzların ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Eğitim, bireylerin düşüncelerini, tutumlarını ve davranışlarını şekillendiren en güçlü araçlardan biridir. Toplumsal cinsiyet rollerinin inşası ve kalıplaşmış cinsiyet normlarının

pekiştirilmesi, çoğunlukla çocukluktan itibaren eğitim süreçlerinde başlar. Eğitim sistemlerinde eşitsizliğe dikkat çeken ve onu ortadan kaldırmaya yönelik bilinçli çabalar, gelecek nesillerin daha eşitlikçi bir dünya inşa etmelerinde kritik rol oynar. Bu açıdan değerlendirildiğinde eğitimin nasıl gerçekleştirileceği hakkında yöntem ve stratejileri inceleyen bir disiplin olan pedagojinin önemini yadsımamak yerinde olacaktır.

Toplumun en önemli ihtiyaçlarından birisi olan eğitim aynı zamanda siyasal katılımı da çok güçlü bir faktör olarak rol almaktadır. Siyasal katılımı eğitimin işlevlerine değinmek gerekirse, eğitim durumu yüksek olan bireyler için siyasal katılımın çok önemli bir vatandaşlık görevi olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte iyi bir eğitim alan kişinin çevresini çok daha iyi gözlemlediği ve çevrede olan biteni değiştirme becerisine sahip olduğu, aynı zamanda iyi bir eğitim, gelir ve sosyal statüde daha gelişmiş düzeylere erişileceği unutulmamalıdır. Eğitim aynı zamanda kişiye bilişsel yetenek de kazandırmaktadır. Eğitimin bu faydaları göz önünde tutulduğunda, siyasal katılımı ortaya çıkardığı etkilerin oldukça önemli olduğu görülmektedir (Kalaycıoğlu, 1983, s. 26-30). Katılımın herhangi bir aşamasına dahi dahil olabilmek için geniş bir bilgi düzeyine sahip olunması gereklidir. Tartışılan konuyla alakalı sorunların kavranması ve bunların çözülmesine katkıda bulunabilmek için iyi bir eğitim seviyesine sahip olmak ise en önemli şartlardandır. Yüksek düzeyde alınacak eğitim, arzu edilen katılımı sağlama şartına sahip olmasa bile eğitim düzeyi ile beraber katılımın kolaylaşacağını söylemek mümkündür (Çukurçayır, 2012, s. 87). Eğitimin iki ayrı türde etkisi olması söz konusudur. Birinci etki duygusal ve bilişsel kültür içeriğinin aktarılması sürecinde kişinin inanç ve tutumlarının sağlamlştırılması ile alakalıdır. İkinci etki ise eğitim gören kişilerin siyasi çevresinin daha iyi denetleyebilecek yeteneği kazanmasıdır. Bu sayede etkinlik duygusu artmakta ve bu bireyler kendini siyasi yaşamda daha fazla ağırlık sahibi bireyler olarak görmeye başlamaktadır (Turan, 1986, s. 49). Bu bağlamda eğitim ve siyasi katılım arasında doğrusal bir ilişkinin bulunduğunu söylemek mümkündür. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse bireyin eğitim seviyesinin artış göstermesi doğrultusunda siyasal yaşama katılımının artışı da beklenen bir durum haline gelmektedir (Baykal, 1970, s. 61).

2.8.3. İir Seviyesi

Gelir seviyesi ve siyasal katılım arasında kurulan ilişki incelendiğinde, düşük gelir grubuna sahip olan kişilerin yüksek gelir grubuna nazaran siyasetle daha az alakalı olduğu öne çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu durumun en önemli sebebi ise düşük gelir seviyesine

sahip olan kişilerin ilk olarak temel ihtiyaçlarını giderebilmek için çabalaması ve buna bağlı olarak da sosyal anlamda ortaya çıkan diğer sorunlara ilgisiz kalmasıdır. Bütün bunlara ek olarak dergi ve gazete gibi bilgi edinilebilecek kaynaklara ulaşılmasında gelir faktörünün rolü oldukça büyüktür. Gelir sebebiyle düşük gelir grubunda bulunan insanların imkânları çok daha kısıtlıdır. Bu kısıtlar da öğrenmemenin verdiği eksiklik neticesinde ilgisizliği getirmektedir. Tüm bunlara ek olarak siyasi partiler tarafından seçim döneminde yapılan tanıtımlar, bireylerin bilgilendirilmesinden önce ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir şekilde yapıldığından, düşük gelir grubundaki kişilerin ihtiyaçlarını gözetenek siyasal tercihlerini oluşturduğunu söylemek mümkündür (Gücük, 2006, s. 10). Dolayısıyla bu noktada gelir artışıyla birlikte siyasal katılımı daha pozitif bir tablo gözlemlendiği ve gelirin artışıyla beraber siyasal katılımın da artış gösterdiği görüşü yaygın bir şekilde kabul görmektedir. Ekonomik anlamda güçlü bireylerin tüm değişkenleri yeterli olmasa dahi, siyasi anlamda daha etkili bir konumda bulunduğu ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak ekonomik anlamda elde edilen güç ve siyasi katılma arasında paralel bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Turan, 1986, s. 76). Baykal (1970) yapmış olduğu bir araştırmada gelirin siyasi katılım üzerinde etkisi olduğunu öne sürmektedir. Bu görüşü destekleyen savlara bakıldığında ise gelir seviyesi yüksek bireylerin iyi bir şekilde eğitim aldığı ve aynı zamanda statülü bir mesleğe sahip olduğu düşüncesi öne çıkmaktadır. Kalaycıoğlu (1993) ise gelir düzeyinin öteki değişkenlerden bağımsız bir şekilde tek başına katılma üzerinde etki yaratmadığını öne sürmüştür. Araştırmacıya göre gelir düzeyi meslek ya da eğitim gibi değişkenlerle bütünleştiğinde etki yaratmaktadır. Bütün bunlara ek olarak başta gelir düzeyi gelmek üzere daha iyi bir sosyo ekonomik statüye sahip bireylerin toplum içerisindeki yerini korumak ve bu yeri sürdürebilmek için sistemi daha iyi takip ettiği söylenebilir. Bu açıdan eğitim, meslek ve gelir gibi ögeler oy vermenin yanı sıra daha aktif bir şekilde gerçekleştirilen siyasi katılma faaliyetleri üzerinde büyük ölçüde etki yaratmaktadır (Özdemir, 2019, s. 256).

Görücü (2021) yapmış olduğu bir araştırmasında gelir açısından kendine yeterli olmayan yerleşmelerin gelir-katılım ilişkisini etkilediğini ifade etmektedir. Köylerde bir değerlendirme yapıldığında seçimlere katılma düzeyinin edilgen bir katılım olduğu ve en alt düzeyde bulunduğu görülmektedir. Gelir seviyesinin yükseldiği doğrultuda daha üst düzeydeki katılma türleri ortaya çıkmaktadır. Tüm toplumlarda bulunan eşitsizlik piramitleri sonucunda en fazla kaynağa sahip olanların en fazla katılım sağlayanlar olduğunu söylemek mümkündür. Bu belirlemeleri siyaseti gelir seviyesi yüksek olan yurttaşların yönlendirdiğini göstermektedir.

Tüm faktörler değerlendirildiğinde gelir seviyesi bireylerin siyasi katılım düzeyini doğrudan etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Düşük gelir grubuna sahip bireyler öncelikli olarak temel ihtiyaçlarını karşılamakla meşgul olduğundan siyasetle ilgileri genellikle sınırlı kalmaktadır. Ortaya çıkan bu durum kişinin bilgi erişimini ve siyasi farkındalığını olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü gazete ve dergi gibi bilgi kaynaklarına erişimde güçlük çekmeleri muhtemeldir. Siyasi katılımının sınırlı olmasında da bildiği eksikliği önemli bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda siyasi partilerin seçim dönemlerinde mesleki statüsünün yükselmesi ise onların siyasi süreçleri aktif bir şekilde katılmasını sağlamaktadır.

2.8.4. Yaş

Bireyin yaşı siyasal katılım üzerinde etki yaratan en önemli faktörlerden birisidir. Burada biyolojik anlamda bireyin yaşının yanında tarihsel anlamda hangi dönemde yaşadığının da büyük bir önemi vardır. Toplumsal anlamda siyasileşmenin yoğun bir şekilde gerçekleştiği dönemlerde, katılma ve yaş arasında kurulan etkileşimin boyutu değişiklik göstermektedir. Örnek vermek gerekirse 1968 ve 1990 kuşakları bu durumun en net profilini çizmektedir. 1968 kuşağı ile kıyaslandığında 1990 kuşağının çok farklı bir profile sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bu durum farklı yönelimleri ve farklı siyasal yaşam şekillerini ortaya çıkarmakta ve ortaya çıkan değişikliklerden etkilenme düzeyi üzerinde de çeşitlilik oluşturmaktadır (Çukurçayır, 2012, s. 82).

Kişinin siyasi kaynağı olarak tanımlanan tüm değişkenlerden en önemlisi yaş olmaktadır. Gençler yapıları gereğince her türlü faaliyete katılmada daha aktif bir rol üstlenmektedir. Dolayısıyla gençlerin siyasi katılmaya çok daha elverişli olduğu dikkat çekmektedir (Özdemir, 2019, s. 255). Belli bir yaş grubunun üstünde olan bireylerin sağlık durumundan ötürü oy kullanmaya bile gidemedikleri düşünüldüğü zaman, yaş faktörünün önemi gözler önüne sermektedir (Turan, 1986, s. 80). Aynı zamanda yaş grubuyla birlikte sosyalleşme süreçleri değişiklik göstermekte, bu durum da katılma davranışı üzerinde etki yaratmaktadır. Yaş faktörü kişinin siyasi davranışının ne derece yoğun olacağı ve hangi şekilde sergileneceği gibi durumlar üzerinde de önemli bir etki yaratmaktadır. Bu açıdan Baykal (1970) siyasi katılma ve yaş arasındaki ilişkiyi farklı bir perspektifte ele almaya çalışmıştır. Araştırmacıya göre siyasi katılma düzeyi orta yaş grubunda bulunan bireyler arasında daha yüksek, gençler ve daha ileri yaş grubundaki bireyler arasında daha düşük olmaktadır. Bununla birlikte genç yaştaki bireyler arasında

olağan dışı katılımın daha çok yaşandığı dönemlerin olduğu da araştırmacı tarafından öne çıkarılan görüşler arasındadır. Yaşın ilerlemesi ile beraber muhafazakârlık artış göstermekte bu durum da olağan katılımın artmasına sebep olmaktadır. Siyasi katılma araçları arasında en önemlilerinden birisi olan bir siyasi partiye bağlanma konusunda gençlerin daha tereddütlü olduğu görülürken ilerleyen yaşlarda daha düzenli bir katılım sağlanmaktadır.

2.8.5. Cinsiyet

Siyasal katılımı büyük ölçüde etkileyen ekonomik ve toplumsal faktörler arasında en önemli faktör cinsiyettir. Özellikle kadının siyasal katılımını ve temsil edilmesini etkileyen en dinamik faktörlerden birisi toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu roller eril ideoloji tarafından belirlenen ve temelde cinsiyet ayrımcılığına dayanan bir yaklaşımı gözler önüne sermektedir (Pınarcıoğlu, 2011, s. 45). Cinsiyetçi bir şekilde bakıldığında erkek ve kadına farklı roller atfeden işbölümü gereğince kadının alanı tamamıyla evlerin içi olarak sınırlandırmaktadır. Kadın kendisine yüklenen rol gereğince yalnızca eşinin ya da çocuklarının ihtiyaçlarını giderebilmek için çalışmakta ve bu durumda kadının evde kalmasını zorunlu hale getirmektedir. Cinsiyete dayanan işbölümü gereğince erkeğe atfedilen rol ise çalışma alanını kamusal alan olarak belirlemektedir (Sancar Üşür, 2000, s. 204). Tüm bunlara ek olarak kadının yaptığı işler özel yaşam alanında değer görürken onu apolitik bir dünyaya hapsetmektedir. Yaraman (1999) tarafından yapılan bir çalışma kadının kamusal alana dâhil olmasının da geleneksel ev içi rolünün bir uzantısı şeklinde ifade etmektedir. Kadının çalışma hayatında öğretmen, hemşire gibi rolleri benimsemesi ya da sivil toplum çalışmalarında yardım derneklerinde, siyasal partilerde ise kadın kollarında çalışmaları geleneksel ataerkil rollerinin baskın olmasına yol açmaktadır.

Pek çok perspektiften değerlendirildiğinde siyasal katılımında cinsiyetin çok önemli bir değişken olduğu dikkat çekmektedir. Neredeyse bütün toplumlarda cinsiyet büyük hassasiyetleri beraberinde getirmekte ve içinde bulunan geleneğe, yaratılışa ve kültüre bağlı bir şekilde kadına ve erkeğe farklı davranış ve yargı kalıpları atfedilmektedir. Erkeğe uygun olarak görülen görevler genellikle ev dışında gerçekleştirilen faaliyetlerken, kadın her daim eve yönelik faaliyetlerle sınırlandırmaktadır. Bu durum siyasal katılımında cinsiyetin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çünkü birey siyasal katılımıyla birlikte ev dışında kalan kamusal alanda da belirleyici bir rol üstlenerek kendi sınırları dışarısında hareket etme imkânı bulmaktadır (Özdemir, 2019, s. 257).

Bütün bu rol farklılıklarına bağlı bir şekilde çoğu toplumda siyaset tamamıyla erkek işi olarak görülmekte ve kadının siyasal katılımının önünde eril ideoloji bulunmaktadır. Dolayısıyla kadının siyasal katılımının erkeğe nazaran daha pasif olması gerektiğine dair bir anlayış kendini göstermektedir. Gelişmiş ülkelerde bile oy verme hakkının kadına çok geç tanındığı bilinmektedir (Turan, 1986, s. 81). Tüm bu gelişmeler ışığında siyasal katılımında cinsiyet faktörünün ortaya çıkardığı olumsuz etkilerin gün geçtikçe azaldığı görülmektedir. Bu olumlu tablo kadının sosyal ve ekonomik seviyesinin artış göstermesinin yanında siyasal düzenle daha fazla alakadar olmasıyla ilintilidir (Ak, 2016, s. 57-58).

Geçmişten günümüze siyasal etkinliklere kadının daha az katılım göstermesinin pek çok sebebi bulunmaktadır. Wintringham bu sebeplerin başında ailevi sorumlulukların yer aldığını sonrasında ise eğitim ve beceri konusunda ortaya çıkan eksiklikler, toplumun cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyet rolüyle oluşan sosyalleşme sınırlılığı olduğunu ifade etmiştir (Wintringham'dan akt. Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 100). Burada öne çıkan cinsiyet rolü, erkek ve kızlara hangi davranışın uygun olacağını belirleyen etmenler sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Doğdukları andan itibaren çocuklara verilen düşünce onların zaman içerisinde siyasete karşı duruşunun değişiklik göstermesine de yol açmıştır. Buradan yola çıkıldığında kız ve erkeklerin kendilerine atfedilen rollerinin bir gerekliliği şeklinde davrandığı ve bu davranışları ışığında siyasal tutumlarının şekillendiği söylenebilir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 100).

2.9.Dünyada ve Türkiye'de Kadınların Siyasal Katılımı

2.9.1. Tarihi Süreç

Kadının siyasi hakları için yaptığı mücadele tarih boyunca her daim süren bir olgudur. 19 yüzyılın başlarında yaşanan toprak kayıplarının sonucunda Osmanlı Devleti'nin ekonomik olarak güçsüzleşmesi yüzünü Batıya dönmesine sebep olmuş ve bu süreçte Batı'nın siyasi, askeri ve sosyal kurumlarını örnekleyerek çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. 1839 yılında ilan edilen haklar sebebiyle Temel Haklar Fermanı olarak tanımlanan Tanzimat Fermanı'ndan sonra dinsel ve örfi içerikli geleneksel yapının değişikliğe uğradığı görülmektedir. 1876 yılında ilan edilen Birinci Meşruiyet ve Kanun-i Esasi neticesinde ise ortaya çıkan Anayasal dönem farklı sebeplerle pek uzun sürmemiştir. Burada arzulanan amaç ve ideallerin İkinci Meşruiyetle birlikte hayata

geçirildiği görülmektedir. Bu dönemde modernleşme yalnızca siyasal yapıda değil toplumun bütün alanlarında oldukça belirleyici bir hal almıştır. Ekonomi, hukuk ve eğitim gibi her alanda toplumsal yapının değişime uğradığı görülmektedir. Bu değişimin kadının konumunda da yaşandığını söylemek mümkündür. Osmanlı Devletinde kadının konumu modernleşmeye bağlı bir şekilde değişikliğe uğramıştır (Kızıloluk 1999, s. 215).

Osmanlı Devleti'nde kadının sahip olduğu statü Milli Mücadele döneminde daha üst bir noktaya taşınmıştır. Milli Mücadele döneminde erkeklerin zorunlu olarak askere alınmasıyla birlikte onlardan kalan görevleri devralmak zorunda kalan kadınlar basın kanalları ve derneklerle birlikte bilinçlendirme faaliyetleri yürütmeye başlamıştır. Aynı zamanda I. Dünya Savaşı ile birlikte başlayan ve Kurtuluş Savaşı'nın sona ermesine kadar süren zaman dilimi içerisinde erkeklerle beraber kadınların da cephelerde görev aldığını söylemek mümkündür (Gökçimen, 2008, s. 16-17). Altındal (2007) yaşanan bu dönemde kadına güven faktörünün ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu kadına güven faktörü daha sonraki dönemlerde kadının siyasal alanda yer edilmesine yardımcı olacak bir etken halini almaktadır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında ise Avustralya, Amerika ve Avrupa gibi bölgelerde kadınların örgütlü bir şekilde oy hakkı edinmesi ve vatandaşlık haklarından yararlanması için çalışmalar yürütülmeye başlanmıştır. Farklı zaman aralıklarında da kadınların oy verme hakkını ve seçilme hakkını elde ettiği bilinmektedir (Gökçimen, 2008, s. 6). II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası barış ve güvenliği sağlayabilmek için 1945 yılında BM kurulmuştur. Bu yapının kuruluşuna dair anlaşmanın taslak çalışmalarında ise erkekler arasındaki eşitliğe yönelik yapılan bütün vurgular, kadınlar ve erkekler arasında eşitliğin sağlanmasına bağlı bir şekilde değişikliğe uğramıştır (Belek Erşen, 2006, s. 13). Bu gelişmeleri takiben 1946 yılında ilk olarak "Kadının Statüsü Komisyonu" sonrasında ise "Kadının Statüsü Birimi" kurulmuştur (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008).

1952 yılında ise BM tarafından kabul edilmiş olan "Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme" kadınların siyasal alanda temsili için oldukça önemli bir yere sahiptir. Sözleşmede yer alan ilk üç maddede kadınlara bütün seçimlerde oy kullanma hakkı tanınmıştır. Bununla birlikte yine ilgili maddelerde tüm kamu organlarında seçilme hakkını elde eden kadınlar aynı zamanda kamu görevlerinde yer alma ve kamu görevlerini yerine getirmeye yönelik haklarını da bu sözleşmeyle elde etmiştir (BM, 1952). Sözleşmeyi imzalamış olan devletler ise tüm bu hakları kabul etmenin yanı sıra hakların uygulanmasına dair de ciddi bir sorumluluk almıştır (Altındal, 2007, s. 2).

Sonrasında yaşanan gelişmelerle birlikte 1975-1985 yılları kadın on yılı olarak belirlenmiş ve bu dönemde atanmış ya da seçilmiş bütün kamu görevlerinde kadın sayısının artırılması hedeflenmiştir (Sancar Üşür, 2000, s. 198). Gerçekleştirilen ikinci Dünya Kadın Konferansı 1980 yılında Kopenhag'da diğeri ise 1985 yılında Nairobi'de yapılmıştır. Nairobi'de gerçekleştirilen dünya kadın konferansı sonuç metinlerine bakıldığında geleceğe yönelik alınacak önlemlerin üç ayrı kategoride sunulduğu dikkat çekmektedir. Bu kategorilerden birisi siyasi katılım ve karar almadır. Toplantıdan sonra ortaya çıkan metinler ise kadının her düzeydeki karar mekanizmasına katılım sağlaması gerekli olduğunu göstermektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2008).

Türkiye'de 1980'lerin sonuna kadar kadınların siyasi katılımında düşüş eğilimi yaşanmıştır. Bahse konu olan süre içerisinde temsil oranı %0,6'yla %2 olarak değişikliğe uğramıştır. Tekeli (1982) yapmış olduğu bir çalışmada 1945 ve 1980 döneminde parlamentoda kadın temsiline dair bir tespit bulunmuş ve bu temsil oranlarının bir varlıktan ziyade yokluk ifade ettiğini vurgulamıştır.

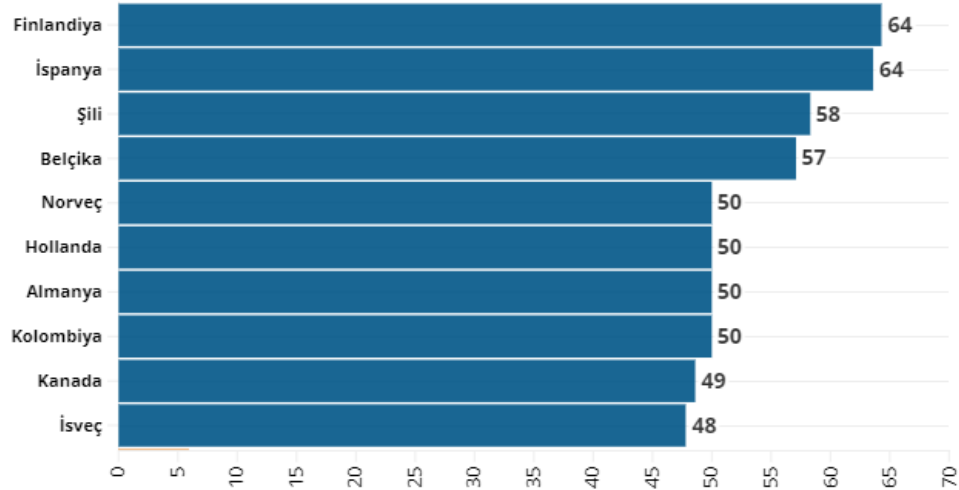
1980 yılından sonra bütün dünyada yaşanan gelişmeler Türkiye'de de etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu dönemde çevre hareketinin yanı sıra kadın hareketleri öne çıkmış ve uluslararası alanda gerçekleştirilen çalışmalara yoğunluk verilmiştir. Arat (1998) yapmış olduğu araştırmada 1980 yılından sonra siyasi partilerin iktidar olabilmek için kadın seçmenin oylarını alması gerektiğini ifade etmiştir. Araştırmacıya göre bunun farkına varan siyasi partiler bu doğrultuda kadın seçmen üzerine yoğunlaşmıştır. Kadınlar için gönüllü olarak örgütlü etkinliklerin geliştirildiği bu dönemde Anavatan Partisi (ANAP) "Türk Kadını Destekleme ve Tanıtma Vakfı"nı kurmuş, Doğru Yol Partisi (DYP) ise "Doğru Yol Gönüllüleri" ile kadına yönelik en belirgin adımları atmıştır. Sosyal Demokrat Halk Partisi (SHP) ise bu dönemde parlamentoda daha fazla kadın temsiline ihtiyaç duyulduğunu vurgulayarak kadın kotası konulmasına yönelik talebini iletmiştir (Arat, 1998).

2.9.2. Mevcut Durum

Günümüzdeki koşullara bakıldığında kadının seçme ve seçilme hakkının tüm dünya tarafından kabul edildiğini söylemek mümkündür. Ancak uygulamaya bakıldığında kadının siyasi karar mekanizmalarında halen etkin bir şekilde rol

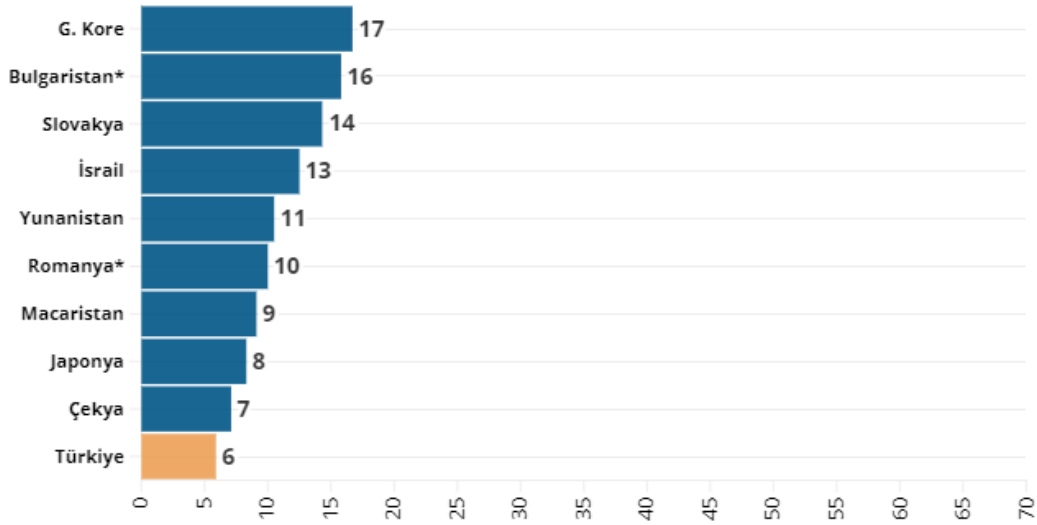
alamadığını söylemek ise gerçekçidir (Inter-Parliamentary Union, 2009). Bölgesel bir değerlendirme yapıldığında İskandinav ülkelerinde kadın temsilinin diğer ülkelere nazaran daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. İskandinav ülkelerdeki milletvekili oranları, dünya ortalamasının neredeyse iki katından fazladır. Avrupa, Asya ve Amerika ülkelerinin ortalamasına bakıldığında ise %20'lik bir oran dikkat çekmektedir. Bölgesel anlamda kadın temsilinin en az olduğu bölgeler ise Arap ülkeleridir. Bu bölgelerde kadının temsili %9 civarına kadar gerilemektedir (Çadır, 2011, s. 21).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) üyelerinin bulunduğu 42 ülke içerisinde Türkiye, kadın bakan oranında son sırada yer almaktadır. 2023 verilerine bakıldığında meclisteki kadın milletvekili oranının Türkiye'de %17 olduğu görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye bu alanda sondan üçüncü noktadadır. Cumhurbaşkanlığı kabinesinde Türkiye'de 18 isim bulunmakla birlikte bunlardan yalnızca bir tanesi kadındır. OECD'nin paylaştığı Parlamentolar Arası Birlik (IPU) verilerine bakıldığında siyasette kadın konusunda ülkelerin durumu daha net görülmektedir (Euronews, 2023).



Şekil 1. 2023 Yılında Kadın bakan oranının en fazla olduğu 10 ülke (Euronews, 2023).

Yukarıda yer alan grafikte 2023 yılında kadın temsilinin en fazla olduğu on ülke yer almaktadır. Veriler kadın bakan oranının en fazla Finlandiya ve İspanya'da olduğunu göstermektedir. Bunları takiben Şili ve Belçika en fazla kadın bakana sahip ülkeler arasındadır. Sonrasında Norveç, Hollanda, Almanya ve Kolombiya eşit sayıda kadın bakana sahip olmakta ve Kanada ile İsveç ilk on ülkenin sonlarında yer almaktadır.



Şekil 2. 2023 Yılında Kadın temsiline en az olduğu 10 ülke (Euronews, 2023).

Kadın temsiline en az olduğu ülkelere bakıldığında ise son sırada Türkiye'nin yer aldığı görülmektedir. Türkiye'den sonra sırasıyla Çekya, Japonya, Macaristan, Romanya, Yunanistan, İsrail, Slovakya, Bulgaristan ve Güney Kore kadın bakan oranının en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Günümüzde kadınların sahip olduğu seçme ve seçilme hakkı dünya genelinde kabul görse de bu hakkın uygulamaya yansımada ciddi eşitsizlikler görülmektedir. Özellikle siyasi karar mekanizmasında kadının temsili pek çok ülkede erkeklerin gerisinde kalmaktadır. İskandinav ülkelerine bakıldığında bu alanda bir istisna meydana gelerek dünya genelinde en yüksek kadın temsil oranına sahip ülkeler olduğu görülmektedir. İskandinav ülkelerindeki kadın milletvekillerinin oranı dünya ortalamasının neredeyse iki katı kadardır. Ortaya çıkan bu oran, İskandinav ülkelerindeki sosyal politikaların cinsiyet eşitliğini destekleyecek şekilde yapılandırılmış olmasından ileri gelmektedir. Bununla birlikte Avrupa, Asya ve Amerika kıtalarında kadın temsiline ortalaması %20 civarında kalmaktadır. Bu durum dünya genelinde kadınların siyasi alanda yeterince temsil edilmediğini gözler önüne sermektedir. Arap ülkelerine bakıldığında ise kadın temsili konusunda en düşük oranına sahip oldukları ve bu bölgelerde kadının temsiline %9 oranında kaldığını ifade etmektedir. Ortaya çıkan bu durum kadınların siyasi ve toplumsal rollerine yönelik geleneksel ve kültürel engellerin hala aşılamadığını göstermektedir.

Türkiye'nin kadın temsili durumuna bakıldığında ise diğer ülkeler arasında en alt sıralarda yer aldığı ve kadın bakan oranında son sırada bulunduğu görülmektedir. 2023 yılı verileri değerlendirildiğinde Türkiye'deki kadın milletvekili oranı yalnızca %17 olmakta ve bu oran Türkiye'yi OECD ülkeleri arasında sondan üçüncü yapmaktadır. Türkiye'nin bu düşük oranları diğer OECD ülkeleriyle kıyaslandığında, kadınların siyasette eşit temsili konusunda ne kadar geride olduğunu göstermektedir. Euronews verilerine göre kadın bakan oranının en yüksek olduğu ülkeler arasında Finlandiya ve İspanya ön plana çıkmaktadır. Bu ülkeleri Şili ve Belçika izlemektedir. Kadın temsiline en az olduğu ülkelere bakıldığında ise Türkiye'nin en alt sırada olduğu görülmektedir, ardından Çekya, Japonya, Macaristan gibi ülkeler gelmektedir. Bu veriler, kadınların siyasal alandaki temsiliyetinin hala büyük bir sorun olduğunu ve küresel çapta çözüm bekleyen bir mesele olarak durduğunu göstermektedir. Kadınların siyaset alanında daha fazla yer alabilmesi için toplumların cinsiyet eşitliği bilincini artırması ve bu doğrultuda somut adımlar atması gerekmektedir.

2.10. Kadınların Siyasete Katılımını Etkileyen Faktörler

Literatürde oldukça yaygın bir şekilde kullanılan katılım kavramı büyük bir belirsizliği içermektedir. Neye, hangi zamanda ya da nasıl katılacağı, katılım kavramının niteliksel anlamda farklılık göstermesine yol açmaktadır. Dernek, sendika veya yerel siyasette yer alınması ise bu durumun en önemli göstergesidir. Siyasal katılım değerlendirildiğinde siyasi ilginin de burada ele alınması gerektiğini söylemek olasıdır. Geniş anlamda bir değerlendirme yapıldığında ise katılımın temelde eğilim ve tutumları barındırdığını söylemek mümkündür. Çünkü yönelim ve tutumlar, katılım faaliyeti ile alakalı birinci adımı meydana getirmektedir (Kamalak, 2019, s. 46).

Günümüzde sıklıkla gerçekleştirilen katılım davranışı ise farklı şekillerde tanımlanabilir. Tarihsel sürece bakıldığında pek çok dalgalanma yaşansa dahi katılıma yönelik ilginin gün geçtikçe artış gösterdiği dikkat çekicidir. Bununla birlikte katılma faaliyeti tamamıyla kişinin gönüllülüğünü esas alarak gerçekleştirdiği bir etkinlikler bütünüdür. Siyasal katılım ise karar sürecinin yanı sıra içinde bulunulan duruma göre de pek çok farklılığa sahiptir. Bu açıdan bireyin karar sürecinin bütün aşamalarında aktif bir şekilde bulunması oldukça önemlidir. Bireyin karar sürecinde direkt olarak katılım sağlaması ise yönetsel katılımın en önemli parçasını meydana getirmektedir (Kocaoğlu, 2015, s. 34-40).

Siyasi alanda kadının katılımına bakıldığında ise 19. yüzyılın ilk yarısında yasal bir şekilde katılım sağladıkları görülmektedir. Ancak burada edinilen siyasi hak mümkün olmakla birlikte oldukça sınırlı tutulmuştur. 20. yüzyıla gelindiğinde ise kadının karar mekanizmalarında aktif bir şekilde yer aldığı görülmektedir (Sallan Gül ve Altındal, 2015, s. 54). Bireyin siyasete farklı düzeylerde katılım sağlaması tamamıyla kendi tercihi olarak algılasa da sergilenen bu davranışın altında farklı faktörlerin olduğunu söylemek mümkündür. Ortaya çıkan bu faktörlerin başında demografik faktörler gelmekle birlikte, sosyo ekonomik faktörler, psikolojik faktörler ve siyasi faktörler de oldukça etkilidir. Tüm bu faktörlere aşağıda başlıklar halinde yer verilmektedir.

2.10.1. Demografik Faktörler

Kişinin yaşı, cinsiyeti ya da nerede bulunduğu, siyasi katılım için oldukça önemli faktörlerdir. Yaş ve cinsiyet kişinin sabit özellikleri olduğu için siyasi katılımı doğrudan ilişki olduğu söylemek mümkündür. Toplumlarda ortaya çıkan rollere bağlı bir şekilde erkeğin daha dışa dönük bir yapıya sahip olması ve kadının genellikle ev içi rolleri benimsemesi, erkeklerin siyasi katılımının daha fazla olmasına yol açmaktadır. Bununla birlikte yerleşim yeri de kişinin siyasi katılımı konusunda büyük bir role sahiptir. Özellikle kırsal bölgelerde daha düşük seviyede gerçekleşen katılım, kentlerde daha üst seviyelere çıkmaktadır. Bu durum, kentsel yaşamın modernizmle kurduğu ilişki ile alakalıdır (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 333-334). Buradan yola çıkıldığında eğitim seviyesi yüksek, daha iyi bir mesleki yapıya sahip olan bilinçli bireylerin kentlerde daha yoğun bir şekilde ikamet ettiğini söylemek de olasıdır.

Zaman içerisinde hızlı bir şekilde gelişen değer yargıları, davranışların ve tutumun temelde yaş ve cinsiyetle alakalı olduğunun ise göz ardı edilmemesi gereklidir (Gökçe vd., 2015, s. 4). Bu noktada seçmen davranışında kişiye etki eden en önemli faktörlerden birinin cinsiyet olduğunu söylemek mümkündür. Erkek ve kadın, oy kullanma eylemlerinde farklı tutumlara sahiptir. Ortaya çıkan bu farklar, temelde erkeğin siyasetle kadından daha çok ilgilenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Kadının siyasi alanlara karşı ilgisizliği ise, cinsiyete bağlı bir şekilde erkeklerden daha farklı şekilde toplumsallaşmalarıyla alakalıdır (Yeşilorman, 2006, s. 9-10).

Yerleşim bölgelerine göre farklılık gösteren siyasi katılım, özellikle kentlerde, kırsal bölgelere nazaran daha çok oy kullanma eğilimi ile kendini göstermektedir. Bununla birlikte siyasi anlamda bir kale niteliği gösteren kentlerde sandığa gitme

eylemine daha fazla görüldüğü de görülmektedir. Özellikle siyasal uyarıların daha fazla olduğu kentlerde erkeklerin daha çok siyasetle ilgilendiği görülmektedir. Ortaya çıkan bu durum siyasal sosyalizasyon ile ilintilidir (Yeşilorman, 2006, s. 2).

2.10.2. Sosyo-Ekonomik Faktörler

Kişinin siyasal katılımı üzerinde etki eden ve onun siyasal katılıma yönelmesine sebep olan pek çok faktör olduğu da bilinmektedir (Dilber, 2013, s. 3). Bu bağlamda ortaya çıkan sosyo ekonomik faktörler, kişinin siyasal katılımı üzerinde etkili bir belirleyiciliğe sahiptir. Yaratılışı gereği sosyal bir yapıya sahip olan birey, toplumun kendine yüklediği statüden de büyük ölçüde etkilenmektedir. Eğitim, meslek ya da gelir gibi tüm unsurlar kişinin siyasi katılımı üzerinde oldukça etkilidir (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 332-333). Kişinin sergilediği davranışlar sosyo ekonomik faktörlere ek olarak ülkelerin iç dinamiklerinden de etkilenmektedir. Ülkeler arasında ortaya çıkan yapısal farklılıklar, temelde seçmen niteliği taşıyan bireyin algısı ve kararları üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. Örneğin ekonomik zorluklarla mücadele eden bir kişinin, ekonomik söylemlerden etkilenmesi oldukça olağan bir durumdur (Tan ve Baydaş, 2017, s. 605). Bütün bunlara ek olarak sosyo ekonomik faktörler toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri de ortaya çıkarmaktadır. Bireyler arasında mevcut bulunan toplumsal uyum ve farklılıkların sosyo ekonomik faktörler kapsamında şekillenmesi muhtemeldir. Dolayısıyla ortaya çıkan tüm bu faktörler eğitim, meslek ve gelir gibi durumlar üzerinde etki sahibidir (Yeşilorman, 2006, s. 8).

Aynı zamanda geliri yüksek kişilerin, geliri düşük olanlara nazaran daha fazla siyasi katılıma eğilimi olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur. Genelde siyasete gelir seviyesi daha yüksek olan bireylerin yön verdiği bir görüş bulunduğunu söylemek de olasıdır. Bu durumun ortadan kalkması ve siyasetin tabana yayılması ise üzerinde durulması gereken en önemli noktadır. Böyle bir durumda siyasal sürecin çok daha sağlıklı bir hale geleceği ve siyasetin daha etkin bir şekilde sürdürüleceği söylenebilir (Kamalak, 2019, s. 46). Kişinin maddi durumunun siyasi katılımı üzerinde etki yarattığı ve maddi anlamda daha güçlü olan kişilerin katılımının daha yüksek olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 333) Ancak koşul ne olursa olursa olsun siyasal katılımı artırıcı bir etkisi bulunduğu söylenmesi de yanlıştır. Bu noktada üzerinde durulması gereken en önemli konu, varlıklı kişilerin devletle ilişki içerisinde bulunması ve devletin refahını destekleyen bir niteliğe sahip olmasıdır. Ancak

ortaya çıkan bu durumun da her zaman ve her koşul için geçerli olmadığını söylemek gereklidir.

Sosyal statüyü belirleyen en önemli faktörlerden birisi olan meslek ise, siyasal katılımı kısmi olarak etkilemektedir. Bazı zamanlarda hükümet kararlarının sadece bazı meslekler üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu mesleğe sahip olanların siyasal katılımının ve siyasal ilgisinin daha yoğun olacağını söylemek mümkündür (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 333). Aktif bir şekilde siyasal katılıma ihtiyaç duyan meslekler genellikle serbest mesleklerdir. Çünkü bu meslek grubu siyasal kararlardan direkt olarak etkilenmektedir. Dolayısıyla bu etki beraberinde siyasal katılıma ilgi de oluşmaktadır. Bununla birlikte fazlaca iş gücünü gerektiren meslek çalışanları, daha az iş gücü gerektirenlere nazaran daha çok siyasi katılım sağlamaktadır (Kamalak, 2019, s. 47). Farklı bir sosyal statü göstergesi ise eğitim olarak belirtilebilir. Özellikle bilgilendirici ve bilinçlendirici bir role sahip olan eğitim, siyaset için hayli önemli bir konumdadır. Çünkü siyaset temelde bilgi sahibi olmayı gerektirdiği için eğitilmiş kişilerin siyasete karşı ilgi göstermesi doğal bir nitelik olarak addedilmektedir. Dolayısıyla eğitimin, kişinin siyasete aktif bir şekilde katılımında destekleyici bir rolü olduğunu söylemek mümkündür (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 333). Bu noktada bireyin özgüven düzeyinin ve politik bilgi seviyesinin eğitimle ilişkili olduğunu söylemek de mümkündür (Tan ve Baydaş, 2017, s. 604).

Kadının eğitim seviyesinin artış göstermesi ve iş hayatına girmesi ile birlikte toplumsal kadın rolleri de büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bu durumun en önemli sebebi ise kadının siyasal alana daha fazla ilgi duymasıdır. Eğitim düzeyinin artış göstermesi ve siyasal katılım, bireyin katılımı vatandaşlık görevi olarak addetmesine yardımcı olmaktadır. Eğitilmiş kişiler temelde çevresini değiştirme becerisine sahip olduğundan, kişinin analitik bir şekilde düşünmesi konusunda da etki yarattığı bir gerçektir. Ancak burada yüksek seviyede eğitilmiş olmanın, katılım için yeterli olmadığını söylemek de gereklidir. Eğitim seviyesi, katılım için kolaylık sağlayan bir etki yaratmakla birlikte tek başına yeterli bir faktör değildir (Kamalak, 2019, s. 48).

2.10.3. Psikolojik Faktörler

Yaş, cinsiyet, ekonomik durum, eğitim ya da meslek gibi sosyo ekonomik faktörlerin bütün kişilerde aynı etkiyi yaratmamasının en önemli sebebi psikolojik faktörlerdir. Kişinin olgunluğu, ya da dışa dönüklüğü siyasal katılımında olumlu yönlü bir

etki yaratırken, karamsarlık ya da çekingenlik gibi özelliklerin negatif etki oluşturduğu görülmektedir. Eğitim durumu iyi olan bir kişinin çekingen davranışlarından ötürü siyasal katılımı düşük oranda gözlenebilir ya da bunun tam tersi eğitim düzeyi düşük ancak daha dışa dönük bireylerin siyasal katılımı daha fazla olabilir. Bu örneklerden de yola çıkıldığında psikolojik faktörlerin, demografik faktörlere nazaran daha etkili olduğunu söylemek mümkündür (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 334). Görüldüğü gibi bireyin siyasal katılımına etki eden en önemli faktörlerden birisi psikolojik faktörlerdir. Nitekim örneklerden de görüldüğü üzere sosyo ekonomik faktörlerle psikolojik faktörler birbiriyle direkt olarak ilişkili olmaktadır. Dolayısıyla bu faktörlerin tamamının bir bütün olarak ele alınması oldukça önemlidir (Dilber, 2013, s. 3). Kadınların seçme ve seçilme hakkına yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen psikolojik faktörler, bireysel farklılıkların ötesine geçerek toplumsal cinsiyet rolleri ve kültürel normlardan etkilenmektedir. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri olarak ortaya çıkan roller kadınların siyasete katılımında belirleyici bir etken olarak öne çıkmaktadır. Kadınların siyasi ilgi ve katılımına, kişisel özgüven, siyasi bilinç ve dışa dönüklük gibi pek çok psikolojik özellikle direkt olarak ilişkili olmaktadır. Tüm bu özellikler toplumsal beklenti ve cinsiyet rollerinin etkisi ile şekillendiğinden kadınlar kendini genellikle siyasete uygun görmemekte veya siyasette aktif bir rol almaktan çekinmektedir. Ortaya çıkan bu durum kadınların siyasi katılımının sınırlamak suretiyle onların seçme ve seçimde hakkını tam anlamıyla kullanmalarının önüne geçmektedir. Tüm bunlara ek olarak kadınların siyasi alanda varlık göstermelerini etkileyen psikolojik faktörler arasında çekingenlik gibi kişisel özellikler de yer almaktadır. Özgüven ya da dışa dönüklük gibi olumlu psikolojik özellikler ise kadınların siyasete katılımını artırmakta ve onları siyasi alanda daha görünür hale getirmektedir. Bu bağlamda psikolojik faktörler, kadınların seçme ve seçilme hakkını kullanmalarına önemli bir rol oynamaktadır. Bahse konu faktörlerin iyileştirilmesi ise kadınların siyasi katılımını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmaktadır.

2.10.4. Siyasal Faktörler

Diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'deki genç nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Bu sebeple sürdürülen genç seçmen davranışları siyasi partiler için büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla genç kişilerin tutum ve davranışının doğru bir şekilde analiz edilmesi de oldukça önemlidir (Çavuşoğlu ve Pekkaya, 2016, s. 18). Siyasi katılım temel olarak bir ülkenin hukuksal ve siyasi yapısına bağlı bir şekilde değişiklik

göstermektedir. Örnek olarak her ülkede oy hakkının bazı şartları bulunduğu söylenebilir. Bu şartları sağlamayan kişilerin siyasal katılımında bulunamayacağını söylemekte mümkündür. Özellikle otoriter rejimler, siyasal katılımı büyük bir baskı yoluyla sağlamaya çalışmaktadır. Türkiye özelinde örnek vermek gerekirse 12 Eylül darbesi ile birlikte Türkiye’de oy kullanmamanın para cezasıyla cezalandırıldığı bilinmektedir. Böyle kararlar genel olarak toplumun siyasi katılımı üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır (Tosun ve Tepeciklioğlu, 2012, s. 334-335).

Oy verme eyleminin siyasi bir davranış olduğu göz önünde tutulduğunda seçmenin oy verme tercihinin de siyasi bir şekilde değişiklik gösterdiği ve hukuki temellere bağlı bir şekilde gelişime uğradığını söylemek mümkündür (Çavuşoğlu ve Pekaya, 2016, s. 20). Görüldüğü gibi özgür bir kişinin zorlama ya da baskı altında bulunmadan oy kullanmasıyla, iradesi büyük ölçüde kısıtlanan bireyin baskı altında oy kullanması arasında büyük farklılıklar doğmaktadır. Dolayısıyla burada özgürlük hakkı ve insani muamele hakkı ön plana çıkmaktadır. Tüm bu faktörler bireyin siyasi katılımı ve hür kararları üzerinde etki yaratmaktadır.

Siyasal faktörleri cinsiyete bağlı bir şekilde genellemek gerekirse, kadınların kamusal ve siyasal alanda ileriye gitmesini sağlayan farklı nedenlerle karşılaşmak mümkündür. Öncelikle “cam tavan” olarak adlandırılan durumun, kadının siyasi alanda düşük temsil statüsüne sahip olması için en önemli etken olduğunu söylemek gerekir. Kadının çalışma hayatını büyük ölçüde kısıtlayan cam tavan durumu, üst düzey pozisyona gelmesi önünde de engel oluşturmaktadır. Cam tavan cinsiyet eşitliğini sadece iş hayatında değil aynı zamanda siyasi alanda da kısıtlamaktadır. Kadının kamusal alanlarda ve siyasi alanlarda ayrımcılığa maruz kalmasının önündeki en önemli etkenlerden birisi cam tavan etkisidir (Korkmaz, 2014, s. 2). Görüldüğü gibi kadının dış dünyada bulunması demek, kadının cinsiyetinden kaynaklanan tüm farklılıklara karşı doğan baskılarla sürekli olarak mücadele etmesi anlamına gelmektedir.

Hem ulusal hem de uluslararası alanda kadının temsili konusundaki eşitsizlik, farklı kanun ve uygulamalar kapsamında kadın katılımına engel olmaktadır. Bu nedenle kadın genellikle karar mekanizmalarında erkeklerle eşit şartlarda yer almamaktadır. Bu durumun önüne geçilebilmesi için sürdürülen pozitif ayrımcılık ve kota uygulamaları ile birlikte kadının her alandaki yeri artırılmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte kadının karar alma mekanizmasında edineceği pozisyonlar, sivil toplum kuruluşları ve işbirlikleri ile desteklenmekte ancak buna rağmen istenilen sonuç elde edilememektedir. Çünkü

geleneksel bir şekilde ortaya çıkan kadının ailevi rolü bu duruma engel olmaktadır (Es, 2007, s. 66). Bütün bu faktörler kadının siyasete ilgisini ve katılımını büyük ölçüde kısıtlayan sebepler arasında yer almaktadır. Kadının siyasal alana katılımını destekleyecek unsurların sürdürülebilmesi kadar, devlet politikalarının da kadına eşit haklar tanınması oldukça önemlidir.

211. Türkiye’de Kadınlara Tanınan Siyasal Haklar

Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber Mustafa Kemal tarafından Türk kadınına sağlanan haklar, Türk kadınının Batılı kadınların bulunduğu konumun üstüne çıkmasına yardım ettiğinden büyük bir öneme sahiptir. Bu açıdan Cumhuriyet’in ilanı ile beraber Türk kadınına saygınlık kazandırılmasına odaklandığını söylemek mümkündür. Türk kadınının temelde eğitilmiş, milliyetçi ve medeniyetçi bir kimlik kazanması amaçlanmıştır. Bu açıdan Mustafa Kemal tarafından gerçekleştirilen inkılapların çeşitli hedefler kapsamında gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Bu hedeflerden birincisi, çağdaşlaşma sürecinde kadının öz değer yargısının korunması şeklinde ifade edilebilir. Buna ek olarak kadının milli kimliğe bürünmesine yardımcı olacak şekilde saygın ve bilinçli bir kimlik inşa edilmesi, diğer amaçlar arasında yer almaktadır. Temelde kadının bilinçli bir birey olmasının yanında bilinçli bir anne olmasına da odaklanmak diğer bir hedef olarak adlandırılabilir. Tüm bunlara ek olarak kadını toplumun geleceğinde etkin bir güç haline getirerek cinsiyet ayrımcılığının ortadan kaldırılması yapılan değişikliklerin en önemli amaçları arasında yer almaktadır (Atatürk Kütüphanesi, 2023, s. 1).

1923 yılına gelindiğinde cumhuriyetin kurulmasına mutabık Nezihe Muhittin’in önderliğinde “Kadınlar Halk Fırkası” kurulmuştur. 1924 yılına gelindiğinde ise kabul edilen “Tevhid-i Tedrisat Kanunu” ile beraber cinsiyetler arasında eşitlik sağlanması hedeflenmiş ve 1926 yılında kabul edilen “Türk Medeni Kanunu” ile birlikte kadına boşanma, velayet ya da tek eşli evlilik hakkı verilmiştir (KADEM, 2022). Görüldüğü gibi Cumhuriyet ilanı ile birlikte aslında kadın imajının erkeklerle aynı haklara sahip olacak şekilde biçimlendirilmesi sağlanmıştır.

Cumhuriyet ile birlikte kadın siyasal alanda aktif olarak yer almaya başlamış ve bu durum 1930 larda etkin bir şekilde sürdürülmeye çalışılmıştır. İlk kez 1930 yılında Belediye seçimlerine katılan kadınlar, 1933 yılında muhtar seçimlerine katılabilmştir.

1935 yılında ise milletvekili seçilme hakkı tanınan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde parlamenter olarak görev alınmıştır. Beşinci dönem mecliste 18 kadın parlamenterin yer aldığı bilinmekle birlikte bu parlamenterler milli mücadelede yer alan kadınlardan oluşmuştur. 1935 ve 1960 yılları arasında mecliste bulunan kadın parlamenterler, o dönemde ileri düşünebilen ve vizyon sahibi kadınlardan meydana gelmiştir (Ünal, 2014, s. 536).

Tüm bunlara mutabık Kadınlar Birliği tarafından 1934 yılında oy hakkını elde edebilmek için sürdürülen aktif çalışmalar sonuca ulaşmış ve bu yıldan sonra kadınlar oy hakkını elde etmiştir. Bu sayede Türkiye Cumhuriyeti devletinde yaşayan bütün kadınlar verdiği desteği karşılığını almaya başlamıştır. Sonuç olarak Atatürk önderliğinde kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti ile beraber kabul edilen farklı yasalarla Türk kadınının Türk erkeği ile eşit haklara sahip olduğunu söylemek mümkündür (Rahmanı, 2023, s. 51). Bu noktada göze çarpan husus ise fail özne olmanın önemidir. Bireylerin toplumsal ve bireysel yaşamlarında bilinçli, aktif ve sorumluluk sahibi birer aktör haline gelmeleriyle ilgilidir. Bir kişinin ya da grubun “fail” özne olması, yaşamlarını, çevrelerini ve ilişkilerini şekillendiren kararları kendi iradeleriyle alabilmelerini, edilgen konumda kalmayarak hayatlarına aktif müdahalede bulunabilmelerini ifade eder. Bu kavram, bireyin pasif bir şekilde başkalarının yönlendirmelerine boyun eğmek yerine, kendi hayatını bilinçli şekilde yönlendirebilme kapasitesini vurgular. Kant (1984) her bir bireyin kendi aklını kendi adına kullanabilme cesaretini gösterdiği, eleştirel ve sebep sonuç ilişkisi kurarak bilgi ürettiği, bir bakıma başka özne ve öznelerin dayattığı boyunduruktan çıkabilme arzusuna ulaştığı ve hayatı adına kararları proaktif bir şekilde alabildiği hali ergin olmak şeklinde açıklamıştır (Kant, 1984).

Bütün bu mücadeleler sonrasında 1950 yılında ilk kadın belediye başkanı olarak Müfide İlhan göreve gelmiştir. 1966 yılında ise cinsiyetler arasında ücret eşitliği sağlanması kabul edilmiştir. 1951 yılına gelindiğinde “ILO Sözleşmesi” kabul edilmiş, 1975 yılında ise BM Mexico City’de “Dünya Kadın Konferansı” gerçekleştirilmiştir. Sonrasında ise 1975 yılı ile 1985 yılları arası kadın on yılı olarak kabul edilmiştir. 1985 yılında Türkiye, “Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”ni (CEDAW) imzalamıştır. Bu sözleşme 1986 yılında yürürlüğe konulmuş ve bu kapsamda çeşitli önlemlerin alınmasına karar verilmiştir (Kamalak, 2019, s. 81).

Yaşanan gelişmelere bakıldığında BM seviyesinde gerçekleşen en önemli hareketin CEDAW olduğu söylenebilir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1979

yılında onay verdiği bu sözleşme 1981’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise 1985 yılında bu sözleşmeye imza atarak taraf olmuştur. Sözleşmeyle birlikte tarafolan ülkeler, kadına karşı ayrımcılığın giderilebilmesi için harekete geçmekte ve sözleşmeye bağılı bir şekilde kadın haklarının geliştirilmesi konusunda mevcut devlet uygulamalarını analiz etmekte ve değerlendirmektedir (Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 2016).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun (BMGK) 1952 yılında kabul ettiği ve 1954 yılında yürürlüğe koyulan “Kadınların Siyasal Haklarına Dair Sözleşme” ise yine kadın haklarına dair yaşanan en önemli gelişmelerden birisidir. Türkiye’nin 1954 yılında katıldığı bu sözleşmeye katılımı 1959 yılında onaylanmıştır. Sözleşmede yer alan birinci, ikinci ve üçüncü madde gereğince cinsiyet ayrımcılığı yapmadan eşit şartlarda seçme ve seçilme hakkına ek olarak kamusal alanlarda görev alma hakkına da sahip olunması gerektiğinin altı çizilmektedir (Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, 1959). Bu kapsamda, kadının siyasi katılımını etki eden global düzenlemelerden Türk kadınının da fayda sağladığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte BM tarafından gerçekleştirilen kadın konferanslarıyla beraber CEDAW, sözleşmeye taraf olan ülkelerde kadının siyasi katılımını desteklemektedir.

Türkiye özelinde bakıldığında Anayasada yer alan dördüncü bölümün 67, 68 ve 70. maddelerinde erkek ve kadına tanınacak eşit haklardan bahsedilmektedir. Bu kapsamda bir değerlendirme yapıldığında, kadına seçme ve seçilme hakkı, siyasi parti kurma hakkı ve herhangi bir siyasi partiye üye olma konusunda erkeklerle eşit haklar tanındığı görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

BÖLÜM IV

YEREL SİYASETE KADININ KATILIMI

2.12 Yerel Yönetimler

Batı ülkelerinde 20. yüzyılda kapitalist devletin bir parçası olarak kabul edilen yerel yönetimler, ekonomik bir feodalizm türü olarak görülmüştür. Bununla birlikte merkezi gelişmiş bir devletle karakterize edilen monarşi ve sanayi burjuvazisinin de yerel yönetimlerde önemli bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür (Zeytin ve Kırloğlu, 2014, s. 95). Bu gelişmeler ışığında ortaya çıkan yerel yönetimler, seçmenin endişesini giderme konusunda büyük bir role sahiptir. Seçmenlere kamu hizmeti sağlamak ve seçilen organlar tarafından yönetilmek yerel yönetimlerin önemli özellikleri arasındadır. Bununla birlikte yerel yönetimlerin ortaya çıkışının en önemli ilkeleri, yurttaşın desteğini, inancını, isteklerini ve katılımını göz ardı etmemek şeklinde sürdürülmektedir (Henden, 2005, s. 50).

Yerel yetkililer tarafından sürdürülen eğilimler demokrasinin, şeffaflığın ve katılımın bir parçası olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda verimli ve etkili bir hizmet sunumunun olması da oldukça önemli bir konudur (Uçar, 2004, s. 98). Buradan yola çıkıldığında yerel yönetimlerin demokrasinin vücut bulmuş hali olarak kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Farklı bir şekilde tanımlamak gerekirse yerel yönetimler, halk katılımını büyük ölçüde teşvik edebilmek için ortaya çıkmıştır.

Yerel yönetimler kapsamında halka yakın bir konumda bulunabilmek, toplumsal konulara direkt olarak katılım sağlamaya imkan tanımaktadır. Dolayısıyla bu tarz belediyelerde sosyal belediyeciliğin ön planda olduğunu söylemek mümkündür (Kesgin, 2012, s. 176). Yerel yönetimler hem geleneksel kültürü hem de sosyal faaliyetleri çağdaş yaşam standardının üzerine çıkarmaya çalışan ve kentte doğup burada istihdam edilenlere ekonomik, sosyal ve resmi hizmetler tanıyan kamu tüzel kişilikleri şeklinde tanımlanabilir (Çelik, 2013, s. 1). Yerel halka daha yakın olan birimlerin siyasete katılma olasılığı daha yüksektir. Alt kademelerin görevini yerine getirmediği doğrultuda ise, üst kademe olarak addedilen merkezi hükümetin müdahale yetkisi bulunmaktadır. Sonuç olarak hizmet vatandaşa en yakın konumda bulunan birimler tarafından sunulmaktadır. Ancak burada

en yakın birimin yeterli hizmeti vermediği doğrultuda bu hizmet sunumu daha sonraki birimin görevi haline almaktadır (Metin ve Altan, 2011, s. 132). Yerel yetkililer, sorumlu olduğu alanda kamu hizmeti sunmaktadır. Bu bağlamda yapmaları gereken görevi tamamlayabilmeleri için mali ve idari özerkliğe sahip oldukları da söylenebilir. Toplumsal, siyasal ve yerel kaygıların yetki alanı kapsamında hizmet veren yerel yetkililer, yerel düzeyde büyük katkılar sağlamaktadır (Arıkboğa, 2008, s. 1).

Yerel yönetimin sağladığı katkılar, para, hizmet ve malın satın alınması ve sonrasında kira gelirine dair kararların alınması gibi süreçleri kapsamaktadır. Bununla birlikte alınan karar sonucunda dağıtım ve diğer altyapı yatırımlarının sağlanması da yerel yönetim kapsamında değerlendirilebilir. Yerel yönetimle birlikte kaynak aktarım yolunun izlenmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca toplum düzeninin sağlanması ve seçmenin endişelerinin giderilmesi de yine yerel yetkililerin görevleri arasında sayılabilir. Sunulan kamu hizmetinin toplum yararına kullanılmasını sağlamanın dışında, halkın seçmiş olduğu organlar tarafından hizmetin yönetilmesi mümkündür. Ortaya çıkan tüm bu özellikler, kavramın doğası gereğince sosyal, bürokratik ve politik şekilde tanımlanabilir. Tüm bunlara ek olarak yerel yönetim, yerel yönetimlerin kamu teşkilatının önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Devletin resmi şahsiyetlerini barındırmaya ek olarak ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olan yerel yönetimler kendine özgü bir gelir kaynağına da sahiptir (Çubukçu, 2008, s. 92).

Türkiye’de yerel yönetimlerin oluşumu değerlendirildiğinde, Batı ülkelerine nazaran daha geç bir yapılaşmanın ortaya çıktığı görülmektedir. Batıda neredeyse 10. yüzyılda ortaya çıkan yerel yönetimler resmi yönetim statüsüne sahip olana dek, yerel toplulukların bağımsız bir şekilde kendi kendisini yönetmesine olanak tanımıştır. Türkiye’de ise yerel yönetimlerin oluşumu sosyal kaygılara bağlı bir şekilde merkezi hükümet tarafından başlatılmıştır (Şengül, 2014, s. 142). Cumhuriyet’in ilanından sonraki ilk yıllarda Türkiye’de bulunan yerel yetkililer, kentsel hizmetin çok büyük bir parçası olan eğitim, sağlık, barınma ve sosyal politika gibi pek çok konuda sorumluluğu kabul etmiştir. Yasal kapsamda değerlendirildiğinde, Türkiye’de ortaya çıkan yerel yönetimlerin Batıdakilere nazaran nitelik ve nicelik anlamında daha üst sorumluluklara sahip olduğu söylenebilir. Ancak zaman içerisinde özel idari bölümlere ek olarak köy teşkilatları da merkezi yönetimin lehine sorumluluğunu kaybetmiştir. Yerel yönetim modeli şeklinde değer gören Belediyeler ise, merkezi yönetim ve yerel yönetim arasında bulunan yetki dağılımı açısından daha ileri bir konuma sahiptir (Ersöz, 2004, s. 185).

1982 Anayasasına dahil edilen yerel yönetim fikri 127. maddeyle tanımlanmıştır. Anayasada yer aldığı şekliyle yerel yönetimler, temelde halk tarafından seçilen ve yönetim organları Kanunda özel olarak vurgulanan kamu tüzel kişiliği şeklinde tanımlanmaktadır. Bahse konu olan organlar belediye, köy ve nüfus dahil olmak üzere, tüm bileşenlerin yerel ortak ihtiyaçlarını giderebilmeyi hedeflemektedir. Yine ilgili Anayasada yer alan yönetim tanımı gereğince yerel yönetimler köyler, Belediyeler ve il özel idaresi teşkilatları şeklinde üç sınıfa ayrılmaktadır (Gündüz, 2013, s. 18). Özel bölgelerin belirlendiği 5302 sayılı Kanunun kapsamı ise yerel yönetimleri mali ve idari özelliklere sahip olan kamu kuruluşları şeklinde tanımlanmaktadır. Yerel yönetimler, halk tarafından seçilmekte ve yönetim organları milletvekillerinden oluşmaktadır. Köylerse, vatandaşın yaşamakta olduğu en küçük yerleşim yeri şeklinde kabul edilmekte ve köy sakinlerinin öne sürdüğü talepleri köy yönetimi karşılamaktadır. Daha sonraki yıllarda kabul edilen 6360 sayılı Kanunla birlikte Büyükşehir'e bağlı olan ilçelerin sınırları içerisinde kabul edilen köy ve şehirlerin tüzel kişiliği ise ortadan kaldırılmış ve bunlar bağlı olduğu ilçede mahalle statüsü almıştır (Çelik, 2013, s. 12).

2.13. Yerel Yönetimlere Katılım

2.13.1. k Katılımı

Halk katılımı, vatandaşların karar alma süreçlerine dahil olduğu bir demokrasi mekanizmasıdır. Bu katılım, hükümet politikalarının şekillenmesine, yasa yapım süreçlerine ve yerel yönetimlerdeki karar alma mekanizmalarına doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlar. Halk katılımı demokrasiyi güçlendirir, çünkü bireylerin, toplumsal sorunların çözümüne aktif olarak dahil olmalarına olanak tanır. Yerel yönetimler doğası gereği yönetime yakınlık ve kararda hızlılık mekanizmalarına sahip olduğundan ayrıca mahalli müşterek ihtiyaçlara cevaben oluşturulan bir yönetim kademesi olduğundan dolayı yönetim sürecinde halk katılımının gelişimine doğal haliyle etkin olarak hizmet vermektedir (Özkerem ve Zeren, 2009).

Demokrasi türlerinden en eski model olan doğrudan demokrasi yönteminde halk karar alma süreçlerine doğrudan katılım göstermektedir. Eski Yunan'da uygulanmış olan bu modelde, vatandaşlar doğrudan oy kullanarak yasalar ve politikalar üzerinde karar alır. Günümüzde ise bazı ülkelerde referandumlar ve halk oylamaları aracılığı ile kısıtlı olarak

uygulanmaktadır (Şen, 2010) Demokrasi türlerinden katılımcı ve çoğulcu demokrasilere bakıldığında bu demokratik yapının en önemli gereklerinden birisinin yerel halkın katılımı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte katılımcı demokrasi, yerel halkın yönetimi denetlemesi gerektiğini de savunmaktadır. Burada halk denetiminin etkin bir hale getirilebilmesi için ise, kişinin etkin bir örgütlenme bilincine sahip olmasının yanı sıra baskı grupları oluşturması da gereklidir (Kaypak, 2011, s.140). Bir diğer demokrasi türü olan temsili demokrasi modeli içinde ise politikaya halk katılımının sağlanabilmesi için ise halk temsilcilerini demokratik ve özgür bir şekilde seçilebilme hakkına sahip olunması gereklidir. Yerel demokraside halk katılımının gerçekleştirilebilmesi ise, karar yetkisinin seçilen temsilciye aktarılmasıyla sağlanmaktadır. Bu kişi aldığı yetkiyi halkın refahı için sürdürülecek politikalar ve projelerin gerçekleştirilmesi için kullanmaktadır. Yerel politik temsilcilerin seçilmesi konusunda ise sosyo ekonomik duruma bakılmadan bütün halkın seçime katılımının garanti altına alınması gereklidir. Yerel politik hayat içerisine etkin bir şekilde katılım sağlayabilmek için, halkın idari, politik ve yerel yapılarda belirleyici bir rolü olması oldukça önemli bir konudur. Bu açıdan öncelikli olarak yerel gönüllü kuruluşların varlığını tanımak ve sonrasında yerel politik yaşamda halk katılımının kurumsallaşması gereklidir. Tüm bunlara ek olarak yönetim mekanizmasında işlerliğin kazanılabilmesi de oldukça önemli bir faktördür (Pektaş ve Akın, 2010, s. 30). Yerel yönetimlere halkın katılımı, belirli prosedürleri uygulamak suretiyle alınacak kararlarda halkın sürece dahil olmasını kapsamaktadır. Burada alınacak kararda halka danışılması ya da halkın bilgilendirilmesi yoluyla sürece dahil edilmesi amaçlanmaktadır (Genç, Özoğuz ve Yılmaz, 2011, s. 98).

Demokratik katılımın yalnızca temsili demokrasi olarak uygulandığı ve demokrasinin amacına hizmet etmediği hallerde ortaya çıkan “temsili demokrasi krizi” katılımın yerel düzeyde ki siyasal örgütlenmelerde artırılması ve uygulanabilirliğinin farklı araçlarla geliştirilmesi ile amacına hizmet eden bir demokratik temsil şekline ulaşabilecektir. Bahsi geçen araçlar için ise yerel katılım yollarının etkinleştirilmesi en büyük önemi taşımaktadır. Bu yerel katılım yolları yerel seçimler ve kamuoyu yoklamaları, gönüllülük ve sivil toplum kuruluşları, enformasyon kanalları, yerel yönetim odağında halk toplantıları, yurttaş kurulları ve kent konseyleri olarak sıralanabilir (Önder, Özgür, 2013, s. 315-321). Yerel Yönetimlerin katılımın artırılması ile hem yerel düzeyde hizmet veren çalışanların hem de yerel halkın yönetim sürecinde ki motivasyonları artmaktadır (Oruç ve Bayrakçı, 2018, s. 464).

Siyaset Bilimi'ne ait bir kavram olarak değerlendirildiğinde katılım; aktif bir siyasi rol üstlenmeyi ve keza katılımı da bir hak konusu olarak ayrıca ele almayı gerektirmektedir. Siyasal bir varlık olarak insan sahip olduğu siyasi konumun gerekliliklerini temsil mekanizması ile demokrasinin özüne de uygun olarak gerçekleştirdiğinde ortaya çıkan sonuç yine aynı halkın kendisi için kendi adına karar verdiği bir demokrasi ortamı oluşturmaktadır. Bu sebeptendir ki yerel katılım demokrasinin doğrudan uygulanabilirliğini artırarak demokrasiyi tabana yaymaktadır.

Kamu hizmetlerinin sürdürülmesi konusunda merkezi yönetimin üzerine düşen görevler genel kapsamlı faaliyetleri sürdüren gruplar ya da toplumsal katmanlar arasında bulunan ilişkileri belirlemektedir. Yerel yönetimler ise sürdürdüğü yerel politikalarla tutum ve çıkarlar arasındaki etkileşimi belirlemektedir. Yönetim kademesinde seçilecek yönetim şekli ise toplumun refahının artırılabilmesinin yanında demokrasinin yaygın bir hale getirilebilmesi konusunda büyük bir sorumluluğa sahiptir. Ortaya çıkabilecek tüm sorunların çözümünde ise toplumsal gelişimin sağlanabilmesi ve bu bağlamda da yerel yönetimlere özen gösterilmesi gereklidir (Armağan, 2006, s. 85).

2.13.2. Siyasal Katılım

Eski Yunan uygarlığında ortaya çıkan siyasal katılım günümüze gelene dek siyaset felsefesinde oldukça önemli bir yer edinmiştir. Bununla birlikte siyasal katılım kavramı demokraside pek çok değişime sebep olmuştur. 1990 yılına gelindiğinde siyasal katılımın yalnızca bir araç olarak görülmediği ve başlı başına demokratik bir amaç haline geldiği görülmektedir. Günümüzde gelinen noktada bir değerlendirme yapıldığında ise, bir siyasal rejimin demokratikliği kapsamında kabul gördüğü söylenebilir. Bununla birlikte siyasal katılım, siyasi sistemin meşruiyetini belirleyen en önemli aktörlerden birisi olarak görülmektedir (Nacak, 2007, s. 60).

Küreselleşen dünyada siyasal katılım farklı perspektiflerden ele alınabilir. Siyasal katılım vatandaşlık kısıtında kalarak ulus ve vatandaşlık ikilisinin birbirinden bağımsızlaşmasına hizmet edebilirken bazı durumlarda da katılım bireyin kendisini yalnızca seçmen olarak addetmeyip, salt oy kullanma eyleminin dışına çıkarak demokrarikliğe ve yönetime dahil olduğu bir olgu halini almaktadır (Kadıoğlu, 2008, s. 2).

Halkın pek çok ülkede sandığa giderek oy kullandığı günümüz toplumlarında siyasal katılıma iki farklı şekilde yaklaşıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, siyasal

katılımı temel olarak modernliğin bir simgesi olarak değerlendiren yaklaşımdır. İkincisi ise, siyasal katılımı kişisel çözümleme seviyesinde görmektedir. Bu bağlamda ikinci kategoride kişiye oy vermeye ya da siyasi gösterilerde yer almaya iten nedenlerin irdelenmesine odaklanılmaktadır (Zeren, 2007, s. 12).

Tüm bunların yanı sıra siyasal katılmanın belirli bir biçimi ve düzeyi olmadığını söylemek de mümkündür. Anayasada bir hak olarak belirlenen yerel seçimlerde oy kullanma, yapılan icraatları izleme, mecliste alınan kararlara katılım sağlama, bunları denetleme, gerektiği durumdaysa dilekçe hakkını kullanma gibi eylemlerinin tamamı siyasal katılımı ifade etmektedir. Bununla birlikte gerçekleştirilen pek çok çalışmayla katımlı yönetim anlayışının yerleştirilmeye çalışıldığı da görülmektedir. Örneğin meclis toplantısında getirilen gündem maddesinin belirlenmesi ve bu gündemin en az bir ay önceden ilan edilmesi zorunluluğu, yerel mecliste alınmış olan kararların askıya asılması ya da gerçekleştirilen toplantıların halka açık bir şekilde yapılması gibi tüm düzenlemeler katımlı yönetim anlayışı Halka benimsemektedir (Urhan, 2008, s. 100-101).

2.13.3. Geleneksel Katılım Yöntemleri

Toplumda sürdürülecek demokratik bir yönetim sisteminin sağlanması için gereken en önemli koşul siyasal katılımıdır. Siyasal katılımın en önemli yöntemi ise, seçimler yoluyla siyasal hayata katılabilmektir. Geleneksel katılma yöntemleri arasında bulunan bu yöntemin sonrasında ise referandum ve halk oylaması yöntemleri bulunmaktadır (Nacak, 2007, s. 66).

Seçimler yoluyla siyasal hayata katılım sağlama, farklı katılma yöntemleri ile kıyaslandığında hem daha az çaba harcanması gereken hem de daha kolay bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Seçimler yoluyla katılma yöntemine ulusal düzeyde daha fazla rağbet edildiği görülürken, yerel seçimlere pek fazla ilgi gösterilmemesi ise üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum beraberinde ise yerel düzeyde nüfuslu kişilerin yönetimi arzu ettiği şekilde ele geçirmesine sebep olmakta ve bu durumda da yerel demokrasiden arzu edilen sonuç elde edilememektedir. Görüldüğü gibi yerel halkın, yerel seçimlerde gerekli olan hassasiyeti göstermesi ve adaylara oy verme yoluyla kendi tercihini yapması büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü yerel yönetimlerde demokratik bir yönetim anlayışının benimsenmesi ve bunun uygulanabilirliği, yerelde yaşayan bireylerin yerel mecliste temsil ile paraleldir (Nacak, 2007, s. 66-68)

Yerel düzeyde demokrasinin sağlanabilmesi için sağlanması gereken bir diğer katılım şekli ise, halk oylaması yoluyla katılım sağlanmasıdır. Yerel düzeyde özerkliğin sağlanması, yerel halkın yönetime etkin bir şekilde katılım sağlaması, hem karar sürecinde hem de kararın uygulanmasına dair denetimlerde yerel halkın katılım sağlaması oldukça önemlidir (Pektaş ve Akın, 2010, s. 38). Yerel toplumun, yerel halk tarafından seçilmiş organlar tarafından yönetilmesi ise yerel yönetimlerin en önemli gerekliliğidir. Diğer taraftan seçim olmaksızın yerel yönetimlerin kurulması, kurulan birimlerin yerel yönetim kuruluşu olmaktan çıkmasına ve tamamıyla merkezi yönetimin parçası haline gelmesine yol açmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz tabloyu ortadan kaldırabilmek ve yerel demokrasiyi etkin bir hale getirebilmek için ise demokrasinin odak noktası haline getirilmesi ve demokrasi teorisinin yerel işleyişe dahil edilmesi gereklidir (Öner, 2006, s. 56). Burada halk yalnızca seçmen konumunda kalmamakta ve pek çok ülkede yönetsel etkinlikleri artıran bir role sahip olmaktadır. Demokratik yerel katılım, yerel bilinç ve kimliğin oluşmasına büyük ölçüde etki sağlayarak kültürel, sosyal ve ekonomik konuların gündeme gelmesine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda teşhis edilen sorunların sağlıklı bir şekilde belirlenmesi ile birlikte doğru çözümlerin üretilmesi mümkün hale gelmektedir. Halkın uygulamada yer alması aynı zamanda halkın daha istekli olmasına yardımcı olmakta ve hedeflenen amaca çok daha kısa bir zamanda ulaşılmasına yardımcı olmaktadır (İnan, 1998, s. 128).

Yerel halkın katılımı konusunda faydalanılan bir diğer yöntem ise referandum yoluyla katılım sağlanmasıdır. Referandumda hem ulusal hem de yerel düzeydeki konuların çözümünde halk görüşüne başvurulması ve sunulan çözüm önerilerinden hangisinin daha çok tercih edildiğinin belirlenmesi, gerçek eğilimin ortaya koyulmasında en etkili stratejidir. Referandum vatandaşa, yöneticinin aldığı kararları, uygulamaları ya da bazı durumlarda yöneticinin sergilediği politik stratejiyi onaylama ya da onaylamama imkanı sunmaktadır. Bununla birlikte gerçekleştirilen referandumlar özellikle çözümü zor, risk teşkil eden ve halk tarafından benimsenmesi gereken durumlarda faydalanılan etkin bir yöntemdir. Referandum yönteminin birlik ve beraberlik bilincinin gelişimi konusunda da büyük katkılar sağladığını söylemek mümkündür. Ancak bu durumun sağlanabilmesi için referandum yöntemiyle arzu edilen sonucun yönetenler tarafından da kabul görmesi ve uygulamaya koyulması gereklidir (Nacak, 2007, s. 69).

2.13.4. Modern Katılma Yöntemleri

Küreselleşen ve hızlı bir şekilde değişime uğrayan dünya şartları ve teknolojik gelişmelerle birlikte modern katılma yöntemlerinin çeşitliliği artış göstermiştir. Bununla birlikte halkın siyasal hayata çok daha kolay bir şekilde katılım sağlaması da mümkün hale gelmektedir. Modern katılma yöntemlerinden en çok tercih edilenlerden birisi elektronik yollarla katılım şeklinde tanımlanabilir. Günümüz koşullarında belediyelerin web sayfaları tasarlayarak kurum ve kişilere hizmet ya da bilgi sunduğu bilinmektedir. Bu şekilde yerel yönetimlerin interneti kullanarak kurduğu web sayfalarına, elektronik kamu bilgi ağı adı verilmektedir. Bu ağların en önemli amacı yerel yönetimlerin çok daha demokratik bir hale gelmesi ve daha kolay ulaşılabilir bir yere koyulmasıdır. Farklı bir amaç ise bu sayfaların sunduğu bilgilere her an ulaşılabilmesi ve dolayısıyla da vatandaşın bilgiye erişiminin hızlı hale getirilebilmesidir. Bu durum siyasi alanda yönetime aktif bir şekilde katılım sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Elektronik kamu bilgi ağlarından en önemli beklenti ise, yerel yönetim biriminde çalışmakta olan ya da yaşayan vatandaşların herhangi bir bilgisayardan ya da tableten yerel yönetimlerle alakalı bütün bilgilere ulaşabilmesini sağlayabilmektir. Bütün bunlara ek olarak yerel yönetim çalışanları ve vatandaşlar arasında hızlı ve kolay bir şekilde iletişim kurulması da elektronik kamu bilgi ağlarının amaçları arasında yer almaktadır. Bu yöntemler doğrultusunda vatandaşlar, bütün konularla ilgili bilgi sahibi olabilmekte ve sorunlarıyla alakalı ikili bir iletişim kurma şansına erişmektedir (Nacak, 2007, s. 70-71).

Bir diğer modern katılım şekli ise yerel meclis toplantıları yoluyla katılımdır. Bu katılım meclisin karar yetkisine bir sınırlama getirmekte ve bu yetkiyi kentlilere devretmektedir. Ancak belediye meclisine katılım sağlayan vatandaşların sorduğu sorular ve görüşleri kapsamında ortaya çıkan eğilimler, medyanın katkısıyla meclis kararları üzerinde etki yaratmaktadır (Demir, 2008, s. 53). Bu bağlamda gelişen teknoloji ile beraber sürekli olarak gelişime uğrayan sosyal medyanın etkin bir gücü olduğu söylenebilir.

Son olarak kamuoyu araştırmaları yoluyla katılmadan bahsetmek gerekir. Yerel yönetimlerin gerçekleştirilen kamuoyu araştırmalarına özen göstermesi ve yerel halkın genelini kapsayacak şekilde çalışmalarını yapması gereklidir. Türkiye’de bu konu önemle üzerinde durulan bir konu olmakla birlikte 5393 sayılı Belediyeler Kanunu’nda yer alan 15. madde ile kapsam altına alınmaktadır. Bu maddede belediyelerin, yerel halkın belediye hizmetleri ile alakalı düşünce ve görüşlerini tespit etmek için kamuoyu

araştırması yapacağı ve bunun önemli bir gereklilik olduğu üzerinde durulmaktadır (Nacak, 2007, s. 73-74).

2.14. Yerel Yönetimlere Kadının Siyasal Katılımı

Dünya geneline bakıldığında özellikle son yıllarda katılım kavramının çok önemli bir hal aldığı ve aynı zamanda yerelliğe de özen gösterildiği görülmektedir. Bu bağlamda kadının siyasal katılımının yerel düzeyden bağımsız bir şekilde ele alınması mümkün değildir. Türkiye’de kadının yerel yönetimlere katılım sağlaması ve ortaya çıkan yetersizliğin giderilebilmesi için öncelikli olarak dünyada kadın katılımını incelemek oldukça önemlidir.

Kadının siyasi talepleri 18. yüzyılda meydana gelen gelişmelere paralel bir şekilde kendini göstermiştir. Özellikle Batı ülkelerinde Sanayi Devriminin ortaya çıkardığı etkiler ve 1789 yılında yaşanan Fransız Devriminin etkisi ile beraber eşitlik kavramının gündeme gelmesi, kadının siyasi haklarına dair bilinçlenmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda ortaya çıkan mücadeleler ise öncelikle İngiltere’de ve Fransa’da deneyimlenmiştir. Sonrasında ise dünya geneline yayılan bu mücadele, kadının siyasi haklarını elde edebilmesi adına örgütlenmesine sebep olmuştur. Yaşanan tüm mücadeleler neticesinde, farklı ülkelerde farklı zaman ve farklı süreçlerle kadın haklarının kazanılması mümkün hale gelmiştir (Çadır, 2011, s. 25). 1970 yılından sonra kadın araştırmalarının farklı bir alan olarak ortaya çıktığı bilinmektedir. Gerçekleştirilen çalışmalar kadının siyaset ile ilgili gerçeklerin farkına varmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda, siyasal katılımın sınırlı bir kapsamda ele alındığı ve bu anlayışı değiştirecek farklı yaklaşımların sunulması gerektiği anlaşılmıştır. Burada siyasal katılımın yalnızca mecliste gerçekleştirilen etkinlikler olarak algılanmaması gerektiği ve siyasetin yalnızca erkek deneyimlerini merkeze alan bir süreç olmaması gerektiği farkına varılmıştır. Ancak siyasetin eril bir düzen olarak algılanması ve siyasal katılımın yalnızca meclislerle sınırlandırılması, kadının deneyiminin göz ardı edildiğini göstermektedir. Feminist kuramcılar tarafından açığa çıkartılan bu durum zaman içerisinde tüm kadınların dikkatini çekmeye başlamış ve bu konuda gerçekleştirilen mücadelelerde daha fazla organize olunmasına yol açmıştır (Sağıt, 2016, s. 51). Tan (2008), dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde kadının erkekle eşit olmadığını ve zaman içerisinde sürekli ya da süreksiz olarak ayrımcılığa uğradığını ifade etmektedir. Bu durumu toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklere dayandıran

araştırmacı gelişmiş ülkelerde bu eşitsizlik durumunun daha az dikkat çektiğini de söylemiştir. Araştırmacıya göre özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu ayrım daha net bir şekilde gözlenmektedir. Kadın ve erkek arasındaki ayrımcılığa dikkat çeken bir diğer araştırma ise Sancar Üşür (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı dünya genelinde yerel siyasete katılımının ulusal katılımdan daha yüksek olmasının en önemli sebebinin yerel yönetimlere kadın katılımının sağlanabilmesi olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacı yerel siyasetin genellikle kadının sahip olduğu toplumsal sorumluluklarına odaklandığını belirtmekle birlikte bu durumun kadının yerel yönetimlere dahil olmasına sebep olduğunu açıklamıştır. Araştırmacı dünya genelinde yaşanan bu durumun tersine Türkiye’de ters bir eğilimin ortaya çıktığı üzerinde de durmaktadır. Konuyla ilgili Türkiye’de yerel yönetimlerin yalnızca küçük ticaret, kentsel altyapı, arsa ya da imar gibi işlerle ilgilendiği ve dolayısıyla da ticari kesimin etkisi ile şekillendiği ifade edilmektedir. Bu durum da Türkiye’de kadınların, yerel siyasete katılımına uygun olmayan koşulların oluşmasına sebebiyet vermektedir.

Dünya geneline bakıldığında Türkiye’de yerel siyasete kadın katılımının daha az olmasının önemli sebeplerinden birisi Türkiye’de merkeziyetçi yapının güçlü bir şekilde sürdürülmesidir. Bu durum, doğrudan yerel siyasetin ulusal siyasetin bir uzantısı haline gelmesine yol açmakla birlikte, merkeziyetçi yapının egemenliği baskın çıkmaktadır. Kadın katılımının yerel siyasette daha az olmasının bir diğer sebebi ise, yerleşim birimlerinin küçülmesi ile beraber ataerkil toplum yapısının daha etkin bir şekilde hissedilmesidir. Bu durum kadına geleneksel rollerin daha fazla yüklenmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla yerel yönetimlere katılım da kadının önüne büyük bir engel konulmakta ve eril düzen ortadan kaldırılmaktadır (Şahin, 2011, s. 25).

Gökulu (2013) yapmış olduğu bir çalışmada kadının yerel siyasette düşük bir oranda temsil edilmesinin en önemli sebebinin bu konuda uygulanan ulusal politikalar ve kota uygulamaları olduğunu ifade etmektedir. Yapılan uygulamaların ve politik kararların yerel düzeyde yönetici kademelerinde uygulanmaması ile birlikte kadının yerel siyasete katılımı kısıtlanmaktadır. Genel perspektiften bakıldığında kadının siyaset içerisinde daha fazla yer bulabilmesi partilerin iç disiplin yoluyla aldığı kararlarla sağlanmaktadır. Bununla birlikte ulusal düzeyde belirlenen kotalar da kadın katılımı önünde önemli bir belirleyicidir. Buradan yola çıkıldığında ulusal düzeyde alınan kararların yerel düzeyde de uygulanması gerektiğini söylemek mümkündür.

Tüm bu bilgilerden hareketle dünya genelinde yerel siyasete katılımında erkek ve kadın arasında eşitliğin sağlanmadığı söylenebilir. Ancak özellikle son yıllarda kadın katılımının artış gösterdiği de yadsınamaz bir gerçektir. Ülkelerin sürdürülebilir hale getirmeye çalıştığı kota uygulamaları gibi katılımın artmasına yönelik gerçekleştirilen uygulamalar yerel siyasete büyük ölçüde etki etmektedir. Dolayısıyla bu politikaları sürdürülebilir hale getirmekle birlikte yerel siyasette kadın katılımının artırılması mümkün hale gelecektir.

2.14.1. Yerel Yönetimlerde Kadın Aktörler

Özellikle gelişmiş ülkelerde demokrasiye sahip çıktığı göz önünde tutulduğunda kadınların uzun bir süredir oy kullanma hakkını erkeklerle paylaştığı ve seçimlere aday olarak dahi katılım sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte demokrasiyi her alanda yaşatan ülkelerde biçimsel eşitlik kendini göstermektedir (Phillips,1995, s. 82). Erkek ve kadının oy kullanma oranlarına bakıldığında yerel politikada ortaya çıkan tablonun ümit verici olduğu görülmektedir. 1983 yılından sonra kadın temsilciler Alman yerel meclislerde %13'lük bir dilimi temsil etmeye başlamıştır. Fransa'da bu oran %14, İngiltere'de %14,4, İskoçya'da %11,1, Kuzey İrlanda bölge meclislerinde ise %7,9 dur. 1985 yılından sonra ise kadınlar Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) belediye ve ilçe yönetim organlarının %14'ünü temsil etmeyi başarmıştır. Ancak parlamentodaki erkek ve kadın üye sayılarına bakıldığında bu oranların daha düşük olduğu dikkat çekmektedir (Phillips, 1995, s. 82-83). Türkiye'ye bakıldığında da kadının konumunun çok farklı olmadığı söylenebilir. Mustafa Kemal Atatürk'ün yaptığı devrimlerle birlikte Türk kadını Belediye seçimlerine seçmen rolüyle katılım sağlamaya başlamış ve hatta aday olma şansını da elde etmiştir. 1930 yılında kabul edilen Kanunla birlikte kadınlar Belediye seçimlerinde hem seçmen hem de aday olma hakkına kavuşmuştur. 1933 yılında Köy Kanunu'nda yapılan değişiklikle birlikte ise kadınlar köyde muhtar olma hakkına kavuşmuş ve ihtiyar meclisinde seçilme hakkı elde etmiştir. Yapılan yasal düzenlemelerle birlikte Türk kadınının çok önemli siyasal kazanımlar elde ettiğini söylemek mümkündür. Ancak bu kazanımlar yalnız başına kadın katılımını istenen düzeye ulaştıramamıştır (Çağlar, 2011, s. 68).

Kadının hem yerel yönetim hem de yerel siyasetteki temsil oranlarına bakıldığında siyasal hakların kullanımı açısından oldukça önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Özellikle yeniden üretime odaklanan toplu tüketim hizmetleri niteliğine sahip olan yerel hizmetler, kadının günlük hayatını direkt olarak etkileyen sonuçları doğurmaktadır. Bununla birlikte kadının yerel siyasete katılımı iki ayrı şekilde gerçekleşmektedir. Bunlardan birincisi kadının siyasal aktör olarak yerel yönetimde söz hakkına sahip olması şeklinde gerçekleşmektedir. İkincisi ise, kent kullanımı kapsamında yerel yönetimlerin kararlarından etkilenen kadınların katılımını tanımlamaktadır. Türkiye genelinde bir değerlendirme yapıldığında her iki kategoride de kadın temsilinin yeterli seviyeye ulaşmadığı görülmektedir. Siyasal aktör olarak kadın katılımı değerlendirildiğinde ise oranların oldukça düşük olduğu ancak parlamentodaki kadın oranının bunlardan da düşük bir seviyede olduğu dikkat çekmektedir (Şahin, 2011, s. 24).

Türkiye genelinde yerel siyasete katılımın parlamentoda temsil düzeyinden daha az olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Şahin (2011) yapmış olduğu bir araştırmada yerel meclisteki kadın oranının ortalamasının Orta Amerika'da %24, Afrika'da %30, Latin Amerika'da %26 Avrupa'da ise %24 olduğunu ifade etmiştir. Türkiye geneline bakıldığında ise bu oranın yalnızca %2,5 olduğu görülmektedir.

2.14.2. Kadın Meclis Üyeleri ve Kadın Meclisleri

Türkiye'de kadın meclislerinin gündeme gelmesi 1990'lı yılların sonlarına denk düşmektedir. Kadın meclislerinin ortaya çıkması kadınların örgütlenmesi kadar yerelde kadının siyasal temsili için de oldukça önemlidir. Kadın meclislerinin temeline bakıldığında ise "Gündem 21" adıyla bilinen küresel bir eylem planına dayandığı görülmektedir. Gündem 21'in yapmış olduğu çağrı ile gerçekleştirilen 1998 yılındaki Antalya Kadın Meclisi, kadının siyasal temsilini vurgulayan etkinliklerden birisidir. Meclis, farklı siyasi partilerden, belediye meclislerinden, meslek odalarından ve kamu kurum ve kuruluşlarından katılımcıları bir araya toplamıştır. Farklı yerel aktörleri toplayan Antalya Kadın Meclisi, kadının kamusal alanda daha güçlü bir varlığa sahip olabilmesi ve kadın temelli politikaların üretilmesi gibi farklı hedefleri gündeme getirmiştir. Bununla birlikte yine Antalya Kadın Meclisi'nde, kadın enstitülerinin kurulması ve gezici niteliğe sahip olan kadın sağlığı danışma birimlerinin oluşturulması gibi projeler gündeme getirilmiş ve bu kapsamda faaliyetlere başlanmıştır (Sağır, 2003, s. 35).

Gündem 21'in en önemli amacı ülkelerdeki yerel yönetimlerin kadının etkin bir şekilde katılım sağlayacağı programları geliştirebilmesi ve bunların uygulanabilmesidir. Özellikle karar alma, planlama ve bu planları uygulama sürecine kadını dahil etmeye çalışan Gündem 21, kadının daha önemli bir yere gelebilmesi konusunda çalışmaktadır. Burada kurulan kadın meclisleri, kadının her konuda farklı bakış açılarına sahip bir yurttaş olduğu gerçeğinden yola çıkmakta ve bu bağlamda kadın sorunlarını yerel yönetim sürecine taşımayı hedeflemektedir. Böylece bütün kadınların yönetim sürecine ve siyasal düzene katılımının sağlanması hedeflenmektedir. Tüm bunlara ek olarak seçmenlik dışında yerel demokrasiye katılım sağlama ve yerel süreçlerle bağlantı kurma imkanı bulunmayan örgütsüz kadınların da sürece dahil olması ve onların da katılımının sağlanması üzerinde durmaktadır (Şahin, 2011, s. 40).

Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV) tarafından organize edilen İyi Yönetişim Programı ile Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği'nin birlikteliği ile Giresun, Ordu, Şanlıurfa ve Bursa'daki kadın meclislerinden kadınlara ulaşılmış ve bu temsilciler İstanbul'da gerçekleştirilen bir organizasyonda buluşturulmuştur. Bu kapsamda Şanlıurfa'dan gelen kadın katılımcılar "Yerel Eşitlik Eylem Planları Hazırlama Sürecinde Kadın Meclisi ve Yerel Yönetim İlişkisi"ne yönelik bir sunum gerçekleştirmiştir. Tüm bunlara ek olarak organizasyona dahil olan kadın meclisi üyeleri, yerel eşitlik komisyonlarının işleyişine dair bilgi alışverişinde bulunmuştur (TESEV, 2019).

Türkiye genelinde pek çok alanda faaliyet gösteren kadın meclislerini geniş katılımlı bir şekilde bir araya getiren ilk organizasyon ise 2014 yılında gerçekleştirilen "Kent Konseyleri Kadın Meclisleri Söke Buluşması" olmuştur. Gerçekleştirilen organizasyona 40 ayrı il ve ilçeden kadın meclisi temsilcileri katılım göstermiş ve gerçekleştirilen oturumlarda kadın meclisinin yönergelerde bulunan ekip çalışması, demokrasi, yönetim, kadın dostu kent, demokrasi ve cinsiyete duyarlı bütçeleme gibi farklı kavramlar ele alınarak kadının kentsel faaliyetlere daha fazla katılım sağlaması gerektiğine yoğunlaşmıştır. Birincisi Söke'de gerçekleştirilen bu buluşmanın ikincisi ise Türkiye genelinde 131 temsilcinin de katılımıyla birlikte 2014 yılında Datça'da yapılmıştır (Örselli vd., 2016, s. 992). İzmir'de bulunan "Kadın Meclisi Kadın ve Siyaset Çalışma Grubu" farklı üniversitelerle işbirliği yaparak yerel siyaset akademisi başlığı altında bir eğitim projesi yürütmeye başlamış ve bu kapsamda katılımcı olan kadınlara

yerel siyaset akademisi sertifikası verilmiştir. Eğitim süreci kapsamında yerel siyasette kadın olabilmek, dünyada ve Türkiye’de yerel siyasette kadının yeri, kadın dostu bir şekilde gerçekleştirilen yerel yönetim örnekleri ve yerel demokrasiye kadın katılımı gibi pek çok konuda dersler gerçekleştirilmiştir. İlgili dersler aralarında akademisyenlerin de bulunduğu uzmanlar tarafından verilmiştir (İzmir Kent Konseyi, 2015). 2011 yılında “Bursa Kent Konseyi Kadın Meclisi” üyeleri kadınlara yönelik sağlıkla alakalı eğitim seminerleri düzenlemiş ve bu kapsamda vatandaşların bilgilendirilmesine yardımcı olmuştur. Yine aynı meclis, 2012 yılında birinci dereceden deprem bölgesinde bulunan bütün vatandaşlara doğal afetler hakkında eğitim semineri yapmıştır (Bursa Belediyesi, 2011).

Türkiye’de kadın meclisleri kapsamında sürdürülen çalışmaların çeşitliliği yerelde kadınların farklı hizmet sunumlarında daha görünür kılınmasına odaklanırken, kadının tüm uygulamalarda daha etkin bir yapıya sahip olmasına olanak tanımaktadır. Yine bahse konu olan örneklerden birisi “Adana Kent Konseyi Kadın Meclisi” tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma grubu ise “Adana Kadın Dayanışma ve İlk Adım Merkezi” ile koordinasyon kurarak etkinliklerini sürdürmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen bütün çalışmalar kadının daha görünür kılınabilmesi adına sürdürülmekte birlikte haftanın beş günü dönüşümlü bir şekilde yapılmaktadır (Adana Kent Konseyi, 2015).

Kadın meclisleri, kadının siyasete katılımının yanı sıra üretim faaliyetlerinde de aktif bir şekilde rol alabilmeleri için farklı girişimleri gerçekleştirmektedir. Örnek olarak Denizli Kadın Meclisi’nin, Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü ile imzaladığı protokol verilebilir. Bu protokol kapsamında nakış, dikiş, yemek, bilgisayar ya da hasta bakımı gibi farklı kurslar verilmeye başlamıştır (Şahin, 2011, s. 91).

2.15. Yerel Siyasete Yönelik Gerçekleştirilen “Yarın İçin Bugünden” Kampanyası

Avrupa Birliği süreciyle beraber Türkiye’nin çok hızlı ve büyük dönüşümler geçirdiği bilinen bir gerçektir. Cumhuriyet tarihinin en hızlı dönüşümlerinden birisi yaşanırken kadınların da sürece dahil olabilmek adına atağa geçtiği görülmektedir. Kadın cinayetleri ve zina tartışmaları kapsamında Türk Ceza Kanununun (TCK) hazırlık aşaması ve kanunun mecliste görüşülmeye başladığı esnada oldukça başarılı bir

performans sergileyen Kadın Adayları Destekleme Derneği (KA-DER), kadın katılımının yerel yönetimlerde daha fazla olabilmesi ve kadın temsilini artırmayı hedefleyen bir kampanya başlatmıştır. KA-DER Ankara başkanı olan Üstün (2005) kampanyanın 2002 genel seçimlerinden sonra ortaya çıktığını ifade etmiştir. Bu bağlamda Üstün, Türkiye'nin baskın bir seçim ülkesi olduğunu ifade etmekle birlikte siyaseti belli grupların gerçekleştirmesi sonucunda her seçimin kadınlar için bir baskın niteliğinde olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte gerçekleştirilen toplantıda 2004 yerel seçimlerine odaklanıldığını ifade eden Üstün, bu konu üzerinde yoğunlaşmaya istekli kadınlarla bir araya geldiğini ifade etmiştir (Bianet, 2005).

2003 yılında ise yerel siyaset çalışma grubunu kuran kadınların girişimi ile başlangıç yapılan "Yarın İçin Bugünden Kampanyası" dahilinde iki yıl sürecek hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Bu stratejiler kapsamında yerel kadın örgütleri ile yerel siyaset alanında etkinlik gösterecek bağlantılar kurulmuştur (Bianet, 2005). Yerel siyasete kadın katılımını artırmak için başlatılan bu kampanyanın temel amaçları ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Arıboğan, 2009, s. 13);

- Öncelikle kadın örgütlerinin yerel siyasete katılım için etkinlikte bulunmalarının sağlanabilmesi,
- Kadınların yerel yönetime katılımını ve adaylığını artırmak için teşvikleri gerçekleştirmek,
- Siyasal partilerin yerel yönetime kadın katılımını sağlayabilmek için farklılık yaratabilmek,
- Toplumun cinsiyet eşitliğine dair bilincinin ve duyarlılığının artmasına yardımcı olabilmek,
- Son olarak da yerel siyasetin cinsiyet eşitliğine yönelik bakış açısını geliştirebilmek programın amaçları arasında yer almaktadır.

2003 yılında oluşturulan kampanyanın ilk yıllarında kadınların örgütlenmesi ve kadın örgütlerinin faaliyetlerinin artırılmasına odaklanılmıştır. Sonrasında ise kadınların yerel yönetime katılımının teşvik edilmesi, cinsiyet eşitliğine yönelik bilincin artırılması ve sosyal medyanın konuya dair ilgisini artırabilmek için çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarına ek olarak siyasi partilerin kadınlara yönelik eğitimler düzenlenmesi de sağlanmıştır. Gerçekleştirilen iki yıllık

program kapsamında pek çok faaliyet yapılmıştır. Yapılan faaliyetleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Aksoy, 2018, s. 44):

- 2003 yılının ikinci yarısında konuya dair 23 adet eğitim yapılmıştır. Yapılan eğitimlerin toplumda yer alan tüm kadınlara ulaşabilmesi için sendikalar, kadın örgütleri ve siyasi partilerle gecekondü bölgeleri de içinde bulunmak üzere farklı kesimlere ulaşılmıştır,
- Yerel yönetimlerle kadınlar ve kadın örgütleri arasındaki iletişimin güçlendirilmesine çalışılmıştır.
- İki kitaba ek olarak beş ayrı broşür yayınlanmıştır,
- İzmir, Denizli, Antalya ve Ankara'da kadınların yerel siyasete katılımını artırbilecek toplantılar yapılmıştır,
- Kadınların yerel seçime katılımına dair iki adet değerlendirme toplantısı gerçekleştirilmiş ve bu toplantıda akademisyenler, yerel basın, parlamenterler ve kadın belediye başkanlarının bulunmasına özen gösterilmiştir.

216. Birleşmiş Milletler Ortak Programı Olan "Kadın Dostu Kentler" Projesi

Kadınların eğitim, sosyal hizmet ve sağlık gibi olanaklara, farklı alanlarda istihdam olanaklarına, kapsamlı ulaşım, konut, güvenlik gibi kentlerine, şiddete maruz kaldığı durumlarda hakkını savunacak mekanizmalara erişimine ve yerel yönetimin karar alma sürecine eşit bir şekilde katılımını sağlayarak onların erkeklerle beraber kentsel hayatın bütün alanlarında eşit bir şekilde yer almasını destekleyen kentler, kadın dostu kentler olarak adlandırılmaktadır (Kadın Dostu Kentler, 2023).

Çok uzun yıllardır süregelen kadın ve erkek eşitliğine dair tartışmalar, kadının kentsel yaşamdaki yerine dair pek çok alanda sürdürülmüş ve hiçbir zaman tam anlamıyla çözüme ulaşamamıştır. Kadının siyasal düzende yeteri kadar yer almaması ve temsil edilmemesi ise yerel yönetimlerde doğrudan etki yaratmaktadır. Kadının siyasetteki yeri göz önünde tutulduğunda ise yerel siyasetteki konumlarının çok daha geride olduğunu söylemek mümkündür. Bu gerçeklerden hareketle yola çıkan BM, kadının kentteki ve kent yönetimi süreçlerindeki konumunu güçlendirebilmek için kadın dostu kentler projesini ortaya koymuştur. İlgili proje kapsamında ilk olarak kadının kent hayatındaki sorunları giderilmeye çalışılmış ve sonrasında ise kent yönetimine katılımının artırılmasına odaklanmıştır (Aksoy, 2018, s. 46).

217. Kadınların Yerel Yönetimlere Katılımda Karşılaştığı Sorunlar

Kadınların yerel yönetimlere katılımında karşılaştığı sorunları incelemeden önce kadınların genel olarak siyasete katılımını engelleyen faktörlere odaklanmak gereklidir. Kadının siyasete katılımı önündeki en önemli engellerden birisi toplumsal yapıdır. Toplumun kadına attığı geleneksel roller kadının yalnızca aile içerisinde sürdürülen faaliyetlerle sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla kadının en önemli faaliyet alanı olarak "ev" öne çıkmaktadır. Buradan yola çıkıldığında erkeğin faaliyet alanının "ev dışı" olduğunu söylemek mümkündür. Görüldüğü gibi ev dışı faaliyet alanına sahip olan erkeklerin, kadınlara nazaran siyasete katılımı çok daha kolay bir hal almaktadır. Kadın ve erkek arasında ortaya çıkan toplumsal rollerin yanı sıra erkeğin siyaset konusunda kaynaklarını ve becerisini kadına göre daha fazla kullandığı da söylenebilir (Türel ve Çağlar, 2010, s. 24). Toplumsal cinsiyet rolleri ile meydana gelen bu yapı içerisinde siyasetin erkek işi olarak görülmesi ve kadının yalnızca ev içi alanda aktif bir şekilde hareket edebilmesi, kadının siyasete ilgisini de olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda ailelerin siyasi hayata dair ilgisi ya da siyasal hayattan uzak kalışı da kız çocukları üzerinde pozitif ya da negatif yönde etki yaratabilmektedir (Negiz, 2008, s. 227). Her ne kadar kadınların ev içi unsurlar erkeklerin ise ev dışında ki kamusal alanla ilişkili olarak konumlandırıldığı ve buna dayanılarak oluşturulan toplumsal cinsiyet rolleri kadının kamusal alandan yani beraberinde aktif siyaset öznesi olmaktan uzaklaştırdığı söylenebilir olsa da günümüzde yaşanan gelişmeler sonucunda bu ayrım flulaşmış ve sürdürülebilirliğini yitirmeye başlamış durumdadır.

Toplumların dayattığı cinsiyete dayalı işbölümü, kadının toplumsal yaşam deneyimlerinin tamamının aile ya da yakın çevreyle sınırlanmasına sebep olmaktadır. Bu sayede kadınlar kendi yaşamları ile alakalı sorunların siyasetle alakalı kısmına karşı ilgisiz ve savunmasız kalmaktadır. Cinsiyete dayalı bir şekilde ortaya çıkan bu iş bölümünün farklı zihniyet tarzlarına zemin hazırlaması ise kadının siyasal hayattan dışlanmasını doğallaştırmaktadır. Kadının ortaya çıkan bu cinsiyet rollerine dair sorunlarını siyasal süreçlere taşınması ve siyasete katılım sağlaması için üstesinden gelmesi gereken en önemli engel ise, aile ve siyasetin bağdaşmadığına dair yaygınlaşan kanaatin ortadan kaldırılmasıdır (Sancar Üşür, 2000, s. 204).

Toplumsal cinsiyet rollerine yönelik olarak kadının aleyhine sürdürülen ataerkil düşünce, ataerkil tutumlar ve ataerkil söylemler kadının ulusal ve yerel düzeyde siyasete

katılımını negatif yönlü bir şekilde etkilenmektedir. Ortaya çıkan toplumsal cinsiyet rollerine bağlı bir şekilde kamusal alanın erkek egemen bir alan olarak değerlendirilmesi, siyasetin de erkek egemen bir yapıya sahip olmasına sebep olmaktadır. Tıpkı ulusal siyasette de olduğu gibi yerel siyasette erkek tarafından rant paylaşımı için sürdürüldüğünden, kadınlar açısından demokratik bir yapının oluşturulması mümkün hale gelmemektedir. Bu sebeple yerel siyaset algısının eşitlik ve farklı değerler üzerinden yeniden oluşturulması gerekmektedir (Pınarcıoğlu, 2011, s. 75).

Siyasal katılıma dair gerçekleştirilen bütün çalışmalar, erkeğin kadına nazaran siyasal yaşama daha fazla katılım gösterdiğini öne sürmektedir. Ortaya çıkan bu fark, erkek ve kadınlara çok küçük yaştan itibaren benimsetilen davranışlarla ve beklentilerle alakalıdır. Bununla birlikte bahse konu olan süreç, aile içerisinde başlayıp eğitim kurumlarında da sürmektedir. Dünya genelinde günümüzde halen daha sürdürülen kalıplaşmış tutumlar sebebiyle kadınlar, siyasal hayatın dışında tutulmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz tablo ise siyasal katılımın her seviyesinde görülmektedir. Kadın ve erkeğin siyasal davranışları arasında da belirgin farklılıklar olduğunu söylemek mümkündür. Ancak son dönemde kadın ve erkek arasındaki farkların azalma eğilimi sergilediği görülmektedir. Kadının eğitim düzeyinde meydana gelen artış ve çalışma hayatına daha aktif bir şekilde katılım göstermesi ile beraber meydana gelen bu değişim, toplumsal rollerin değişikliğe uğraması konusunda da etki yaratmaktadır. Günümüzde kadın, siyasi süreçlerle daha fazla ilgilenmekte ve kadın haklarını daha bilinçli bir şekilde savunmaktadır (Negiz, 2008, s. 228).

Dünya genelinde olduğu üzere Türkiye'deki siyasi hayatta da erkek normlarının egemen olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet rolleri gereğince erkekler güçlü olmak, rekabet edebilmek ya da para kazanmak gibi farklı değerlere yönlendirilmektedir. Bu değerlerin tamamı da zaman içerisinde siyasete taşınmıştır. Buradan yola çıkıldığında siyasetin sahip olduğu tüm bu değerlerin, kadınlara uzak kaldığını söylemek mümkündür. Çünkü kadın doğduğu andan itibaren tüm hayatı boyunca yalnızca ailesini ve çocuklarını düşünmeye itilmektedir (Sancar Üşür, 2000, s. 208). Bu açıdan kadının aktif bir şekilde siyasette yer almasının önüne geçen faktörlerden birinin teknik anlamda bilgisizlik olduğunu söylemek de mümkündür. Kadın genellikle geleneksel toplumsal yapıdan kaynaklanan farklılıklar ya da ekonomik yetersizlikler gibi sebeplerle siyasetten uzaklaşmaktadır. Ortaya çıkan bu durum ise kadının teknik yetersizliğine ve kendine güveninin azalmasına sebep olmaktadır. Kadının siyasi katılımının önüne geçen bir diğer etken ise siyasi partilerin aday belirleme şeklidir. Ön

seçim, merkez yoklaması ve örgüt yoklaması şeklinde gerçekleştirilen usuller, kadın adaylar için bazı durumlarda avantaj meydana getirirse de genellikle dezavantaj oluşturmaktadır. Sivil toplum örgütlerine bakıldığında bir kadın adayı desteklediği doğrultuda bu aday ön seçimlerde kadınlar için bir avantaj meydana getirmektedir. Ancak bu avantaj parti içerisinde kadın örgütlenmesi olduğu durumlarda geçerli görülmektedir. Merkez yoklaması usulü ise bir partinin daha fazla kadın aday gösterme eğilimi sergilediği durumlarda avantaj haline gelmektedir. Merkez yoklaması usulünün dezavantajı, adayın lidere bağımlılığının artmasıdır. Tüm bunların yanında kadınlar açısından aday belirleme sürecinin şeffaflığı da oldukça önemlidir. Aday belirleme sürecinin önceden belirlenmesi kadının bu süreçte çalışmalarını gerçekleştirebilmesi ve süreci takip etmesi için büyük bir öneme sahiptir (Gökçimen, 2008, s. 46).

Kadının temsili ve siyasal katılımını etkileyen farklı bir unsur ise seçim sistemleridir. Seçim sistemleri genellikle nisbi sistemler ve çoğunluk sistemleri olarak iki ayrı şekilde kategorize edilmektedir. Nisbi sistemlerde kazanılmış olan sandalye ve oy sayısında daha eşit bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum koalisyon hükümeti olasılığının artmasına yardımcı olmaktadır. Çoğunluk sistemlerinde ise büyük partiler tipik bir şekilde kazandığı oylardan çok daha fazla sandalye elde etmektedir. Mecliste elde edilen sandalye sayısının fazla olması durumunda ise tek partili hükümetin kurulma olasılığı artış göstermektedir. Çoğunlukçu sistemler genel olarak olası hükümetler içinden bir tercih sunması ve istikrarlı bir hükümetin meydana getirilmesine yardımcı olması için savunulmaktadır. Buna karşın nisbi sistemler, hükümete çok daha geniş bir seçim temeli sunduğundan yürütme organı ve meclis arasında denge sağlayabileceğine inanılmakta, dolayısıyla da farklı bir bakış açısından savunulmaktadır (Heywood, 2007, s. 353). Görüldüğü gibi kadının yerel siyasette karar alma mercilerine katılım sağlaması ve bu merciler de temsilde pek çok faktör etki etmektedir. Kadının siyasal katılımına engel olan faktörlerin bütünüyle beraber özellikle küçük yerleşim alanlarında ortaya çıkan toplum baskısının ek bir faktör haline geldiğini söylemek de mümkündür (Altındal, 2009, s. 359).

2.18. Siyasette Kadın Katılımının Gerekliliği

Siyasetin her noktasında temsilin tüm toplumlara hitap edebilmesi için kadının temsilde hem nitelik hem de nicelik açısından eşit şekilde var olması gereklidir. Kamusal alanda olduğu gibi siyasal alanda da kadın ve erkeğin eşit noktada olabilmesi toplumun

genel sulh ve düzeni için oldukça önemlidir. Ancak toplum siyaset alanında kadın ve erkek açısından farklı beklentiler içine girmektedir. Yani erkeğin siyaset alanında var oluşuyla kadının var oluşunun tam anlamıyla aynı olmadığını söylemek mümkündür. Temsil için seçilen kadınların ilk olarak kadınlar için çalışmaları ve kadınlar için hareket etmesi çok önemli bir gerekliliktir. Siyasette temsilde nitelik açısından eşitliğin sağlanması isteniyorsa, kadınların bütüncül bir şekilde hareket etmesi, dayanışma içinde olması ve niceliksel anlamda varlığını geliştirmesi gerekmektedir (Aydın Yılmaz, 2015, s. 14-15). Siyaset, kadının ikinci plana atıldığı en bariz alanlardan birisidir. Erkek işi olarak görülen siyasetle alakalı öne çıkan ön yargılar ise erkekler tarafından sürekli yinelenerek kadınlar üzerinde bir çeşit baskı yaratmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen baskı siyaset alanının cinsiyetlendirilmesine sebep olmakta ve özne yalnızca bir tek erkekler olarak görülmektedir. Bu bağlamda kadınlara yönelik gerçekleştirilecek politikaların üretimi, karar alma ya da süreç yönetimleri erkeklerin tekeline bırakılmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz durum ise toplumun yarısından fazlasını meydana getiren kadınlar için çok büyük bir haksızlığın ortaya çıkması anlamına gelmektedir (Terkan, 2010, s. 121). Siyasette kadının da erkekler gibi kendini temsil edebilmesi, sorunlarını tespit etmesi ve bunlara çözüm üretebilmesi ayrıca tüm bunları birinci ağızdan dile getirebilmesi oldukça önemlidir. Kadınların siyasette işlevsel rol üstlendiği hallerde siyasi özne olan kadınlar kararlar alırken önceliklerini kadınlar nezdinde yapılacak iyileştirmeler olarak konumlandıkları hallerde bu durum şekilsel olarak kadın ve erkek ayrımcılığının yeniden üretilmesi gibi yorumlanması söz konusu olabilmektedir. Ancak var olan dengesiz temsil halinde ki dengenin sağlanmasında hızlandırıcı bir unsur olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Süreçler ve durumlar hakkında nesnel değerlendirmeler yapılırken konjonktürel koşulları ihmal etmemek varılacak yargıda önem taşımaktadır. Bu sebeple ise kadınların öncelikli olarak yine kadınlar adına alınacak kararlar ile iyileştirme çabasında bulunmalarını ayrımcılığın yeniden üretimi olarak yorumlanabilmesi için var olan demokratik koşullarda kadın ve erkek ayrımının herhangi bir açıdan hiç vuku bulmamış olması gerekmektedir ki denge halini bozan bir eylemden söz edilebilsin.

Ancak görüldüğü gibi kadının erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi yalnızca toplumsal hayatın bütün alanlarında kadınlara eşit hakların sağlanması ile gerçekleşecektir. Eşit temsil hakkı, eşit siyaset katılımı, eşit söz sahipliği ya da eşit çalışma hakkı, kadının toplumsal cinsiyet rollerinden sıyrılmasına yardımcı olacak ve onu özel alanının dışında da varlığını sürdürebilecek bir vatandaş haline getirecektir. Bunların

gerçekleşebilmesi için ise kadının siyasal alanda aktif bir şekilde yer alması ve kendi sorunlarını birinci ağızdan aktif bir şekilde dile getirmesi, bunlara çözüm araması ve bulunan çözümlerin doğru bir şekilde uygulandığını denetleyebilmesi gerekmektedir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 7-9).

Tarihi süreç içerisinde eril bir yapı halinde süregelen siyaset, erkeklerin rekabetçi ve yarışmacı bir şekilde hareket ettiği, aynı zamanda yalnızca kazanmaya odaklandığı bir alan haline gelmiştir. Ancak bu noktada kadının siyasette yer aldığı durumda toplumlar için daha kapsamlı bir çaba harcanacağını söylemek mümkündür (Kılıç, 2000, s. 10). Dolayısıyla toplumun bütününe yansıtan yerel ve ulusal tüm meclislerde cinsiyet açısından eşit ve adil bir yapının bulunması bir istek değil zorunluluk halini almaktadır. Temsilin yalnızca erkeklere ait olması kadının yok sayılması anlamına gelmektedir. Demokratik bir toplum yapısının meydana getirilebilmesi için ise siyasal temsilin kadın ve erkek arasında dengeli ve eşit bir şekilde paylaşılması gerekmektedir. Bu sayede bireyleri, toplumu ve siyasal yapıyı bütüncül bir şekilde kalkındıracak üretken ve mutlu kişilerin yer aldığı toplumların kurulması mümkün hale gelecektir.

219. Siyasette Kadın Katılımını Artırmak İçin Çözümler

Kadının siyasette temsiline artmasının önünde pek çok engel bulunmaktadır. Ancak ülkelerin çoğunda bu faktörlerin ortadan kaldırılmasına kadar özel önlem politikalarının uygulandığı görülmektedir. Bu özel önlem politikaları kapsamında gerçekleştirilen düzenlemelerin en önemli amacı, kadının ayrıcalıklı kılınması değil, kadın için var olan engellerin ve dezavantajların ortadan kaldırılabilmesidir. Öncelikli olarak kadının siyasetteki eksik temsiline ortadan kaldırılmasıdır. Bu bağlamda kadın oranının Anayasal bir şekilde düzenlenmesi, yasalarla düzenlenmesi veya kadın katılım oranının düzenlenmesinin siyasal partilerin tekeline bırakılması gibi üç ayrı çözümden faydalanıldığı söylenebilir (Çağlar, 2011, s. 68-69).

Özellikle son yıllarda cinsiyet eşitliğini sağlayabilmek ve kadın temsiline artırabilmek için hukuki ve siyasi tartışmalarda sıklıkla gündeme getirilen en önemli konu kota uygulamaları olmaktadır. Kota ile birlikte kadının temsiline artırmaya dair sürdürülecek çalışmalar yalnızca kadın hakları için değil aynı zamanda cinsiyet dengesinin doğru bir şekilde sağlanabilmesi ve dolayısıyla da demokrasinin sağlanabilmesi için büyük bir öneme sahiptir. Toplumun bütün kesimleri için de nüfusa doğru orantılı bir şekilde temsil edilemeyen en geniş grup kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum demokratik sistem kapsamında değerlendirildiği zaman, toplumun yarısını

meydana getiren kadınların sorunlarının temsilde egemen olan erkekler tarafından nasıl ifade edileceği düşündürücü bir konudur. Dolayısıyla kadınların yönetimde temsil sorununun, kadın haklarının da ötesinde demokratik bir meşruiyet sorunu olduğunu söylemek mümkündür (Kılınç, 2000, s. 7). Bu sorun tüm bunlara ek olarak toplumsal bir cinsiyet sorunu da olmaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için siyasette erkek hakimiyetini sona erdirebilecek ve kadın temsilini artırmaya yarayacak düzenlemelerin yapılması gereklidir. Toplum içerisinde erkeklerin ayrıcalıklı bir konuma sahip olması ve kadının siyasetten dışlanması eğilimi, kadının lehine pozitif ayrımcılık ya da kota uygulaması gibi farklı yaklaşımları zorunluluk haline getirmektedir (Güldü, 2009, s. 113). Kadınlara uygulanacak kota uygulaması seçimlerde kadına ayrılan pay ya da oranı tanımlamaktadır. Kadına daha fazla pay verebilmek için yapılan bu uygulama cinsiyet kotası olarak da tanımlanmaktadır. Cinsiyet kotası erkek ya da kadın her iki cins için tahsis edilen pay ya da oran bulunmaktadır. Bu tarz bir kota, kadın ve erkeğin zayıf bir şekilde temsil edilmesinin önüne geçmeyi amaçlamakla birlikte aynı zamanda her iki cins için de yüksek bir çıtaı kurgulamaktadır (Sitembölükbaşı, 2007, s. 15).

Kota sistemi temelde kadının siyasette eksik bir şekilde temsil edilmesini gidermeye dair gerçekleştirilen pozitif ayrımcı bir yapılanma olmaktadır (Dahlerup, 2005, s. 145). Burada bahse konu olan pozitif ayrımcılık, kadının parlamentoda etkin bir şekilde var olabildiğini sağlayacak %30'luk ya da %40'lık temsil oranının hayata geçirilebilmesi adına sürdürülen geçici kotayı ifade etmektedir. Seçim yasaları ve Anayasa gereğince bölgesel ya da ulusal düzeyde belirlenecek kadın kotaları olabileceği gibi, partinin aday olarak gösterdiği kadın sayısı ya da adayların sıralanması şekline dair ilkelerin benimsenmesi de olasıdır (Toksabay, 2010, s. 12).

Uygulanan kotalar genellikle karar organlarında cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmanın bir amacı olarak sürdürülürken, uygulama genel olarak önemli siyasal aktörlerin desteğinden yoksun olmaktadır. Aynı zamanda güçlü ataerki geleneklere sahip olan toplumlarda kota uygulamasının muhalefetle karşılandığını söylemek mümkündür. Kota uygulamasını eleştirenler, tüm bu uygulamaların erkekler aleyhine bir ayrımcılık haline geldiğini ifade etmektedir. (Sitembölükbaşı, 2007, s. 17).

Global trende bakıldığında seçimlerde cinsiyet kotası uygulamasıyla birlikte kadınların yeterli seviyede temsil edilmemesi problemine cevap verildiği söylenebilir. Ancak cinsiyet kotaları siyasette kadınların karşılaştığı bütün problemlerin önüne geçememektedir. Çünkü bu kotalar erkek egemenliğini yıkmak için gerçekleştirilmekte ve temelde herkes için uygulanmaktadır. Kota burada yalnızca kadının eksik bir şekilde

temsil edilmesi durumunun önüne geçerek temsilde adaleti sağlamaya odaklanmaktadır. Cinsiyet kotaları yalnız başına pozitif bir ayrımcılık metodu olarak ele alınamaz. Farklı değişkenlerle beraber düşünülmesi gereklidir. Cinsiyet kotaları, kadının politik temsilde tarihsel bir atılımı oluşturmakla birlikte kadının eksik temsiline altında yatan tarihsel ve toplumsal kalıp yargılarının yıkılması önünde de oldukça etkili bir metot olabilir (Dahlerup, 2010, s. 22-25). Kadın kotaları görüldüğü gibi yalnızca temsilde değişiklik kavramını ortaya çıkararak erkek ve kadın eşitliğini destekler niteliktedir. Kota sistemi ve bu sistemle gelen kurallar, yasal güce dayandırılmak suretiyle seçim sistemleri dahilinde sunduğunda çok daha etkin ve amaca uygun bir şekilde sürdürülecektir. Siyasal partilerin seçim listesinde belirlenmiş olan yüzdeler dışında liste sıralarına da kuralların getirilmesi gereklidir. Çünkü seçilemeyecek sıralara koyulan kadınların, listelerde yalnızca adının geçeceği ve uygulamada asla öne çıkamayacağını söylemek mümkündür (Çağlar, 2011, s. 68-69).

Türkiye’de gerçekleştirilen kota uygulamalarına bakıldığında, büyük partilerin kazanılan konumlarını riske etmemek için kotaya karşı istekli davranmadığı, küçük partilerin ise tabanı artırabilmek ve farklı toplumsal grupları partiye dahil edebilmek için kota konusuna daha pozitif yaklaştığı görülmektedir (Sitembölükbaşı, 2007, s. 26). Ancak bu kota uygulamalarına ek olarak kadının karar mekanizmasındaki varlığını sağlam hale getirecek ve güçlendirecek aynı zamanda gerçek anlamda eşitliği sağlayabilecek yasal altyapının oluşturulması oldukça önemlidir. Partilere sunulan hazine yardımının verilmiş usulünde ise değişiklik yapılması ve partilerin kadın kollarının harcamalarının artırılması oldukça önemlidir. Kadının erkek ve eşit şartlarda sosyal ve siyasal alanda var olabilmesi ise yalnız başına siyasal temsille mümkün değildir. Kadının ilk olarak eğitim seviyesinin artırılması, iş hayatında erkekler kadar aktif olması ve erkeklerle eşit ekonomik haklara sahip olması gereklidir. Bunların gerçekleştirilebilmesi için ise toplum yapısı değiştirilmeli erkeklerle eşit haklara sahip olabilmesi adına nesnel ölçütler getirilmeli aynı zamanda cinsiyete dayalı ayrımcılığın önüne geçilmelidir (Eser, 2010, s. 20).

SONUÇ

Yerel siyasette kadının yeri ve politik sürece dahil olması yalnızca o toplumun demokratik ve sosyal gelişimi için değil aynı zamanda toplumsal bütünleşme ve refahın artması için kritik bir öneme sahip olmaktadır. Kadınların yerel düzeyde siyasete aktif bir şekilde katılması eşitlik ve çeşitlilik anlayisini güçlendirirken aynı zamanda toplumun karşı karşıya kaldığı sorunlara geniş bir perspektiften bakılmasını sağlamaktadır. Bu durum beraberinde daha kapsayıcı çözümlerin üretilmesine yardımcı olmaktadır. Toplumda adalet ve insan hakları değerlerinin yerleşmesi de bu durumla ilişkilidir. Kadınların siyasi alanda temsil edilmemesi yalnızca kadın hakları açısından değil toplumun bütün kesimlerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve ilgili ihtiyaçlara yönelik politikaların geliştirilmesi için önem taşımaktadır.

Kadının yerel siyasetteki rolü ve katılımı hem demokratik gelişim hem de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda kadının siyasetteki yerini anlamak ve analiz etmek için çeşitli kuramlar önemli bir bakış açısı sunmaktadır. Araştırmada ele alınan kuramlardan biyolojik kuram, sosyal kuramlar ve psikolojik kuramlar, kadının yerel siyasetteki yerini ve toplumsal cinsiyet rollerini açıklamada önemli roller üstlenmektedir.

Öncelikle biyolojik kuram, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların temel kaynağını biyolojik özelliklere dayandırmaktadır. Bu kurama göre kadınların çocuk doğurma yeteneği ve erkeklerin fiziksel güçleri, tarih boyunca toplumsal rollerin belirlenmesinde etkili olmuştur. Kadınların sahip olduğu üreme yeteneği ise onların ev içi sorumlulukları üstlenmesine yol açarken, erkekler dış çevreyle mücadele etmeye yönelmiştir. Biyolojik kuram kadın ve erkek arasındaki rollerin doğuştan geldiğini ve bu rollerin biyolojik farklılıklardan kaynaklandığını savunmaktadır. Sosyal kuramlar ise toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel ve toplumsal değerlerle şekillendiğini öne sürmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi gibi toplumsal değişim süreçlerinin, kadın ve erkek arasındaki rollerin belirginleşmesine ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesine yol açtığını söylemek mümkündür. Ataerkil toplum yapıları ise zamanla kadınların dezavantajlı duruma gelmesine neden olmaktadır. Ortaya çıkan kuramlar, kadın ve erkek rollerinin toplumsal beklentiler ve normlarla belirlendiğini, biyolojik farklılıkların bu rolleri şekillendirmede daha az etkili olduğunu öne sürmektedir.

Psikolojik kuramlara bakıldığında ise, toplumsal cinsiyet rollerinin bireylerin psikolojik gelişimi ve sosyal öğrenme süreçleriyle belirlendiğini açıkladığı söylenebilir. Psikanalitik kuram, çocukluk dönemindeki cinsiyet kimliği gelişimini ve bu sürecin bireyin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl şekillendirdiğini incelemektedir. Sosyal öğrenme kuramı ise bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini, gözlem ve taklit yoluyla öğrendiklerini savunmaktadır. Bahse konu kuramlar, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl içselleştirdiğini ve bu rollerin toplumsal normlar ve beklentilerle nasıl pekiştirildiğini açıklamaktadır.

Kadının yerel siyasetteki yeri bu kuramlar ışığında incelendiğinde, biyolojik, toplumsal ve psikolojik faktörlerin birbirleriyle etkileşim halinde olduğu görülmektedir. Yerel siyasette kadının etkin rol alması toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir öneme sahip olmaktadır. Kadınların siyasetteki temsili daha kapsayıcı ve adil politikaların oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Ancak, kadının yerel siyasette yer almasını engelleyen çeşitli bariyerler mevcuttur. Kadının yerel siyasete katılımını engelleyen faktörler arasında kültürel normlar, toplumsal beklentiler, ekonomik zorluklar ve eğitim düzeyi gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu engellerin aşılması için toplumsal farkındalık artırılmalı, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık politikaları uygulanmalı ve eğitim olanakları genişletilmelidir. Kadınların liderlik rollerine teşvik edilmesi ve desteklenmesi, yerel siyasetteki temsillerini artırmada önemli adımlar olacaktır.

Kadının yerel siyasetteki rolü ve katılımı, demokratik değerlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında vazgeçilmez bir konu olmaktadır. Biyolojik, sosyal ve psikolojik kuramlar, kadın ve erkek arasındaki toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl şekillendiğini ve bu rollerin yerel siyasette nasıl etkili olduğunu açıklamada önemli araçlar sunmaktadır. Kadının yerel siyasetteki temsilinin artırılması ile birlikte, toplumun tüm kesimlerinin sesinin duyulmasını sağlamak ve daha kapsayıcı politikaların oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. Bu sebeple kadınların yerel siyasete katılımını teşvik eden politikaların ve stratejilerin geliştirilmesinin, demokratik ve eşitlikçi bir toplumun inşası için hayati öneme sahip olduğunu söylemek mümkündür. Toplumsal cinsiyet rollerinin uğradığı evrim ve bu rollerin farklı faktörlerle nasıl şekillendiği üzerinden kadının siyasetteki yeri ele alındığı zaman çok karmaşık ve çok boyutlu bir konu olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kadınların siyasetteki yerini etkileyen başlıca faktörler arasında kültürel normlar, eğitim ve ekonomik fırsatlar, yasal düzenlemeler ve toplumsal hareketler yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet rollerini belirleyen en önemli faktörlerden biri kültürel normlar ve geleneklerdir. Birçok toplumda kadınlara yüklenen roller genel olarak ev içerisindeki sorumluluklarla sınırlı tutulmaktadır. Bu durumda kadının kamusal alanda ve özellikle siyaset içerisinde aktif bir rol almasını zorlaştırmaktadır. Geleneksel bir şekilde erkek egemen toplumlarda siyasetin erkek işi olarak düşünülmesi ise oldukça yaygın bir algıdır. Ortaya çıkan bu durum kadınların siyasi alanda temsil edilmesini ve liderlik pozisyonuna erişmesini sınırlamaktadır. Kadınların siyasete katılımında kritik bir rol oynayan diğer bir faktör ise eğitim ve ekonomik fırsatlardır. Eğitimli kadınlar siyasi bilgiye çok daha kolay bir şekilde erişim sağlamak ve politik süreçlere aktif bir şekilde katılım sağlayabilmektedir. Eğitim kadınların kendine karşı güvenini artırarak siyasi ortamda yer almalarını kolaylaştırmaktadır. Ekonomik bağımsızlık da eğitime benzer şekilde önemli bir konu olarak öne çıkmaktadır. Ekonomik anlamda bağımsızlığını elde eden kadınlar siyasi kariyerini sürdürme konusunda çok daha özgür hareket etmektedir.

Kadınların siyasete katılımını direkt olarak etkileyen bir diğer önemli faktör ise yasal düzenlemeler ve politikalarıdır. Pekçok ülkede kadınların siyasi temsilini artırabilmek için kota uygulamaları ve cinsiyet eşitliği yasaları uygulanmaktadır. Bu tarz düzenlemeler kadının siyasete girmesini teşvik etmekte ve onların liderlik pozisyonuna yükselmesini desteklemektedir. Bazı ülkelerde parlamento ya da belediye meclis üyeliklerinde kadınlara belli bir oranda yer ayrılması gibi çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmektedir. Toplumsal hareketler ve kadın hakları aktivizmi de benzer şekilde, kadınların siyasetteki yerini güçlendiren önemli faktörlerden biridir. Kadın hareketleri toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmakta ve politikacıları bu konuda adımlar atmaya zorlamaktadır. Tarih boyunca, kadın hakları savunucuları ve feminist gruplar, kadınların siyasi alanda daha fazla yer alması için mücadele etmiştir. Sürdürülen bütün bu mücadeleler, kadınların oy hakkı kazanmasından başlayarak, günümüzde daha fazla kadının siyasi pozisyonlarda yer almasına kadar geniş bir yelpazede etkili olmuştur.

Görüldüğü gibi kadının siyasetteki yeri, toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen bir dizi faktörle şekillenmektedir. Kültürel normlar, eğitim ve ekonomik fırsatlar, yasal düzenlemeler ve toplumsal hareketler bu sürecin önemli bileşenleridir. Bu faktörlerin her biri, kadınların siyasette daha fazla temsil edilmesi ve liderlik pozisyonlarına erişmesi için farklı şekillerde etkili olmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik adımların atılması, kadınların siyasi katılımının artırılması ve toplumsal değişimlerin desteklenmesi, daha adil ve dengeli bir siyasi temsil için oldukça gerekli bir konudur.

Kadının yerel siyasetteki en önemli rolü, karar alma süreçlerinde aktif bir şekilde yer alarak temsil edilmesidir. Belediye meclisleri, mahalle meclisleri gibi çeşitli yerel yönetim organlarında kadınların varlığı, toplumun farklı kesimlerinin sesini duyurmasına olanak tanımakta ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu temsil, yalnızca kadınların değil, aynı zamanda toplumun marjinalleşmiş ve daha az temsil edilen gruplarının da taleplerinin politik süreçlerde yer bulmasına yardımcı olmaktadır. Böylece yerel yönetimlerin politika ve uygulamaları daha kapsayıcı hale gelir ve toplumsal adaletin tesis edilmesi kolaylaşmaktadır. Kadınlar, yerel yönetimlerde politika oluşturma sürecine katılarak kasaba ve kentlerin yönetimine doğrudan etki etme şansına erişmektedir. Bu katılım, kadınların sadece yerel sorunlara değil, aynı zamanda geniş toplumsal meselelere de dair çözüm önerileri getirmesini sağlamaktadır. Kadınların, özellikle kadın ve çocukların günlük hayatla ilgili ihtiyaç ve sorunlarını daha iyi anlama eğilimi, bu tür politikaların geliştirilmesinde önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Yerel siyasette kadınların aktif katılımı toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerini de teşvik etmektedir. Kadın temsilciler, sadece cinsiyet eşitliği ve kadın hakları gibi konularda değil, aynı zamanda aile içi şiddet, çocuk hakları, sağlık ve eğitim gibi geniş bir yelpazede duyarlı politikaların geliştirilmesine öncülük etmektedir. Bu tür politikaların hayata geçirilmesi toplum içerisinde insan haklarına ve cinsiyet eşitliğine yönelik duyarlılığın artmasına yardımcı olmakta ve aynı zamanda bu değerlerin toplumsal yapıda daha sağlam bir yer edinmesini sağlamaktadır. Kadınların yerel siyasetteki varlığı, toplumsal normların ve cinsiyet rollerinin değişmesinde de etkili olmaktadır, bu durum da uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamaktadır.

Kadının politik süreçlere katılımı, aynı zamanda eğitim ve farkındalık yaratma açısından da büyük bir önem taşımaktadır. Kadınlara politik süreçlerin işleyişi, oy kullanma ve yerel yönetimlerin rolü gibi konularda eğitim verilmesi, onların kendi potansiyellerini ve haklarını daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bu tür eğitim programları, kadınların sadece politik süreçlerde değil, aynı zamanda toplumsal hayatta da daha etkin bir rol oynamalarını teşvik etmektedir. Bu bağlamda, bazı ülkelerde yerel yönetimlerde uygulanan kadın kotaları, kadınların meclislerde daha fazla temsil edilmesine olanak tanımakta ve onların siyasi katılımını artırarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Kadın kotaları, cinsiyet eşitliği ve adil temsiliyetin sağlanabilmesi için birçok ülkede etkili bir yöntem olarak uygulanmaktadır ve bu tür uygulamaların yaygınlaştırılması oldukça önemli bir konudur.

Görüldüğü gibi kadının yerel siyasetteki yeri ve politik süreçlere dahil olması, içinde yaşadığı toplumun demokratik gelişimi ve cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için büyük bir önem taşımaktadır. Kadının yerel siyasette etkin bir yapıya sahip olması, toplumsal sorunların daha geniş bir perspektiften ele alınmasını sağlamakta ve bu sorunlara yönelik daha kapsayıcı çözümler üretilmesine katkıda bulunmaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında, yerel siyasette kadının yerinin ve politik süreçlere katılımının artırılması, demokratik toplumların oluşturulması için kritik bir adım olarak öne çıkmaktadır. Kadının siyasi katılımı ile birlikte toplumun daha kapsayıcı, adil ve duyarlı bir yapıya sahip olmasına sağlanırken aynı zamanda insan hakları ve cinsiyet eşitliğine yönelik değerlerin daha güçlü bir şekilde benimsenmesine de yardımcı olunmaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin ve tüm toplumların, kadınların politik süreçlere daha fazla dahil edilmesine yönelik çabalarını artırması gerekmektedir. Kadının politik süreçlere katılımını teşvik eden uygulamaların geliştirilmesi, toplumsal refahın artmasına ve daha adil bir toplumun oluşmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Kadınların yerel siyasette daha fazla yer alması, sadece onların değil, tüm toplumun yararına olacak değişimleri ve gelişimleri de beraberinde getirecektir.

KAYNAKÇA

- Adak, S. (2013). Aile Dışında Hayat Var mı? Bir Kampanyanın Ardından. *Feminist Politika*, 1(17).
- Adana Kent Konseyi, (2015). Kent Konseyi, İnternet Erişimi: <https://www.adana.gov.tr/kent-konseyi> (Erişim Tarihi: 03.11.2023).
- Ak, H. Ş. (2016), Osmanlı ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Hareketleri, *G.Ü.S.B.E. Dergisi*, 7(18).
- Akgül Gök, F. (2013). Evli Kadın Ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlgili Algılarının Aile İşlevlerine Yansıması. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları Çerçevesinde Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı, *EKEV Akademi Dergisi*, Özel Sayı.
- Akkaş, İ. (2022). Toplumsal Cinsiyet Algısı Üzerine Bir Değerlendirme: Erzincan Örneği, *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 2020(1).
- Akkus, E. (2022). Toplumsal cinsiyet bağlamında odak grup görüşmesi ile içerik analizi: "Ben senin bildiğin erkeklerden değilim" film örneği. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women's Studies*, 24, 91–121.
- Aksoy, D. (2018). Siyasetin Cinsiyeti ve Türkiye'de Yerel Yönetimlerde Kadın Katılımı, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Aksoy, N. (2006), Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Uzmanlığı Tezi.
- Akyıldız, B. (2019). Yerel Yönetimlerde Yer Alan Kadınlara Toplumsal Cinsiyetin Yansıması: Konya İli Örneği, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Alıcı, G. (2008). Ortaöğretim Kurumlarında Yönetici Pozisyonunun Kadın İstihdamı ve Yaşanılan Sorunları İçeren Bir Uygulama. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Büro Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Altındal, Y. (2007) Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi. Adnan Menderes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi Siyasetin "Erk"siz Dublörleri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. (21). 351-367.
- Arat, Y. (1998). Türkiye'de kadınların siyasal temsili üzerinde gözlemler, Cumhuriyet'in 75. yılında Türkiye'de Kadın, Ankara: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Arıboğan, E. (2009). Yerel Yönetimlerde Temsil ve Kadın Üyeler: Kadın Adayların Önündeki Görünmez Engeller, Türk İdare Dergisi, 463.
- Arıkboğa, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Arınder, A. (2024). Feminist Theory, İnternet Erişimi: <https://opentext.wsu.edu/theoreticalmodelsforteachingandresearch/chapter/feminist-theory/> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).
- Armağan, Ramazan. (2006). Yerel Hizmetlerin Yürütülmesinde Hemşeri Denetimi. İstanbul, Yerel Siyaset Dergisi, 1(11).
- Aslan, O. E. (2006). Cumhuriyet ve Kadın Memurlar, Amme İdaresi Dergisi, 39(4), 117-149.
- Ataklı, Y. R. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet, Journal of Life Economics, 3(9), 77-100.
- Atalay, E., Dinç, A. (2020). Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Sağlığı, Sağlık Bilimlerinde Güncel Araştırmalar, bölüm XLIV, 605-621.
- Atan, M. (2015). Radikal Feminizm: "Kişisel Olan Politiktir" Söyleminde Aile. The Journal of Europe - Middle East Social Science Studies, 1(2), 1-21.

- Atatürk Kütüphanesi, (2023). Atatürk Döneminde Kadın Hakları, İnternet Erişimi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-kadin-haklari/> (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Avşar, S. (2017). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden 'Yeni Erkekliğin Doğuşu, KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 2(3), 224-241.
- Aydemir, D. Aydemir, E. (2011). Türk Siyasetinde Kadınlar: Çok Oluyoruz (1.Baskı). Ankara: USAK Yayınları.
- Aydın Yılmaz, E. Sare. (2015). Cinsiyet Eşitliği ve Adalet Perspektifinde Türkiye'de Kadının Siyasal Alana Katılımı. KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi, 1, (1), 9-32.
- Aytaç, S. Sevüktekin M., Işığışık Ö., Bayram N., Yıldız Bağdoğan S., Eryiğit K. Y. (2002) Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İşgücü Konumu: Bursa Örneği, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu.
- Başar, F. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kadın Sağlığına Etkisi, ACU Sağlık Bilimleri Dergisi, 3, 131-137.
- Batı, T. (2023). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Flört Şiddetinin İncelenmesi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Baykal, D. (1970). Siyasal Katılma - Bir Davranış İncelemesi. , Ankara: AÜSBF Yayını, 302.
- Baykal, D. (1970). Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Yayınları, No:302, Ankara.
- Belek Erşen, U. (2006). Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve Denetim Mekanizması. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Bem, S. (1981). Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing, Copyright 1981 by the American Psychological Association, Inc.
- Bianet (2005). Kadınlar Yarın İçin Bugünden Hazırlanıyor, İnternet Erişimi: <https://bianet.org/haber/kadinlar-yarin-icin-bugunden-hazirlaniyor-57707> (Erişim Tarihi: 06.11.2023).

- Bingöl, O. (2014). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık . Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (3) , 108-114.
- Birleşmiş Milletler (BM). (1952). Birleşmiş Milletler Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşmesi. İnternet Erişimi: <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/18411--Kadinlarin-Siyasal-Haklarina-Iliskin-Sozlesme.pdf> (Erişim Tarihi: 09.11.2023).
- Blue, F. D., Ferber, M. A. (1990) Women's Work, Women Lives: A Comparative Economic Perspective, National Bureau of Economic Research Working, ss 24.
- Bolat, N. (2018). Erkek Egemen Bir Dünyada Kadının Medyada Temsiliyeti Üzerine Bir İnceleme: Eşkiya Dünyaya Hükümdar Olmaz Dizisi Örneği . Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi , 6 (2) , 1676-1703 .
- Bursa Belediyesi (2011). İnternet Erişimi: <https://www.bursa.bel.tr/haber/kadinlar-kansere-dikkati-cekti-8905> (Erişim Tarihi: 03.11.2023).
- Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği), T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı Ve Kota Uygulamaları . Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi , 3 (4).
- Çakır, A. (2011). Türkiye'de Esnek Çalışma ve Kadın İşgücü Üzerindeki Etkileri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Can, İ. (2013) IX. Tarih, Toplum ve Kültür Bağlamında Aile ve Kadın, Sistematik Aile Sosyolojisi içinde, Çizgi Yayınları, İnternet Erişimi: https://www.researchgate.net/publication/336221891_TARİH_TOPLUM_VE_KULTUR_BAGLAMINDA_AILE_VE_KADIN/link/5d953000a6fdccfd0e712a71/download (Erişim Tarihi: 01.10.2023).
- Can, T. (2010). Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı ve Kadın İstihdamı Konusunda Yaşanan Sorunlar: Kahramanmaraş'ta Tekstil Sektöründe Bir Uygulama, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

- Candan, E., Günal, S. (2013). Tarımda Kadın Emeği, Tarım Ekonomisi Dergisi, 19, 93-101.
- Çapcıoğlu, İ., Çetin, K. (2020). Kavramsal Olarak Toplumsal Cinsiyete Kısa Bir Bakış, İnternet Erişimi: <https://iksadyayinevi.com/wp-content/uploads/2020/10/TOPLUMSAL-CINSIYET.pdf> (Erişim Tarihi: 08.06.2024).
- Çavuşoğlu, H., Pekkaya, M. (2016). Yerel Seçimlerde Genç Seçmenlerin Siyasal Davranışlarına İlişkin Bir İnceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12(29), 17-40.
- Çekiç, F. (2021). Toplumsal Cinsiyet Temelli Kimlik İnşası: Erkeklik Kimliğinin Oluşumu, Tutum ve Davranışlar Üzerinde Etkisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hacı Bektaşı Veli Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Çelik, E. G. (2013). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politikaya Etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Çitçi, O. (1982). Kadın Sorunu ve Türkiye’de Kamu Görevlisi Kadınlar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara
- Connell, R. W. (1998). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Crossman, A. (2020). Feminist Theory in Sociology, İnternet Erişimi: <https://www.thoughtco.com/feminist-theory-3026624> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).
- Çubukçu, D. (2008). Avrupa Birliği Çerçevesinde Yerel Yönetimler ve Gelir Yapıları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 63(1), 81 – 120
- Çukurçayır, M. A. & Gökçe, G. (2002). Yerel Siyaset Ve Katılma Davranışı: Konya’da Katılım Eğrileri. Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2(3).
- Çukurçayır, M. A. (2012). Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi (4. baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- De Beauvoir Simone, Kadın İkinci Cins II Evlilik Çağ, Payel Yay, İstanbul, 1993.

- Dahlerup, D. (2005). Increasing Women's Political Representation; New Trend in gender Quotas, Women in Parliament: Beyond Numbers A Revised Edition, (Eds) Julie Ballington and Azza Karam, International IDEA Handbook Series, Stockholm, Sweden.
- Daver, B. (1993). Siyaset Bilimine Giriş, 5.Bsk, Siyasal Kitabevi, Ankara,
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emeği. Toplum ve Bilim. (86) s. 139-171.
- Demir, O. (2008). Yerel Siyasette Katılımcılık ve Kalkınma (Türkiye'de Yerel Gündem 21 Örneği). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dikici, E. (2016). Feminizmin Üç Ana Akımı: Liberal, Marxist Ve Radikal Feminizm Teorileri. Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. (43) s. 523-532.
- Dilber, F., (2013). Siyasal Katılıma Etki Eden Psikolojik Faktörler ve Seçmen Tercihine Etkisi; Karaman Seçmenleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Akademik Bakış Dergisi, 35, 1-19.
- Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dublen, Y. (2014). Türkiye'deki Kadınların İşgücüne Katılımının Belirleyicileri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Dündar, S. (2011). Televizyon Haberlerinde Kadının Temsili. Erciyes İletişim Dergisi, 1(4).
- Eagly, A., Wood, W. (2016). Social Role Theory of Sex Differences. https://www.researchgate.net/publication/316364132_Social_Role_Theory_of_Sex_Differences/citation/download
- Ecevit, Y. (2021). Türkiye'de Katılımcı Demokrasinin Güçlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin İzlenmesi Projesi Faz II, İnternet Erişimi: <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf> (Erişim Tarihi: 28.09.2023).
- Ergün, M. (1980). Oyun ve oyuncak üzerine. Milli Eğitim, 1 (1), 102-119.

- Ersöz, H. Y. (2004). Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler (İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği). İstanbul: Filiz Kitapevi.
- Es, M., (2007). Kent Üzerine Düşünceler, Plato Danışmanlık, Okutan Yayıncılık,
- Esen, B. S. (2021). Yerel Siyasete Katılımda Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Örneği, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Eser, B. (2007). Kadınların Siyasal Katılımını Artırmaya Yönelik Bir Yöntem Olarak Kota Uygulamaları, Yerel Siyaset, 19.
- Euronews (2023). Siyasette Kadının Oranı, İnternet Erişimi: <https://tr.euronews.com/2023/08/22/siyasette-kadin-turkiye-kadin-bakan-oraninda-42-ulke-icinde-son-sirada> (Erişim Tarihi: 08.11.2023).
- Gelgeç Bakacak, A. (2009). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 44, 627-638.
- Genç, F. N. Özoguz, B. Yılmaz, M. (2011). Yönetişim Yaklaşımı ve Farklı Katılım Yöntemleri. Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-1, Birinci Baskı.
- Genç, F.N. (2012) Yönetişim, Yönetime Katılma ve Farklı Katılım Türleri. F.N. Genç, (Ed.), Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi içinde (48- 86). Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.
- Giddens, A. (2012) Sosyoloji, (Çeviren: İsmail Yılmaz), Kırmızı Yayınları, İstanbul
- Gökçe, A. F., Tunç, A., (2015). Yaş Ve Cinsiyetin Siyasi Parti Yönetimlerine Yansıması: Kilis Kent Örneği . KAYFOR 13 (698-715). Konya, Turkey
- Gökçimen, S. (2008) Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, Yasama Dergisi, (10), 5-59.
- Gökkaya, V. B., Kocacık, F. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6(1), 195-219.
- Göktaş, Ö. (2020). Çocuk Oyuncaklarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu, Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2(1), 29-34.

- Göktaş, Ö. (2020). Çocuk Oyuncaklarındaki Toplumsal Cinsiyet Olgusu. *Medya Ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, II(I), 29-34.
- Gökulu, G. (2013) Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili Ve Kota Tartışmaları, *The Journal of Academic Social Science Studies*,(5), 347-370.
- Gönüllü, M., İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 82-83.
- Görücü, V. (2021). Katılımı Etkileyen Faktörler ve Katılım Yolları. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(22), 155-202.
- Gözener, E. (2012). Ülkemizdeki Kadın İşgücü İstihdamının Dünya ve Avrupa Ülkeleriyle Karşılaştırılması: İstihdam Edilmiş Kadın İşgücüne İlişkin Bir Araştırma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İşletme İktisadi Enstitüsü, İstanbul.*
- Gücük, D. (2006). Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler: Ankara Mamak/Çankaya Örneği, *Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi.*
- Güldü, Ö. (2023). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, İnternet Erişimi: <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/53094/12144.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi : 06.11.2023).
- Güldü, Ö. ve Ersoy-Kart, M. (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (64), 3.
- Gülseven, A. (2017). Türk Aile Hukukunda Toplumsal Cinsiyet Roller, *TBB Dergisi, Barobirlik*, (132): 183-230.
- Gündoğdu, A. (2018). Kadınların İşgücüne Katılımını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Türkiye Uygulaması, *Tekirdağ: Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.*
- Gündüz, H. (2013). Yerel Yönetimlerin Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yardıma Muhtaç Ailelere Yaptıkları Sosyal Yardımlar: Bağcılar Belediyesi Örneği. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.*

- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, sayı 4.
- Güzel, A. (2014). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları Ve İlişkili Faktörler. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi , 5 (4) , 1-11 .
- Harari, Y. N (2015). Hayvanlardan Tanrılara Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi, Kolektif Kitap, B. 24, İstanbul 2015.
- HC3 (2024). WHAT IS SOCIAL LEARNING THEORY?, İnternet Erişimi: <https://www.healthcommcapacity.org/wp-content/uploads/2014/09/SocialLearningTheory.pdf> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).
- Henden, H. H. R. & Henden, R. (2005). Yerel Yönetimlerin Hizmet Sunumlarındaki Değişim Ve E-Belediyecilik . Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , 4 (14) , 48-66 .
- Hepşen, Ö. (2010) Tevrat, İncil Ve Kuran-I Kerimde Kadın Bedeni, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Heywood, A. (2014), Feminizm, Siyasi İdeolojiler (İç.), (Çev: Ş. Akın vd.), Ankara, Adres Yayınları, 289-319.
- Heywood, A. (2007). Siyaset (19. Baskı), (Ed. B. Kalkan) (Çev. B. Özipek, B. Şahin, M. Yıldız, Z. Kopuzlu, B. Seçilmişoğlu, A.Yayla), Ankara: Adres Yayınları.
- İçli, S. (2020). Kadınların Çalışma Hayatı ve Ekonomik Özgürlük Algısı: Konya Örneği, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- İKKB, (2016). İstanbul Barosu, Kadının Siyasi Hayattaki Yeri, İnternet Erişimi: <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=11956> (Erişim Tarihi: 22.09.2023).
- İnan, A. (1998). Demokratik Kitle Örgütlerinin Yerel Yönetimlere Demokratik Katılımı”. Ankara. Çağdaş Yerel Yönetimler, TODAİE Yayınları, 7(2).
- IPU. (2009), Women in National Parliaments. Ekim 2009, İnternet Erişimi: <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>. (Erişim Tarihi: 10.11.2023).
- İzmir Kent Konseyi (2016). İzmir Kadın Meclisinden Dev Proje, İnternet Erişimi: <https://www.izmirkentkonseyi.org.tr/tr/Haberler/1800/93> (Erişim Tarihi: 03.11.2023).

- Kadem (2022). Kadınlara Yönelik Yasal Düzenlemeler, İnternet Erişimi: <https://kadem.org.tr/kadinlara-yonelik-yasal-duzenlemeler/> (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kadın Dostu Kentler, (2023). İnternet Erişimi: <http://www.kadindostukentler.com/> (Erişim Tarihi: 07.11.2023).
- Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, (2016). İnternet Erişimi: https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/kadinlarakarsi_herturluayrimciligin.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) (2008), Politika Dokümanı: Yetki ve Karar Alma Sürecinde Kadın, Ankara: KSGM. İnternet Erişimi: <https://ekutuphane.aile.gov.tr/media/bo1jsobv/yetki-ve-karar-alma-s%C3%BCrecinde-kad%C4%B1n.pdf> (Erişim Tarihi: 10.11.2023).
- Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme, (1959). İnternet Erişimi: <https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/18411--Kadınların-Siyasal-Haklarına-İlişkin-Sözleşme.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2023).
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayını.
- Kalaycıoğlu, E. (1993), Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: İ.Ü. SBF Yayını
- Kamalak, Z. E. (2019). Türkiye’de Kadının Siyasal Hayattaki Temsili Ve Rolü, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kant, I. (1984). Aydınlanma nedir? sorusuna yanıt. Seçilmiş Yazılar, 213-221.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de Çalışma Hayatında Kadın İstihdamı. Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, 32(1), 231-260.
- Karagöz, E. (2020) Türkiye’de 2002 Yılı Sonrası Yapılan Yasal Düzenlemelerin Kadın İstihdamına Etkisi: Hizmet Sektörüne Yönelik Ekonometrik Analiz, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktor Tezi.

- Karanfil, T. (2019). Cinsiyet Eşitliği ve Medya, *Journal of Awareness*, 4(3), 281-292.
- Kaya, C. (2009). Çalışma Hayatında Kadın İşgücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kaypak, Ş. (2011). Katılımcı Yönetim Mekanizması Olarak Kent Konseyleri. Kent Konseyleri Sempozyumu Bildiri Kitabı, Bursa Kent Konseyi Bilimsel Yayınlar Dizisi-1.
- Kaypakoğlu, S. (2004). Medyada Cinsiyet Stereotipler. İstanbul: Naos Yayıncılık.
- Kesgin, B. (2012). Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik . Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (26) , 169-180
- Kesgin, Y. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Feminizm Mücadelesinde Söyleme İlişkin İtirazların Analizi: Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Politika Facebook Grubu Örneği. B. Muratoğlu Pehlivan (Ed.). Medya ve Toplumsal Cinsiyet Üzerine Tartışmalar (s. 135- 165) içinde. İstanbul: Hipelink Yayınları
- Kılıç, D., Öztürk, S. (2014). Türkiye’de Kadınların İşgücüne Katılımı Önündeki Engeller ve Çözüm Yolları: Bir Ampirik Uygulama, *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 120.
- Kılıç, Z. (2000). Eşitlik İçin Kota Politikaları, Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Ankara Üniversitesi..
- Kırhan, A. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Tematik Televizyon Kanal Tercihleri, Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı - Sosyal Öğrenme Çerçevesinde Bir Çalışma. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.
- Kışlalı, A. T. (1993). Siyaset Çatışma ve Uzlaşma, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kışlalı, T. A. (2003). Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. İmge Kitabevi, Ankara.
- Kızıloluk, H. (1999) Cumhuriyet Döneminde Kadına Verilen Siyasal Haklar ve Bunun Siyasal Katılım Üzerindeki Etkileri. Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi. (22), 211-226.
- Kadıoğlu, A. (2008) Vatandaşlık ve Siyasal Katılım Ergun Özbudun’a Armağan. 2-3.

- Kocaoğlu, M., (2015). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Kültür, Katılımcı Yerel Yönetim Anlayışının Kültürel Temelleri, Çizgi Kitabevi.
- Koenig, A. M., & Eagly, A. H. (2014). Evidence for the social role theory of stereotype content: Observations of groups' roles shape stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 107(3), 371–392.
- Koestner, R., & Aube, J. (1995). A multifactorial approach to the study of gender characteristics. *Journal of Personality*, 63(3), 681-710.
- Koestner, R., & Aube, J. (1995). A Multifactorial Approach to the Study of Gender Characteristics. *Journal of Personality*, 63(3), 681–710.
- Korkmaz, H. (2014). Yönetim Kademelerinde Kadına Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığını ve Cam Tavan Sendromu, *Asos Journal, The Journal of Academic Social Science, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl 2, Sayı: 5
- Kristeva, J., Jardine, A., & Blake, H. (1981). Women's time. *Signs: Journal of women in culture and society*, 7(1), 13-35.
- Küçük, M. (2015). Çalışma Hayatında Kadınlar ve Karşılaştıkları Sorunlar: Bir İşverene Bağlı Olarak Çalışan Emekçi Kadınlara İlişkin Bir Araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 7(1), 3.
- Lane, R. E. (1965). *Political Life*. Glencoe, New York: The Free Press.
- Machalek, R. S. (2024). Sociobiology and sociology. In *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*. UNESCO.
- Makal, A. (2012). Türkiye'de Kadın Emeginin Tarihsel Kökenleri: 1920- 1960; Geçmişten Günümüze Kadın Emegi, Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Marshall, G. (1998). *Sosyoloji Sözlüğü*. İnternet Erişimi: <https://ipfs-library.net/ipfs/QmNy2GTtW4MZEcAwAp4FRRQMkARsS9sN8QiiXNbcJSg5sc/gordon-marshall-sosyoloji-sozlugu.pdf> (Erişim Tarihi: 29.09.2023).
- Metin, D., Altan, D. (2011). Lizbon Antlaşması Sonrasında Subsidiarite İlkesi . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 16 (3) , 131-147
- Nacak, O. (2007). AB Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesi ve İdari Denetimi. *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*

- Negiz, N. (2008). Türkiye’de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme, *Yerel Siyaset Dergisi*, Okutan Yayınları, 1. Baskı.
- Omay, U. (2011). Yedek İşgücü Ordusu Olarak Kadınlar, 12. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresi. İnternet Erişimi: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2576020> (Erişim Tarihi: 29.09.2023).
- Öner, Ş. (2001). Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi ve Katılım Algılamaları. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi* (10).
- Örselli, E., Bayrakçı, E. ve Kahraman, S. (2016). Yerel Yönetişim ve Kadın Meclisleri: Karatay Kadın Meclisi Örneği, *Turkish Studies*, 11(2).
- Oruç, T., Bayrakçı, E. (2018). Yerel Siyasette Temsil ve Katılım: Kadın Aktörler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 463-480.
- Özcan, A. (2012). Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi, Erciyes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.
- Özgür, Ö (2013). Yerelleşme Ve Yerel Demokrasinin Güçlendirilmesi Bağlamında Yerel Katılım, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9 (18), 315-321.
- Özdemir, G. (2019). Siyasal Katılmayı Etkileyen Sosyoekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma- Çankırı Örneği. *Sakarya İktisat Dergisi*, 8 (3), 252-283.
- Özdemir, L., Batga, B., & Uçar, B. (2019). Öğrencilerin Toplumsal Cinsiyet Algılarını Etkileyen Demografik Niteliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(24), 212-228.
- Özer, İ. (1988). Toplumsallaşma Sürecinin Siyasî Boyutu, *Siyasî Katılma ve Kentleşme*, Harran Üniversitesi İİBF Dergisi, 6, 1-2.
- Özer, M., Biçerli, K. (2003). Türkiye’de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 55-86.
- Özkişiraz, A., & Zeren, H. E. (2009). Yerel yönetimlerde halk katılımı Tokat il merkezinde uygulamalı bir çalışma. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 231-247.

- Öztekin, D. C. (2020). Evrimci Psikoloji ve Sosyal Rol Kuramı, İnternet Erişimi:
[https://dundarcanoztekin.com.tr/blog/evrimci-psikoloji-ve-sosyal-rol-kurami-
arasindaki-benzerlik-ve-farkliliklar/](https://dundarcanoztekin.com.tr/blog/evrimci-psikoloji-ve-sosyal-rol-kurami-arasindaki-benzerlik-ve-farkliliklar/) (Erişim Tarihi: 08.06.2024).
- Öztürk, T. (2007). Türkiye’de Kadın Çalışanların İş Yaşamındaki Yerinin Analizi:
İzmir’de Bir Alan Çalışması, Yaşar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek
Lisans Tezi.
- Pektaş, E. K., Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı
Olarak “Katılım Hakkı” ve Türkiye. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi
12(2), 23-49.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2011). Yerel Siyaset Ve Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli’nde
Nitelsel Bir Araştırma. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora
Tezi.
- Rahmanı, A. (2023). Osmanlı Devleti’nde Kadının Hukuki Statüsü Ve Cumhuriyet
Döneminde Kadın Haklarında Yaşanan Yenilikler, Bursa Uludağ Üniversitesi,
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Sağır, M. (2003). Küreselleşme süreci ve siyasal katılımı yeni arayışlar: Yerel gündem
21 Antalya kent konseyi kadın meclisi. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 12(4),
28-41.
- Sağıt, D. (2016). Yerel Yönetimlerde Kadının Siyasal Katılımı: İzmir İli Üzerine Bir
Araştırma, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi
Ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Şahin, F. (2011) Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel
Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profili, Ankara: Başbakanlık Kadın Statüsü Genel
Müdürlüğü Yayınları.
- Şen, I. (2010). Doğrudan demokrasi: Kurumlar, hukuki ve siyasi sorunlar (Doctoral
dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Sallan Gül, S., Altındal, Y. (2015). Türkiye Siyasetinin Eril Anatomisi: 2015 Seçimlerini
Kota Uygulamaları Üzerinden Yeniden Düşünmek, Tematik Yazılar, Toplum ve
Demokrasi, 9 (19-20), 51-7

- Sancar Üşür, S. (2000). Siyasal Süreçlere Katılımda Kadın-Erkek Eşitliği, KadınErkek eşitliğine doğru yürüyüş: eğitim, çalışma, yaşamı ve siyaset içinde (197-258). İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul, Metis Yayınları.
- Sancar-Üşür, S. (2008). Siyasal Katılım. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde (217-299). İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER Yayınları.
- Sayer, H. (2011). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı. T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- Schippers, B. (2011). Julia Kristeva and feminist thought. Edinburgh University Press.
- Searle, J. R. (2000). Zihin, dil, toplum. (Çev. H. Aksu). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Şeker, H. (2018). Katılma hakkı, İnternet Erişimi: https://www.turkhukusitesi.com/makale_2043.htm (Erişim Tarihi: 29.09.2023).
- Şengül, R. (2014). Yerel Yönetimler. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Sırım, V. & Kapçak, S. (2021). Geçmişten Günümüze Türk Kadın Emeginin Değişim ve Gelişim Süreci . Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi , 6 (1) , 12-35
- Sırma, B. (2023). Diyarbakır'da Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Bakış Açıları Ve Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin Sosyal Hizmet Uygulamalarına Yansıması, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2001). Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönetimlerine Etki Eden Sosyo-Ekonomik Faktörler. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Sitembölükbaşı, Ş. (2007). Kadınların Siyasal Hayata Etkin Katılımının Bir Aracı Olarak Seçimlerde KOTA Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi ,İİBF Dergisi, 12(1).

- Sofuoğlu Kılıç, N. (2010). Butler'i Schutz İle Okumak: Toplumsal Cinsiyet Kavramı Ve Cinsiyet Ayrımcılığının Bazı Göstergeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 4(8), 83-93.
- Sormaz, F. (2012). *Çocukluk, oyun ve oyuncak: Sosyo-kültürel analiz*. İstanbul: İkinci Adam Yayınları.
- Spence, J. T. (1993). Gender-Related Traits And Gender İdeology: Evidence For A Multifactorial Theory. *Journal Of Personality and Social Psychology*, 64(4), 624-635.
- Spivak, G. C. (2012). Feminism and Critical Theory. In *Other Worlds*, 102-124.
- Spivak, G. C. (1985). Three Woman Text and a Critique of Imperialism, *Critical Injury*, 12(1), 243-261.
- Tan, A., Baydaş, A. (2017). Seçmen Özelliklerinin Oy Verme Davranışı Üzerindeki Etkileri, *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 592-613.
- Tan, M. (2008). Eğitim. Türkiye 'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde (17–112). İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1982). *Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat*, İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tekin, S. (2010). *Modern Dünyanın Özgürlük Yanılsaması*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Terkan, Banu. (2010). *Siyasi Partilerin Kadına İlişkin Söylem ve Politikaları*. *Selçuk İletişim*, 6, (2), 115-136.
- TESEV (2019). *Üst Düzey Karar Almada Kadın Katılımı*, İnternet Eirşimi: https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/report_womens-participation-in-high-level-decision-making.pdf (Erişim Tarihi: 03.11.2023).
- TİSK (2002). *Çağdaş Sanayi Merkezlerinde Kadın İş Gücünün Konumu, Bursa Örneği*, TİSK Yayınları. Ankara.
- Toksabay E. A., Memişoğlu, O. (2012). *Siyasetin Cinsiyeti*, İnternet Erişimi: https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.pdf (Erişim Tarihi : 06.11.2023).

- Tosun, G., Tepeciklioğlu E., (2012). Sivil toplum ve baskı grupları, (Ed. H. Çetin), Siyaset Bilimi, Orion Kitabevi, Ankara.
- Turan, İ. (1986), Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul: Der Yayınları.
- Turan, İ. (1986). Siyasal Sistem Ve Siyasal Davranış. İstanbul: Der Yayınları.
- Türel, N., Çağlar, N. (2010). Yerel Yönetimde Kadın Temsili - Isparta İli Örneği, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, (2), 16-40.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). İnternet Erişimi: <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf> (Erişim Tarihi: 02.11.2023).
- Türkmen, İ. (1992). Etkin İletişim Modeli (Yöneticiler İçin), Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara.
- Twenge, J. M. (1999). Mapping gender: The multifactorial approach and the organization of gender-related attributes. *Psychology of Women Quarterly*, 23(3), 485-502.
- Uçar, D. A. (2004). Belediye Hizmetlerinin Etkinliği Açısından Hizmette Yerellik(Subsidiarite) İlkesi İle Yönetişim(Governance) Kavramı Üzerine Bir İnceleme . *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 2 (1)
- Ünal, S. (2014). Türk Kadınının Seçme Ve Seçilme Hakkını Kazanması Ve Basın, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkish*, 9(7), 525-559.
- Urhan, B. (2009). Görünmezlerin Görünür Olma Mücadeleleri: Çalışan Kadın Örgütlenmeleri. *Çalışma ve Toplum*, 2, 83-110
- Urhan, V. F. (2008). Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması. *Sayıştay Dergisi*, 70, 85-102
- Vatandaş, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıp yargıları Bağlamında Kadının Medyada Metalaştırılması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi*, 0(36), 747-784.
- Verba, S., Nie N.H. Kim, J.(1978). *Participation and Political Equality, A Seven Nation Comparison*, Cambridge University Press.

- Vinney, C. (2019). Gender Schema Theory, İnternet Erişimi: <https://www.thoughtco.com/gender-schema-4707892> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).
- Wallace, R. A., Wolf, A, (2004), Çağdaş Sosyoloji Kuramları, İnternet Erişimi: https://www.academia.edu/65146512/%C3%87A%C4%9EDA%C5%9E_SOSYOLOJ%C4%B0_KURAMLARI (Erişim Tarihi: 27.09.2023).
- Wilson, E. O. (1975). Sociobiology: The new synthesis. Harvard University Press.
- Yaraman, A. (2007), Türkiye 'de Kadınlık Durumu ve Toplumsal Değişme, M.Ü. Kadın İşgücü ve İstihdamı Araştırma ve Uygulama Merkezi 15. Kuruluş Yıldönümün Kutlarken, İnternet Erişimi: <http://www.aysegulyaraman.com/makale/turkiyede%20kadinlik%20durumu%20ve%20toplumsal%20degisme.pdf> (Erişim Tarihi: 23.09.2023).
- Sayılan, F. (2012). Toplumsal cinsiyet ve eğitim. Ankara: Dipnot Yayınları, 12-76.
- Yavuz, G. (2017). Türkiye'de toplumsal cinsiyet kapsamında popüler Türk mizah kültüründe cinsiyetler arası mizah algılarının farklılaşması, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Yazıcı, F., Değer Şahbaz, Y. (2020). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadına Yönelik Şiddet ve Türkiye'de Yazılı Basına Yansıması, Intermedia International E-Journal, 7(12), 129-149.
- Yeşilorman, M. (2006). Siyasal Sosyalizasyon Sürecinde Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Rolü", Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Bilig, 36, 1-46.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye'de Kadınların Çalışma Hayatındaki Yeri ve Sosyal Güvenlik Hukuku Düzenlemeleri, Sosyal Çalışma Dergisi, 2(2), 63-80.
- Yumuş, A. (2011). Kalkınma Planları Çerçevesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Anlayışının Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Boyutları. T.C Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- Yurdakul, S. (1994). Çalışan Kadının Korunması, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Zeren, H. E. (2007). Yerel Yönetimlerde Halk Katılımı: Tokat İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Zeybekoğlu Dünder, Z. (2012). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Televizyon Reklamlarına Yansıması, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 5(1), 121-136.

Zeyneloğlu, S. (2008). Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Zeytin, M. ve Kırlioğlu, H. (2014). Çevre Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(5).



ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı : Döndü KURU

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans : Korkut Ata Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, 2021-2024

Lisans : Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü,
2011-2017

İŞ DENEYİMİ

2020-2024 : Osmaniye Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik
Denetmeni



T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI BENZERLİK RAPORU FORMU
(SAVUNMA SONRASI)

FORM
TEZLİ YL-24

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı	Döndü KURU
Öğrenci Numarası	2121510105
Ana Bilim/ Ana Sanat Dalı	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Danışman Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Müjdat AVCI
Tez Başlığı (Türkçe)	Yerel Siyasette Kadının Yeri ve Politik Süreçlere Katılımı

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Özet ve Abstract c) Giriş, d) Ana bölümler, e) Sonuç ve f) Kaynakça kısımlarından oluşan toplam 114 sayfalık kısmına ilişkin, 31/10/2024 tarihinde Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 7'tür.

Filtreleme Tip 1 (maksimum %30)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar dâhil.

Filtreleme Tip 2 (maksimum %10)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar hariç,
- 4- 5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Tarih ve İmza

Döndü KURU

Danışman Onayı
UYGUNDUR

Prof. Dr. Müjdat AVCI
(İmzası)

Enstitü Onayı
UYGUNDUR

İlkay AĞIR
(İmzası)

AÇIKLAMALAR

- Lisansüstü tezler, savunma öncesinde benzerlik raporu ile birlikte Enstitüye teslim edilir.
- Benzerlik raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dahil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

80000 Osmaniye / TÜRKİYE

<http://osmaniye.edu.tr/lisansustu>

Tel: +90 328 827 10 00/4107-4006

E-Posta: lisansustu@osmaniye.edu.tr